

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัย เรื่องยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วมในงานปกครองนักศึกษา : กรณีศึกษา วิทยาลัยเทคนิคแม่วงก์ จังหวัดนครสวรรค์ ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและได้นำเสนอหัวข้อต่อไปนี้

1. บริบทของวิทยาลัยเทคนิคแม่วงก์
  - 1.1 ความสำคัญของการอาชีวศึกษา
  - 1.2 ความหมายของการอาชีวศึกษา
  - 1.3 การบริหารสถาบันอาชีวศึกษา
2. ยุทธศาสตร์
  - 2.1 ความหมายของยุทธศาสตร์
  - 2.2 ลำดับชั้นของยุทธศาสตร์
  - 2.3 การกำหนดยุทธศาสตร์
  - 2.4 ความสำคัญของยุทธศาสตร์
  - 2.5 ข้อพิจารณาในการตัดสินใจเลือกยุทธศาสตร์
3. การมีส่วนร่วม
  - 3.1 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
  - 3.2 ความหมายของการมีส่วนร่วม
  - 3.3 รูปแบบของการมีส่วนร่วม
  - 3.4 ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน
  - 3.5 การบริหารแบบมีส่วนร่วม
4. งานปกครองนักศึกษา
  - 4.1 ความหมายของงานปกครองนักศึกษา
  - 4.2 ความสำคัญของงานปกครองนักศึกษา
  - 4.3 แนวคิดและความเชื่อเกี่ยวกับงานปกครองนักศึกษา
  - 4.4 จุดมุ่งหมายของงานปกครองนักศึกษา
  - 4.5 หลักการและแนวทางในการดำเนินงานปกครองนักศึกษา

- 4.6 ลักษณะของงานปกครองนักศึกษา
- 4.7 องค์ประกอบของงานปกครองนักศึกษา
5. การสนทนากลุ่มแบบ (Focus Group Discussion : F.G.D.)
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
7. กรอบความคิดในการวิจัย

บริบทของวิทยาลัยเทคนิคแม่वंก

วิทยาลัยเทคนิคแม่वंก ประกาศจัดตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2539 บนเนื้อที่ 150 ไร่ 2 งาน ตั้งอยู่เลขที่ 10/1 หมู่ 10 ถนนเขาชนกัน-ถานสัก ตำบลวังข่าน อำเภอแม่वंก จังหวัดนครสวรรค์ โทรศัพท์ (056) 238095 โทรสาร (056) 238095

วิทยาลัยเทคนิคแม่वंก เปิดทำการสอนวิชาช่างก่อสร้างระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) หลักสูตร 3 ปี เมื่อปี พ.ศ. 2540 รับผู้จบมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.3) ต่อมาได้ขยายสาขาวิชาเรียนเพิ่มขึ้นตามลำดับดังนี้

- พ.ศ. 2541 เปิดสอนวิชาช่างยนต์ ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) หลักสูตร 3 ปี
- พ.ศ. 2542 เปิดสอนสาขาวิชาพาณิชยกรรม ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) หลักสูตร 3 ปี
- พ.ศ. 2544 เปิดสอนสาขาวิชาช่างไฟฟ้ากำลัง ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) หลักสูตร 3 ปี
- พ.ศ. 2545 เปิดสอนสาขาวิชาช่างอิเล็กทรอนิกส์ ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) หลักสูตร 3 ปี
- พ.ศ. 2546 เปิดสอนวิชาเครื่องกล สาขานยนต์ (ระบบทวิภาคี) ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) หลักสูตร 3 ปี
เปิดสอนวิชาคอมพิวเตอร์ธุรกิจ ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) หลักสูตร 2 ปี รับผู้จบมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.6) หรือเทียบเท่า
- พ.ศ. 2547 เปิดสอนวิชาเครื่องกล สาขางานเทคนิคยานยนต์ ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) หลักสูตร 2 ปี รับผู้จบ ปวช.
- พ.ศ. 2548 เปิดสอนสาขาวิชาพาณิชยกรรม สาขางานคอมพิวเตอร์ธุรกิจ ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) หลักสูตร 3 ปี
เปิดสอนวิชาชีพเครื่องกล สาขางานเทคนิคยานยนต์ ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) หลักสูตร 2 ปี รับผู้จบ ม.6

เมื่อปี พ.ศ. 2540 วิทยาลัยเทคนิคแม่วงก์ ได้เปิดทำการสอนวิชาช่างก่อสร้างระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) หลักสูตร 3 ปี ในปีแรกที่เปิด สิ่งก่อสร้างตึก อาคารยังไม่แล้วเสร็จดี วิทยาลัยเทคนิคแม่วงก์ จึงต้องหาสถานที่ของโรงเรียนอนุบาลแม่วงก์ ซึ่งเมื่อก่อนเรียกว่าโรงเรียนวัดมฤคทายวัน เนื่องจากภูมิประเทศอำเภอแม่วงก์นั้นมีลักษณะของภูเขามากเส้นทางหรือการคมนาคมนั้นก็ไม่ได้สะดวก ในปีแรกๆ นั้น คณะครู-อาจารย์ที่ทำการสอนนั้นเป็นครู-อาจารย์ที่อยู่วิทยาลัยเทคนิคนครสวรรค์ โดยเดินทางด้วยยานพาหนะคือรถยนต์เข้าไปเย็นกลับเป็นเวลา 1 ปี จนตึกอาคารต่าง ๆ แล้วเสร็จ ครู-อาจารย์บางส่วนจึงพักและนอนที่วิทยาลัยฯ และการทำงานทุก ๆ ด้านนั้นอยู่บนพื้นฐานของความขาดแคลนนักศึกษาที่เรียนก็มีจำนวนน้อยไม่เหมือนตอนปัจจุบัน

เมื่อก่อนอำเภอแม่วงก์จัดอยู่ในเขตพื้นที่สีแดงคือมีแหล่งของยาเสพติด อบายมุขและกลุ่มคนมิจฉาชีพ ที่เป็นปัญหาและมีผลกระทบกับทางวิทยาลัยเทคนิคแม่วงก์ แต่ด้วยผู้นำชุมชน หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนร่วมมือกันทำให้ปัญหานั้นหมดไป สถานศึกษาก็เป็นอีกหน่วยงานหนึ่งที่ทำให้ปัญหานั้นหมดไป จากปีแรกที่เปิดจำนวนนักศึกษามีทั้งหมด 40 คน ณ ปัจจุบันการพัฒนาทางด้านคน วัสดุอุปกรณ์การเรียนต่างๆ และด้วยสาขาวิชาชีพที่เปิดสอนมีหลากหลายวิชาชีพทำให้เป็นทางเลือกของเยาวชนในเขตพื้นที่ไม่ต้องไปเรียนไกลบ้านและประหยัดค่าใช้จ่ายของผู้ปกครอง ทำให้ปัจจุบันมีจำนวนนักศึกษารวมแล้ว 800 คน โดยการนำของผู้อำนวยการ นายอิทธิชัย แจ่มผล และรองผู้อำนวยการอีก 3 ท่านคือ นางฉวีศรี ขันอาสา นายอนันต์ โครณ และนายสุชาติ มหายศ ครูที่ทำการสอนก็เป็นผู้มีความรู้ความสามารถในสาขาวิชาและสายสามัญ ด้วยบุคลากรที่ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพจึงทำให้ชื่อวิทยาลัยเทคนิคแม่วงก์เป็นที่รู้จักของคนโดยทั่วไปและผู้ปกครองส่วนใหญ่ในเขตพื้นที่ก็ยังได้ไว้วางใจที่ให้นบุตรหลานมาศึกษาต่อเพื่อให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพสืบไป

1. ความหมายของการอาชีวศึกษา

การอาชีวศึกษาเป็นการศึกษาที่ตอบสนองนโยบายตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดยจัดการศึกษาเพื่อเตรียมบุคคลให้มีอาชีพเป็นหลักฐานในอนาคตและเพื่อช่วยให้ผู้ที่มีอาชีพอยู่แล้วให้มีความเจริญก้าวหน้าในอาชีพของตนและเปลี่ยนอาชีพใหม่ โดยมุ่งผลิตคนในระดับต่างๆ ตามความต้องการของท้องถิ่นและสังคม สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษานับเป็นหน่วยงานของรัฐแห่งหนึ่งจัดการศึกษาด้านอาชีวศึกษา โดยทำหน้าที่จัดการเรียนการสอนให้ทันยุคทันสมัยของสังคมโลก

ฮาร์ริส (Harris. 1960 : 1555) ได้กล่าวว่า การอาชีวศึกษา คือการศึกษาเพื่อประกอบอาชีพตามความพอใจของแต่ละบุคคล และเพื่อตอบสนองความต้องการของสังคม

กูดส์ (Goods. 1973: 681) ได้กล่าวว่า การศึกษาระดับต่ำกว่าวิทยาลัยโปรแกรมหนึ่งในการที่จะเตรียมผู้เรียนเข้าสู่การเลือกอาชีพในสาขาต่าง ๆ โดยเฉพาะหรือเพื่อเป็นการยกระดับแรงงาน ลูกจ้าง

รวมทั้งการศึกษาด้านการค้า อุตสาหกรรม สุขภาพ เกษตรกรรม ธุรกิจ และคหกรรม ซึ่งอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของรัฐ

ธนุ แสงศักดิ์ (2517: 60) ได้กล่าวว่า การอาชีวศึกษาคือการศึกษาระดับวิชาชีพชั้นต้นที่ช่วยให้คนเราออกไปประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองและครอบครัว การอาชีวศึกษามีความสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ ในการฝึกอาชีพพร้อมขึ้นอยู่กับพื้นฐานทางเศรษฐกิจและความเจริญก้าวหน้าของสังคม

จากความหมายดังกล่าวข้างต้น พอสรุปได้ว่าการอาชีวศึกษาเป็นการเรียนภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติผสมผสานกันอย่างเหมาะสม โดยมุ่งให้ผู้เรียนมีทักษะที่ถูกต้องเพื่อนำไปประกอบอาชีพเป็นผู้มีความสามารถและเจตคติที่ดีในการประกอบอาชีพและในการจัดการนั้นต้องสอดคล้องกับพื้นฐานทางเศรษฐกิจ ทางก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยี และความต้องการของตลาดแรงงาน

2. ความสำคัญของการอาชีวศึกษา

จรรยาพร ธรณินทร์ (2539: 10-13) ได้สัมมนาเรื่องทิศทางการพัฒนาการอาชีวศึกษามีแนวคิดสำคัญจากผู้ทรงคุณวุฒินักการศึกษาและนักธุรกิจอุตสาหกรรมสรุปได้ 8 ประเด็น ดังนี้

1. ยุคปัจจุบันเป็นยุคทองของการศึกษา ด้วยเหตุผลสำคัญ 3 ประการ คือ

1.1 รัฐบาลได้กำหนดนโยบายส่งเสริมการลงทุนของภาคเอกชน เป็นส่วนหนึ่งของแผนงานของรัฐ

1.2 จำนวนเด็กนักเรียนมีมากขึ้น อันเป็นผลนโยบายโอกาสทางการศึกษาทำให้มีนักเรียนประถมศึกษาเรียนต่อมัธยมศึกษามากขึ้น จึงมีจำนวนนักเรียน ซึ่งจะศึกษาต่อมากขึ้น

1.3 โดยสภาพความเป็นจริง จำนวนนักศึกษาและสถานศึกษาอยู่ในมือของสถาบันอาชีวศึกษาเอกชนมากกว่ารัฐ

2. ยุคโลกาภิวัตน์ ทำให้เกิดปรากฏการณ์สำคัญกระทบต่อการศึกษา ในช่วงเวลาปัจจุบันได้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมากในประเทศไทย ได้แก่

2.1 ความเจริญก้าวหน้าของยุคสมัยเข้าสู่ความเจริญที่เรียกว่า โลกไร้พรมแดน มีระบบการติดต่อข้อมูลข่าวสารที่กว้างไกลและรวดเร็ว

2.2 มีการแข่งขันกันค่อนข้างสูงทุกวงการ ต้องพัฒนาตนเองให้เข้าสู่มาตรฐานสากลสู่การแข่งขันระหว่างประเทศ

2.3 การพัฒนาความเจริญต้องปรับปรุงทรัพยากรมนุษย์โดยเน้นการศึกษา และฝึกอบรมให้มีความรู้ก้าวหน้าทันวิทยาการสมัยใหม่

2.4 รูปแบบการอาชีวศึกษาต้องปรับเปลี่ยนจากการผลิตกำลังคนเพื่อใช้ภายในประเทศไปสู่ต่างประเทศ นักศึกษารุ่นใหม่ต้องรู้จักตนเอง ต้องเคารพวัฒนธรรมสังคมต้องเรียนรู้ภาษาต่างประเทศและต้องมีทักษะการทำงานในวงการอุตสาหกรรมสมัยใหม่

2.5 ในช่วงเวลา 10 ปีที่ผ่านมาสถาบันอุดมศึกษาอีกแห่งหนึ่งนอกเหนือไปจากกรมอาชีวศึกษา ได้แก่สถาบันราชภัฏได้จัดการศึกษาด้านอาชีวศึกษาเช่นกัน แต่เป้าหมายของการผลิตแตกต่างจากสถาบันอื่นเพราะสถาบันราชภัฏเน้นการผลิตกำลังคนตามความต้องการของท้องถิ่น เป็นแรงงานที่มีลักษณะเฉพาะเจาะจง มีการผลิตครูอุตสาหกรรมและเน้นฝึกคนที่มีอาชีพหรือทำงานอยู่แล้ว ซึ่งต้องการมาศึกษาสูงขึ้นเพื่อได้ปริญญา ดังนั้นสถาบันอุดมศึกษาทุกสังกัดจึงต้องปรับเปลี่ยนวิธีสอนให้เหมาะสมกับการจัดการศึกษาในยุคเทคโนโลยี

2.6 การจัดการอาชีวศึกษาของประเทศไทยมีลักษณะแตกต่างจากประเทศอื่น 4 ประการ ซึ่งอาจเนื่องมาจากจุดอ่อนหรือข้อจำกัด ของประเทศไทยเองนั่นคือ

2.6.1 สถาบันผลิตครูอาชีวศึกษาได้อาจารย์ซึ่งไม่มีประสบการณ์ ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมมาก่อน

2.6.2 ความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันศึกษากับสถานประกอบการไม่แน่นแฟ้น ขาดการเกื้อกูลซึ่งกันและกันเท่าที่ควร

2.6.3 ขาดการรับรองมาตรฐานการศึกษา โดยสมาคมวิชาชีพ

2.6.4 ความร่วมมือในระหว่างส่วนราชการซึ่งรับผิดชอบในการจัดการศึกษาด้านอาชีวศึกษากลับมีช่องว่างอยู่มาก จุดอ่อนเหล่านี้ต้องแก้ไขโดยการพัฒนาประสบการณ์วิชาชีพให้กับองค์กร ผู้รับผิดชอบการจัดการอาชีวศึกษา โดยมีเป้าหมายร่วมมือกันคือ การพัฒนาคุณภาพของนักศึกษาเป็นฐานในการพัฒนาประเทศไปสู่ความเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่

3. นักธุรกิจจากภาคเอกชนได้กำหนดคุณลักษณะพึงปรารถนาของกำลังคนในภาคธุรกิจอุตสาหกรรมสมัยใหม่ สถานประกอบการมีความต้องการผลผลิตของสถาบันอาชีวศึกษาไม่ว่าจะจัดโดยรัฐหรือเอกชน ก็คือ ต้องเป็นกำลังคนที่มีคุณภาพ มีคุณลักษณะเป็นคนผู้งาน มีความรับผิดชอบขั้น ซื่อสัตย์อดทนทำงานได้และทำงานเป็น

4. ในการจัดการอาชีวศึกษายุคใหม่ ต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างประเทศเพื่อพัฒนาการศึกษาเข้าสู่มาตรฐานสากล

3. การบริหารสถาบันอาชีวศึกษา

สถานศึกษาต้องมีความรู้ความสามารถในการบริหารการศึกษาโดยเฉพาะการบริหารการอาชีวศึกษา ดังนั้นความหมายของการบริหารการอาชีวศึกษามีผู้กล่าวไว้ดังนี้

อุทัย บุญประเสริฐ (2538: 5) กล่าวว่า งานในสถานศึกษาซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของผู้บริหารสถานศึกษาที่ต้องจัดการดูแลควบคุม เพื่อให้การบริหารการศึกษามีประสิทธิภาพนั้น ประกอบด้วยงานวิชาการ งานกิจการนักศึกษา งานบริหารทั่วไป งานธุรการ การเงินและพัสดุ งานด้านสัมพันธ์ชุมชน

ภิญโญ สาธร (2529: 356-357) ได้กล่าวถึงภารกิจของผู้บริหารโรงเรียนว่า ผู้บริหารงานในโรงเรียนจะต้องทำหน้าที่ในการบริหารงานของโรงเรียน 8 ประการ คือ

1. การบริหารบุคลากรโรงเรียน
2. การปกครองและการแนะแนวนักเรียน
3. การบริหารงานวิชาการ
4. การบริหารงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับชุมชน
5. การจัดระบบบริหารโรงเรียน
6. การจัดเกี่ยวกับอาคารสถานที่
7. การบริหารงานธุรการ
8. การประเมินผลงาน

สมิท (Smith.; อ้างถึงใน ปรีชาพร. 2535: 15-16) ได้ให้ความเห็นในการแบ่งงานที่ผู้บริหารโรงเรียนควรมีหน้าที่รับผิดชอบ ดังนี้

งานวิชาการ	40 %
งานบริหารงานบุคคล	20 %
งานกิจการนักเรียน	20 %
งานบริหารทั่วไป	5 %
งานการเงิน	5 %
งานอาคารและสถานที่	5 %
งานสัมพันธ์กับชุมชน	5 %

ภารกิจของผู้บริหารสถานศึกษา พบว่างานที่สำคัญที่ครอบคลุมทั้งงานและกระบวนการบริหารประกอบไปด้วย

1. การบริหารงานวิชาการ
2. การบริหารงานธุรการ
3. การบริหารงานบุคคล
4. การบริหารงานกิจการนักศึกษา
5. การบริหารงานสัมพันธ์กับชุมชน

ยุทธศาสตร์ (Strategy)

คำว่า strategy มาจากคำว่า strategos ในภาษากรีก ที่เกิดจากคำว่า stratos ซึ่งหมายถึง army หรือกองทัพ ผสมกับคำว่า agein ซึ่งหมายถึง lead หรือ นำหน้า จึงทำให้นักวิชาการทางการบริหารตีความว่า leading the total organization หรือ การนำทางให้องค์กรโดยรวม ซึ่งมีนัยทั้งเชิง

จุดมุ่งหมายและวิธีการว่า ต้องการจะทำอะไรให้สำเร็จ และทำอย่างไร (วัฒนา วงศ์เกียรติรัตน์ และคนอื่นๆ. 2546: 16)

1. ความหมายของยุทธศาสตร์

ได้มีผู้ให้ความหมายและคำนิยามของยุทธศาสตร์ไว้หลากหลาย ดังนี้

เซอร์โต และปีเตอร์ (Certo and Peter, 1991.; อ้างถึงใน วัฒนา วงศ์เกียรติรัตน์ และคนอื่นๆ. 2546: 17) ได้ให้คำนิยามว่า กลยุทธ์หรือยุทธศาสตร์ เป็นวิธีการดำเนินงานที่มั่นใจได้ว่าจะนำไปสู่ความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการได้

พจนานุกรมภาษาไทย (ฉบับสมบูรณ์) (2544: 198) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ยุทธศาสตร์ หมายถึง วิธีการการรบ, ที่มีความสำคัญในการรบ

เฉลียว นูริภักดี (2546: 4) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ยุทธศาสตร์ หมายถึง แผนการอันชาญฉลาด สำหรับการกระทำอันหนึ่งอันใดให้บรรลุเป้าหมายที่มีความยากเป็นพิเศษ ไม่อาจบรรลุได้โดยวิธีธรรมดาที่คนทั่วไปรู้อยู่แล้ว วิธีการดังกล่าวต้องประกอบขึ้นจากหลักวิชาการย่อยๆ หรือ ศาสตร์ย่อยๆ และเมื่อนำไปตรวจสอบโดยกระบวนการวิทยาศาสตร์ เพื่อยืนยันว่าเป็นแผนการที่ใช้การบรรลุเป้าหมายได้จริง และจะได้ผลอย่างคุ้มค่า และคุ้มทุน

เอกชัย ศรีวิลาศ (2548: 1) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ยุทธศาสตร์ คือ การวางแผนที่ต้องมีความเข้าใจในเรื่องปัจจัยต่างๆ ที่สำคัญ มีหลายมิติที่ต้องพิจารณาในหลายมุมมอง เป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ ในการวิเคราะห์หรือบูรณาการใช้ทรัพยากรที่มีความจำกัดแบบองค์รวม ต้องผสมผสานให้เหมาะสมที่สุด ไม่มีหลักเกณฑ์ที่แน่นอนตายตัว

โดยสรุป กล่าวได้ว่า ยุทธศาสตร์ หมายถึง วิธีการอันชาญฉลาดที่สามารถระดมสมองและทรัพยากรต่างๆ ที่มีอยู่มาดำเนินการให้บรรลุเป้าหมาย

2. ลำดับชั้นของยุทธศาสตร์

ในภาคธุรกิจความสำเร็จของเป้าหมายในการดำเนินงานจะเกิดจากความสัมพันธ์ของการดำเนินยุทธศาสตร์ 3 ระดับได้แก่ ระดับบริษัท (corporate level) ระดับกิจการ (business level) และระดับปฏิบัติการ (operation level) (สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข. 2546: 8-9) ดังนั้นในภาคธุรกิจลำดับชั้นของยุทธศาสตร์ จึงมี 3 ระดับ (วัฒนา วงศ์เกียรติรัตน์ และคนอื่นๆ. 2546: 21-22) ประกอบด้วย

1. ยุทธศาสตร์ระดับองค์กร (organization – level strategy) หมายถึง ยุทธศาสตร์ที่ตอบสนองวัตถุประสงค์หลักในภาพรวมขององค์กรหรือบริษัท (corporate goal or organization objective) ในกรณีองค์กรขนาดเล็กวัตถุประสงค์หลักในภาพรวมจะมีเพียงวัตถุประสงค์เดียว ส่วนในองค์กรขนาดใหญ่จะมีหลายวัตถุประสงค์

2. ยุทธศาสตร์ระดับกิจการ (business - level strategy) หมายถึง ยุทธศาสตร์ที่ตอบสนองวัตถุประสงค์หลักของกิจการในแต่ละประเภทของผลิตภัณฑ์ หรือ บริการ ซึ่งมีประเด็นชี้วัดในเรื่องรอบเวลา (cycle time) การได้รับบริการ (service) และราคา (price/cost)

3. ยุทธศาสตร์ระดับปฏิบัติการ (function - level strategy) หมายถึงยุทธศาสตร์ที่ตอบสนองวัตถุประสงค์หลักของหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติในกระบวนการทำงานในแต่ละกิจการ ซึ่งมีประเด็นชี้วัดในเรื่องของ รอบเวลา คุณภาพ การเพิ่มผลผลิต หรือต้นทุนต่อหน่วย มุ่งการใช้ทรัพยากรให้มีประสิทธิภาพสูงสุด

ในส่วนของภาครัฐ แม้ความสำเร็จของเป้าหมายจะมีความสัมพันธ์กับยุทธศาสตร์ของหน่วยงานลงไปเป็นระดับเช่นเดียวกับภาครัฐกิจก็ตาม แต่ความสัมพันธ์ดังกล่าวมีความซับซ้อนมากกว่าเนื่องจากจำนวนความซับซ้อนของโครงสร้าง บทบาท หน้าที่และภารกิจ (สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข. 2546: 9) ซึ่งในองค์การภาครัฐลำดับชั้นของยุทธศาสตร์ มี 3 ระดับ (วัฒนา วงศ์เกียรติรัตน์ และคนอื่นๆ. 2546: 21-22) ประกอบด้วย

1. ยุทธศาสตร์ระดับนโยบาย (policy- level strategy) เป็นยุทธศาสตร์ที่ตอบสนองนโยบาย แผนงานของกระทรวง

2. ยุทธศาสตร์ระดับโครงการ (project-purpose level strategy) เป็นยุทธศาสตร์ที่ตอบสนองวัตถุประสงค์หลักโครงการ

3. ยุทธศาสตร์ระดับปฏิบัติการ (function level strategy) เป็นยุทธศาสตร์ที่ตอบสนองผลผลิตหลักซึ่งเกิดจากกระบวนการทำงาน

3. การกำหนดยุทธศาสตร์

การกำหนดยุทธศาสตร์มีจุดเริ่มต้นมาจากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม ทั้งสภาพแวดล้อมภายนอก และสภาพแวดล้อมภายในองค์การ ตลอดจนการวิเคราะห์ทรัพยากรต่างๆ ขององค์การว่ามีทรัพยากรอย่างไรบ้าง ต่อมาก็ประเมินความสามารถขององค์การว่าเก่งเรื่องอะไร เชี่ยวชาญในเรื่องอะไร และถ้านำทรัพยากรและความสามารถมาประสานประโยชน์ร่วมกัน ก็ก่อให้เกิดยุทธศาสตร์ที่เหมาะสม (สุพานี สฤษฏ์วานิช. 2544: 136)

3.1 การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก

สภาพแวดล้อมภายนอกจะประกอบด้วยปัจจัยที่อยู่ภายนอกและไม่ได้อยู่ภายใต้การควบคุมระยะสั้นของผู้บริหารระดับสูง ซึ่งสภาพแวดล้อมภายนอกจะมีอยู่สองส่วนคือ สภาพแวดล้อมการดำเนินงาน และสภาพแวดล้อมโดยทั่วไป สภาพแวดล้อมการดำเนินงาน (task environment) จะประกอบด้วยปัจจัยที่กระทบ และถูกระทบโดยตรงต่อการดำเนินงาน ปัจจัยเหล่านี้ ได้แก่ ผู้มีส่วนได้เสีย รัฐบาล ผู้จำหน่ายวัตถุดิบ ชุมชน คู่แข่ง และกลุ่มผลประโยชน์ สภาพแวดล้อมโดยทั่วไป (general

environment) จะประกอบไปด้วยปัจจัยที่ไม่กระทบโดยตรงต่อการดำเนินงานระยะสั้นปัจจัยเหล่านี้จะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในระยะยาว ได้แก่ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม เทคโนโลยี การเมือง และกฎหมาย (สมยศ นาวิกาน. 2544: 24 -25 และ สุพานี สฤณภู่วานิช. 2544: 136) ซึ่งการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก ประกอบด้วย

3.1.1 โอกาส (opportunities) หมายถึง สภาพแวดล้อมภายนอกที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานขององค์กร ซึ่งต้องคาดคะเนการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมภายนอก เช่น เศรษฐกิจ สังคม การเมือง เทคโนโลยี และการแข่งขัน เพื่อการแสวงหาประโยชน์จากการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมเหล่านี้ เช่น การพัฒนาของคอมพิวเตอร์ การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้อาจจะทำให้ความต้องการของลูกค้าเปลี่ยนแปลงไป

3.1.2 อุปสรรค (threats) หมายถึง สภาพแวดล้อมภายนอกที่คุกคามต่อการดำเนินงานขององค์กร สภาพแวดล้อมภายนอกเหล่านี้ ได้แก่ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม เทคโนโลยี และการแข่งขัน

3.2 การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน

สภาพแวดล้อมภายในประกอบด้วย ปัจจัยที่อยู่ในองค์กรเอง ปัจจัยเหล่านี้ได้แก่ โครงสร้างจะแสดงให้เห็นถึงการรวมกลุ่มงานความสัมพันธ์ทางอำนาจหน้าที่ การไหลเวียนของงาน การติดต่อสื่อสารภายใน ซึ่งวัฒนธรรมองค์กร (corporate culture) จะหมายถึง ความเชื่อ ความคาดหวัง และค่านิยมร่วมกัน โดยทั่วไปจะปรากฏขึ้นมาเป็นบรรทัดฐานที่ระบุดึงพฤติกรรมที่ยอมรับกันของบุคคล ตั้งแต่ผู้บริหารลงมาจนถึงพนักงานระดับล่างสุด ส่วนทรัพยากรขององค์กร (corporate resources) จะหมายถึง ทรัพย์สินทุกอย่างภายในองค์กร ได้แก่ คน เงินทุน วัตถุดิบ เทคโนโลยีและทักษะ เป็นต้น (วัฒนา วงศ์เกียรติรัตน์. 2546: 127-128 และ สมยศ นาวิกาน. 2544: 24 -25) ซึ่งการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในประกอบด้วย

3.2.1 จุดแข็ง (strengths) หมายถึง การดำเนินงานภายในองค์กรที่ต้องวิเคราะห์การดำเนินงานภายใน เช่น การบริหาร การเงิน การตลาด การวิจัยและพัฒนา เพื่อการพิจารณาถึงจุดแข็งของการดำเนินงานภายในเหล่านี้เป็นระยะ และใช้ประโยชน์จากจุดแข็งของการดำเนินงานภายในเหล่านี้อยู่เสมอ

3.2.2 จุดอ่อน (weakness) หมายถึง การดำเนินงานภายในองค์กรที่ไม่สามารถกระทำได้ดี เช่น การบริหาร การเงิน การตลาด การวิจัยและพัฒนา จะเป็นอุปสรรคต่อความสำเร็จขององค์กร ซึ่งองค์กรจะต้องกำหนดยุทธศาสตร์ที่สามารถลบล้าง หรือปรับปรุงจุดอ่อนของการดำเนินงานภายใน เหล่านี้ให้ดีขึ้น

จากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก (โอกาสและอุปสรรค) และการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน(จุดแข็งและจุดอ่อน) สามารถแสดงเป็นตาราง SWOT ได้ดังนี้ (สมยศ นาวิการ. 2546: 80 -81)

ปัจจัยภายใน ปัจจัยภายนอก	S = ระบุจุดแข็งภายใน	W = ระบุจุดอ่อนภายใน
O = ระบุโอกาสภายนอก	SO = ยุทธศาสตร์เชิงรุก	WO = ยุทธศาสตร์เชิงพัฒนา
T = ระบุอุปสรรคภายนอก	ST = ยุทธศาสตร์เชิงรับ	WT = ยุทธศาสตร์เชิงถอย

ที่มา: สมยศ นาวิการ. (2546: 80)

ตาราง SWOT นี้ให้เห็นว่ายุทธศาสตร์ทางเลือกขององค์กรจะมีอยู่ 4 อย่าง ซึ่งในทางปฏิบัติแล้วจะดำเนินยุทธศาสตร์ผสมกันได้ (สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข. 2546: 34-35)

ยุทธศาสตร์เชิงรุก (SO strategies) เมื่อผลของการพิจารณาปัจจัยที่เป็นกุญแจแห่งความสำเร็จทั้งสภาพแวดล้อมภายนอกและภายใน อยู่ในช่องจุดแข็ง (S) และโอกาส (O) เป็นยุทธศาสตร์เพื่อการบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ เมื่อผู้ดำเนินการมีจุดแข็งและโอกาสเอื้ออำนวย

ยุทธศาสตร์เชิงพัฒนา (WO strategies) เมื่อปัจจัยแห่งความสำเร็จของสภาพแวดล้อมภายใน ไปอยู่ในช่องจุดอ่อน (W) แต่ปัจจัยแห่งความสำเร็จของสภาพแวดล้อมภายนอกอยู่ในช่องโอกาส (O) เป็นยุทธศาสตร์ที่ปรับจุดอ่อนให้เป็นจุดแข็ง เพื่อให้สามารถดำเนินยุทธศาสตร์เชิงรุกได้โอกาสเอื้ออำนวย แต่ผู้ดำเนินการมีจุดอ่อน

ยุทธศาสตร์เชิงรับ (ST strategies) เป็นยุทธศาสตร์ที่ปรับอุปสรรคให้เป็นโอกาส เพื่อให้ดำเนินยุทธศาสตร์เชิงรุกได้ หากผู้ดำเนินการมีจุดแข็งแต่โอกาสไม่เอื้ออำนวยให้ เนื่องจากปัจจัยแห่งความสำเร็จของสภาพแวดล้อมภายในอยู่ในช่อง (S) แต่ปัจจัยแห่งความสำเร็จของสภาพแวดล้อมภายนอกอยู่ในช่องอุปสรรค (T)

ยุทธศาสตร์เชิงถอย (WT strategies) เป็นยุทธศาสตร์ที่ปรับการดำเนินงานเพื่อการบรรลุวัตถุประสงค์ไปเป็นรูปแบบอื่น เนื่องจากปัจจัยแห่งความสำเร็จของสภาพแวดล้อมภายในอยู่ในช่องจุดอ่อน (W) และปัจจัยแห่งความสำเร็จของสภาพแวดล้อมภายนอกอยู่ในช่องอุปสรรค (T)

3.3 การกำหนดยุทธศาสตร์ในองค์กร

สถาบันวิจัยและพัฒนาการเรียนรู้ (2547 : 40-41) กล่าวไว้ว่าการกำหนดยุทธศาสตร์ภายในองค์กรจะเริ่มต้นจากการวิเคราะห์ปัญหาตามสภาพจริงภายในองค์กร เมื่อวิเคราะห์เสร็จแล้ว

สามารถแบ่งยุทธศาสตร์ได้เป็น 2 แบบ ประกอบด้วย ยุทธศาสตร์ปรับปรุงและยุทธศาสตร์ดำรงรักษา ซึ่งมีลักษณะดังนี้

1. ยุทธศาสตร์ปรับปรุง เป็นการกำหนดยุทธศาสตร์โดยเริ่มจากการวิเคราะห์ปัญหาภายในองค์กรในภาพรวม โดยเลือกเฉพาะที่เป็นจุดอ่อน (ปัญหามาก/มากที่สุด) ซึ่งสามารถนำมาเป็นวิธีการในลักษณะของการปรับปรุง แก้ไข ส่งเสริม สนับสนุน พัฒนา เป็นต้น ยกตัวอย่างเช่น การแก้ปัญหาสาเหตุการเกิดอุบัติเหตุ การพัฒนาบุคลากร ให้มีความรู้ความเข้าใจในการป้องกัน และแก้ไขอุบัติเหตุ เป็นต้น

2. ยุทธศาสตร์ดำรงรักษาเป็นการกำหนดยุทธศาสตร์ โดยเริ่มจากการวิเคราะห์ปัญหาในส่วนที่เป็นจุดแข็ง (ปัญหาน้อย/น้อยที่สุด) และนำเสนอวิธีการลักษณะการดำเนินการอย่างต่อเนื่องดังเช่นที่เคยปฏิบัติมา

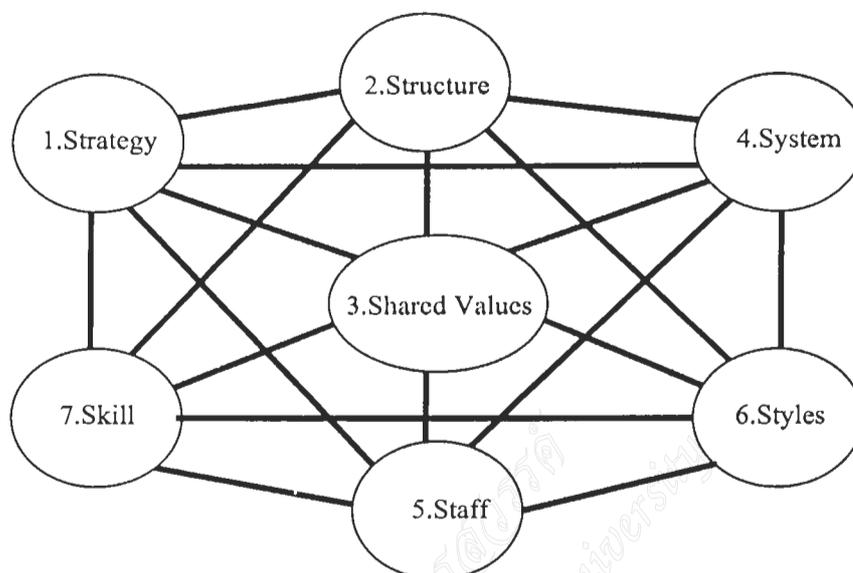
โดยสรุป จะเห็นว่าการกำหนดยุทธศาสตร์เป็นการกำหนดแนวทางในการบรรลุเป้าหมาย ซึ่งยุทธศาสตร์ที่ดี จะต้องเป็นยุทธศาสตร์ที่กำหนดขึ้นอย่างสอดคล้องกับจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคที่หน่วยงานที่มีอยู่ ดังนั้น ยุทธศาสตร์จึงควรกำหนดภายหลังการประเมินศักยภาพ (จุดแข็ง และจุดอ่อน) ของหน่วยงาน และปัจจัยแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จ (โอกาสและอุปสรรค) แล้ว เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย โดยใช้จุดแข็งที่ตนเองมีอยู่ไปดำเนินการเมื่อโอกาสเอื้ออำนวยให้ ซึ่งเป็นวิธีการที่ทำให้หน่วยงานใช้ทรัพยากรคุ้มค่าและให้ผลดีที่สุด

4. ความสำคัญของยุทธศาสตร์

ยุทธศาสตร์หรือกลยุทธ์ขององค์กรจะต้องถูกเปลี่ยนแปลงให้เป็นการกระทำที่มองเห็นได้ชัดเจนนั้นแล้ว การบริหารก็จะไร้ประโยชน์และสูญเสียเวลา การดำเนินยุทธศาสตร์มีความสำคัญต่อความสำเร็จและการอยู่รอดขององค์กร ถ้าการดำเนินยุทธศาสตร์ขององค์กรไม่สามารถบรรลุผลสำเร็จที่ต้องการ องค์กรจะไม่สามารถแสวงหาประโยชน์จากโอกาสและต่อสู้กับอุปสรรคภายนอกได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังที่ สตีเนอร์ ชีให้เห็นว่า การดำเนินกลยุทธ์ขององค์กรจะครอบคลุมกิจกรรมการบริหารทุกอย่าง เช่น การจูงใจ การประเมินผลงาน และการควบคุม ส่วน เพียร์ซ และโรบอนสัน กล่าวว่า เพื่อการกำกับและการควบคุมการใช้ทรัพยากรของบริษัทอย่างมีประสิทธิภาพกลไกต่างๆ ขององค์กร เช่น โครงสร้างขององค์กร ระบบข้อมูล แบบของความเป็นผู้นำ ระบบงบประมาณ ระบบผลตอบแทน และระบบการควบคุม จะเป็นส่วนสำคัญของการดำเนินกลยุทธ์ขององค์กร (สมยศ นาวิกาน, 2546: 105)

จะเห็นว่า การกำหนดยุทธศาสตร์จะไม่มีคุณค่าอะไรเลย ถ้าไม่มีการดำเนินการตามยุทธศาสตร์ที่กำหนดขึ้นมา การถ่ายทอดยุทธศาสตร์ให้เป็นการกระทำในรายละเอียดที่เฉพาะเจาะจงเพื่อการบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ หัวใจสำคัญของการดำเนินยุทธศาสตร์คือความสอดคล้องระหว่างโครงสร้าง

และวัฒนธรรม ซึ่งบริษัทแมคคินซีย์ แอน โค. ได้พัฒนาแบบจำลอง 7 S Mckinsey ขึ้นมา เพื่อวิเคราะห์ความสอดคล้องปัจจัยทางการบริหารภายใน ดังนี้ (สมยศ นาวิการ. 2544: 27-28)

ภาพที่ 2.1 แบบจำลอง 7 S Mckinsey
ที่มา: สมยศ นาวิการ. (2544: 27-28)

คุณค่าของแบบจำลอง 7 S Mckinsey จะอยู่ที่การแสดงให้เห็นถึงการเชื่อมโยงระหว่างกันขององค์การ การดำเนินยุทธศาสตร์จะเกี่ยวพันการถ่ายทอดยุทธศาสตร์และนโยบายให้การกระทำด้วยการพัฒนา โครงการ งบประมาณ และระเบียบวิธีปฏิบัติงานขึ้นมา ซึ่งการดำเนินยุทธศาสตร์ขององค์การจะต้องสร้างความสอดคล้องระหว่างกันเป็นอย่างดี ของ 7 S Mckinsey

5. ข้อพิจารณาในการตัดสินใจเลือกยุทธศาสตร์

ในการตัดสินใจเลือกยุทธศาสตร์ใดๆ จำเป็นต้องคำนึงถึงบรรทัดฐานและเงื่อนไขบางประการดังต่อไปนี้ (ปกรณัม ปรียากร. 2546: 155-156; สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข. 2546: 51)

5.1 บรรทัดฐานหลัก

- 5.1.1 ต้องตอบสนองต่อสภาพแวดล้อมภายนอก
- 5.1.2 ต้องคำนึงการรักษาสถานภาพและความได้เปรียบในการแข่งขัน
- 5.1.3 ในแต่ละด้านที่กำหนดต้องมีความสอดคล้องกัน
- 5.1.4 ต้องคำนึงความยืดหยุ่น
- 5.1.5 ต้องสอดคล้องกับภารกิจและวัตถุประสงค์
- 5.1.6 ต้องมีความเป็นไปได้ในการดำเนินงาน

5.2 เจ็อนไซที่ต้องพิจารณา

5.2.1 ความเพียงพองของทรัพย์ากร โดยเฉพาะทางการเงิน

5.2.2 ทศนคติในเชิงบวก

5.2.3 สมรรถนะขององค้การโดยรวม

5.2.4 ความว่องไวในการตอบโต้ หรือโต้กลับในสถานการณ์ที่นอกเหนือความ

คาดหมาย

การมีส่วนร่วม

1. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

ได้มีผู้ให้แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับกระบวนการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้ อภิธัญญา เวชชชัย (อ้างถึงในไพรัช ธรรดกามานนท์ และมัทนา โชควรวฒนกร. 2546: ไม่ปรากฏเลขหน้า) ได้พูดถึงแนวคิดการมีส่วนร่วมของพ่อแม่ ผู้ปกครอง ในการพัฒนาการศึกษาที่สำคัญ ๆ ดังนี้

1.1 แนวคิดการมีส่วนร่วมในฐานะเป็นหุ้นส่วนของโรงเรียน หรือเป็นแบบเพื่อนผู้ปกครองและชุมชนทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในทุกกระบวนการ โดยมุ่งเน้นการทำงานร่วมกันอย่างสม่ำเสมอภาคมากกว่าความร่วมมือที่เป็นพิธีการ หรือเป็นความร่วมมือที่เกิดจากฝ่ายผู้ปกครอง ชุมชน เป็นฝ่ายให้และโรงเรียนเป็นฝ่ายรับฝ่ายเดียว เป็นการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันเป็นการเรียนรู้ร่วมกัน

1.2 แนวคิดการสร้างสัมพันธภาพที่เหมาะสม โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานความเป็นตัวของตัวเองยอมรับความแตกต่างของบุคคล เป็นความสัมพันธ์ที่เป็นไปตามธรรมชาติมากกว่าเป็นแบบทางการ และควรเป็นความสัมพันธ์แบบสองทาง มีการแลกเปลี่ยนความคิดเป็น ได้อย่างเต็มที่ ซึ่งจำเป็นต้องมีการฝึกทักษะในการสื่อสาร การยอมรับความเห็นต่าง ๆ การเรียนรู้ร่วมกัน การสร้างสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ

1.3 การสื่อสารข้อมูลข่าวสารสองทางทำให้เกิดความร่วมมือที่มีประสิทธิภาพ ข้อมูลข่าวสารต้องเป็นข้อมูลจริง โปร่งใสมีการใช้การสื่อสารหลายรูปแบบ มีความจริงใจ ใช้การสื่อสารที่ง่าย ไม่เป็นทางการและมีการสื่อสารที่สม่ำเสมอ

การเข้ามามีส่วนร่วมอาจมาจากความสนใจเป็นรายบุคคล การร่วมกลุ่มของบุคคลที่มีความสัมพันธ์ส่วนตัว การเข้าร่วมในฐานะกรรมการหรือเข้าร่วมให้คำปรึกษา ช่วยเหลือด้านวิชาการ ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น การเข้าร่วมเพื่อพิทักษ์สิทธิ หรือการใช้อำนาจที่ไม่เป็นธรรม ตลอดจนการตรวจสอบในการบริหารจัดการของหน่วยงานที่รับผิดชอบด้านต่าง ๆ ที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม

การทำประชาชนจะมีส่วนร่วมในกิจกรรมใด จำเป็นต้องผ่านกระบวนการในขั้นต้น คือการร่วมรับรู้ข้อมูลข่าวสาร รายละเอียดการดำเนินโครงการที่อาจมีผลทั้งทางบวกหรือทางลบต่อคนหรือชุมชน รวมถึงการมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้อง มีส่วนร่วมในการพิจารณาถึง

รายละเอียดผลดีผลเสียจากการดำเนินโครงการและมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ ตลอดจนมีส่วนร่วมในการติดตามตรวจสอบและป้องกันแก้ไขปัญหาที่อาจเกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการ (สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 2 ลำปาง, 2547: ไม่ปรากฏเลขหน้า)

2. ความหมายของการมีส่วนร่วม

มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายและนิยามไว้ดังนี้

กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม (2543: ไม่ปรากฏเลขหน้า) ได้กำหนดความหมายว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นรูปแบบหนึ่งของแนวความคิดในการกระจายอำนาจจากส่วนกลางมาสู่ส่วนท้องถิ่น เพราะประชาชนในท้องถิ่นคือผู้ที่รู้ปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นตนเองดีกว่าผู้อื่น การมีส่วนร่วมของประชาชนยังเป็นการเปิดกว้างในความคิดเห็นโดยการสื่อสารสองทาง ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับประชาชน ซึ่งในแต่ละประเด็นนั้นไม่สามารถใช้เกณฑ์ใดเกณฑ์หนึ่งมาตัดสินใจได้เหมือนกัน

เกรตัน (Kreton.; อ้างถึงใน วันชัย วัฒนศัพท์, 2543: 19) กล่าวว่ากระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นกระบวนการสื่อสารสองทางที่มีเป้าหมายโดยรวมเพื่อจะให้เกิดการตัดสินใจที่ดีขึ้น และได้รับการสนับสนุนจากสาธารณชน ซึ่งเป้าหมายของกระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชนก็คือ การให้ข้อมูลต่อสาธารณชน และให้สาธารณชนแสดงความคิดเห็นต่อโครงการที่นำเสนอหรือนโยบายรัฐ และมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาเพื่อหาทางออกที่ดีที่สุดสำหรับทุก ๆ คน

คณิงนิจ ศรีบัวเอี่ยม และคณะ (2544 : ไม่ปรากฏเลขหน้า) ให้ความหมายว่าในทางวิชาการ “ประชามติ” คือ รูปแบบหนึ่งของการมีส่วนร่วมของประชาชนที่เปิดโอกาสให้ประชาชนร่วมแสดงความคิดเห็นเพื่อตัดสินใจในปัญหาสำคัญ ๆ ของประเทศ หรือในกิจการต่าง ๆ ที่รัฐได้กระทำหรือคาดว่าจะกระทำ โดยวิธีการให้ประชาชนลงคะแนนคล้ายกับการเลือกตั้งทั่วไป ว่ายอมรับ หรือปฏิเสธในเรื่องที่ขอความเห็นนั้น

สัมฤทธิ์ กางเพ็ง (2545 : 9-11) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมว่า เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานหรือผู้เกี่ยวข้องมีส่วนในการทำงาน จะทำให้เกิดความรู้สึกเกี่ยวข้องผูกพันกับงานหรือองค์การ ความรู้สึกผูกพันเกี่ยวข้องหากมีการตัดสินใจดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกันแล้ว จะเป็นผลให้เกิดข้อผูกมัดหรือผูกพันสิ่งที่ตกลงใจร่วมกัน

ดิน ปรัชญาพฤทธิ (2532 : 642-643) ได้แบ่งทฤษฎีการมีส่วนร่วมออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่คือ

1. ทฤษฎีความเป็นผู้แทน (representative) ทฤษฎีนี้เน้นความเป็นผู้แทนของผู้นำ และถือว่าการมีส่วนร่วมการเลือกตั้งหรือถอดถอนผู้นำ เป็นเครื่องหมายของการให้หลักประกันกับการบริหารงานที่ดี ทฤษฎีนี้ เน้นเฉพาะการวางโครงสร้างสถาบัน เพื่อเป็นเครื่องมือในการให้ผู้ตาม

เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจขององค์กรอย่างแท้จริง ผู้ที่มีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการตัดสินใจได้แก่บรรดาผู้นำต่าง ๆ ที่เสนอตัวเข้ามาสมัครรับเลือกตั้ง ส่วนผู้ตามนั้นเป็นเพียงไม้ประดับเท่านั้น

2. ทฤษฎีประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (participatory democracy) ทฤษฎีนี้ การมีส่วนร่วม มีวัตถุประสงค์ไม่เฉพาะแต่การเข้าไปพิจารณาเลือกตั้ง หรือถอดถอนผู้นำเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงการเข้าไปมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการวางนโยบาย ยิ่งกว่านั้น ทฤษฎีนี้ยังมองการมีส่วนร่วมเป็นการให้การศึกษาและพัฒนา การกระทำทางการเมืองและสังคมที่มีความรับผิดชอบนั้นคือการไม่ยอมให้มีส่วนร่วมที่นับว่าเป็นการคุกคามต่อเสรีภาพของผู้ตาม

อำนาจ สิทธิแสง (2543 : 41) ได้กล่าวถึงแนวคิดในเรื่องของลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชน และได้สรุปเป็นหัวข้อของการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการหมู่บ้าน ในการพัฒนาชนบท เพื่อเชื่อมโยงไปสู่การมีส่วนร่วมขององค์กรบริหารส่วนตำบล ในฐานะองค์กรท้องถิ่นและเป็นตัวแทนของประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานของโรงเรียนประถมศึกษา คือ

1. มีส่วนร่วมในการคิด ตระหนักถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
2. มีส่วนร่วมในการวางแผน กำหนดขั้นตอนการดำเนินงาน
3. มีส่วนร่วมในการกำหนดยุทธศาสตร์ในการปฏิบัติงาน
4. มีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน
5. มีส่วนร่วมในการประเมินผล
6. มีส่วนร่วมในการรับผิดชอบ

สเตเวนฮาเก้น (Stavenhagen.; อ้างถึงใน นิรันดร์ จงวุฒิเวศน์. 2527: 121) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในแง่ของการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมว่า เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้น โดยกลุ่มสังคมที่มีฐานะต่ำ สามารถแสดงความต้องการหรือเสนอข้อเรียกร้องเพื่อปกป้องผลประโยชน์ร่วมของกลุ่มเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์บางประการทางสังคม เศรษฐกิจ หรือการเมือง

โอกลี และมาสเดน (Okly and Masden.; อ้างถึงใน วิวัฒน์ พรหมมุณีพันธ์. 2542: 11) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมอย่างผิวเผิน อันเป็นเพียงเอาคนมาร่วมกระทำกิจกรรมบางอย่างตามความคิดหรือการวางแผนของผู้อื่น และควบคุมโดยผู้อื่น ไม่อาจยอมรับได้ว่าเป็นการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

กลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่ให้ข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการประชุม องค์การสหประชาชาติ (1975) เคยระบุไว้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นคำที่ไม่อาจกำหนดนิยามความหมายเดียวที่ครอบคลุมได้ เพราะความหมายของการมีส่วนร่วมอาจแตกต่างกันไปในแต่ละประเทศ หรือแม้แต่ในประเทศเดียวกันก็ตาม หากจะให้เข้าใจชัดแล้ว การนิยามความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนควรมีลักษณะจำกัดเฉพาะในระบบเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองหนึ่งๆ เท่านั้น อย่างไรก็ดี กลุ่มผู้เชี่ยวชาญดังกล่าวได้ขยายความการมีส่วนร่วมของประชาชนว่าครอบคลุมประเด็นดังนี้

1. การมีส่วนร่วมของประชาชนครอบคลุมการสร้างโอกาสที่เอื้อให้สมาชิกทุกคนของชุมชนและของสังคมได้ร่วมกิจกรรม ซึ่งนำไปสู่และมีอิทธิพลต่อกระบวนการพัฒนา และเอื้อให้ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาโดยเท่าเทียมกัน

2. การมีส่วนร่วมสะท้อนการเข้าไปเกี่ยวข้องกับโดยสมัครใจและเป็นประชาธิปไตยในกรณีต่อไปนี้

2.1 การเอื้อให้เกิดการพยายามพัฒนา

2.2 การแบ่งสรรผลประโยชน์จากการพัฒนาโดยเท่าเทียมกัน

2.3 การตัดสินใจเพื่อกำหนดเป้าหมาย กำหนดนโยบาย การวางแผนดำเนินการ โครงการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม

3. เมื่อพิจารณาในแง่นี้ การมีส่วนร่วมเป็นตัวเชื่อมโยงระหว่างส่วนที่ประชาชนลงแรงและทรัพยากรเพื่อพัฒนา กับประโยชน์ที่ได้รับจากการลงทุนลงแรงดังกล่าว หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจไม่ว่าระดับท้องถิ่น ภูมิภาค และระดับชาติ จะช่วยก่อให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างสิ่งที่ประชาชนลงทุนลงแรงกับประโยชน์ได้

4. การมีส่วนร่วมของประชาชนอาจผิดแผกแตกต่างกันไปตามสภาพเศรษฐกิจของประเทศ นโยบายและโครงสร้างการบริหารรวมทั้งลักษณะเศรษฐกิจสังคมของประชากร การมีส่วนร่วมของประชาชนมิได้เป็นเพียงเทคนิควิธีการ แต่เป็นปัจจัยสำคัญในการประกันให้เกิดกระบวนการพัฒนาที่มุ่งเอื้อประโยชน์

การพิจารณาการมีส่วนร่วมในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา อาจนำไปสู่ข้อสรุปที่ว่า การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการปลดปล่อยมนุษย์ จากโซ่ตรวนผูกพันให้เป็นอิสระในการกำหนดวิถีชีวิตของตนเอง ดังมีผู้ยืนยันว่า โดยพื้นฐานแล้วการมีส่วนร่วมหมายถึงการปลดปล่อยประชาชนให้หลุดพ้นจากการเป็นผู้รับผลจากการพัฒนาและกลายเป็นผู้กระทำในกระบวนการเปลี่ยนแปลงและการเข้าสู่ภาวะทันสมัย

ดังนั้น การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงหมายถึง กระบวนการกระทำที่ประชาชนมีความสมัครใจเข้ามามีส่วนในการกำหนดการเปลี่ยนแปลงเพื่อประชาชนเอง โดยให้ประชาชนได้มีส่วนในการตัดสินใจเพื่อตนเอง ทั้งนี้ต้องมีใช้การกำหนดกรอบความคิดจากบุคคลภายนอก

แนวคิดการมีส่วนร่วมพัฒนาของ โคเฮน และ อัฟฮอฟฟ์ (Cohen and Uphoff; อ้างถึงใน นิमित มั่งมีทรัพย์, 2540: 11-12) จำแนกการมีส่วนร่วมในเรื่องของการตัดสินใจ (decision making) การดำเนินการ (implementation) ผลประโยชน์ (benefits) และการประเมินผล (evaluation)

การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจประการแรกสุดที่จะต้องกระทำคือ การกำหนดความต้องการ และการจัดลำดับความสำคัญ ต่อจากนั้นจึงเป็นการเลือกนโยบายและประชากรที่เกี่ยวข้องการตัดสินใจนี้

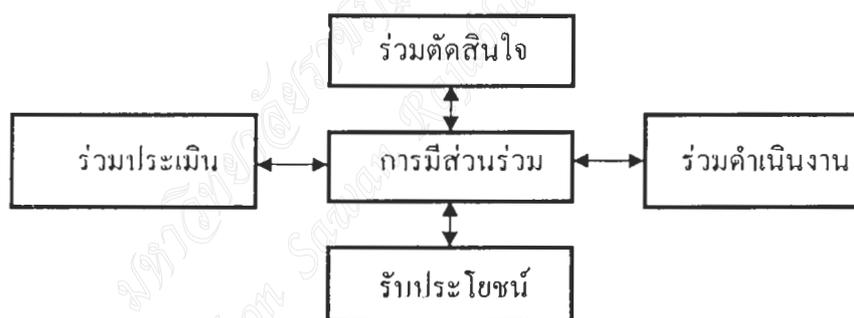
เป็นกระบวนการที่ต้องดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่การตัดสินใจในการเริ่มต้น การตัดสินใจในช่วงดำเนินการตามแผน และการตัดสินใจในช่วงปฏิบัติตามแผนที่วางไว้

การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ในส่วนของการดำเนินงานโครงการนั้น จะได้จากคำถามที่ว่า ใครสามารถให้ความช่วยเหลือด้านทรัพยากร การบริหารงานและประสานงาน การขอความช่วยเหลือ เป็นต้น

การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ในส่วนที่เกี่ยวกับผลประโยชน์นอกจากในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพแล้วยังต้องพิจารณาการกระจายผลประโยชน์ภายในกลุ่มด้วยผลประโยชน์ของโครงการรวมทั้งผลที่เป็นประโยชน์ในทางบวก และผลที่เกิดขึ้นในทางลบที่เป็นผลเสียของโครงการซึ่งจะเป็นประโยชน์และเป็นโทษต่อบุคคลและสังคมด้วย

การมีส่วนร่วมในการประเมินผล สิ่งสำคัญที่ต้องสังเกตก็คือ ความเห็น (views) ความชอบ (preference) และความคาดหวัง (expectation) ซึ่งมีผลสามารถแปรเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลต่างๆ ในกลุ่มได้

การมีส่วนร่วมสามารถกำหนดเป็นแผนภาพได้ ดังนี้

ภาพที่ 2.2 แสดงการมีส่วนร่วม

ที่มา: นิमित มั่งมีทรัพย์. (2540: 12)

ถ้าพิจารณาความหมายที่แท้จริงของการมีส่วนร่วมแล้ว สิ่งที่สำคัญที่สุดคือ ประชาชนต้องเป็นผู้ตัดสินใจขั้นสุดท้ายในทุก ๆ ขั้นตอนของโครงการ แต่ในความหมายนี้ก็พอจะเห็นถึงข้อระบุที่ทางฝ่ายราชการจะต้องปฏิบัติในบางประการ เช่น

1. ทำให้มีการกระจายอำนาจจากส่วนกลาง เพื่อที่จะให้ชาวชนบทได้ตัดสินใจในเรื่องราวของท้องถิ่นชนบท
2. ชักนำให้มีการประสานงาน (ของหน่วยราชการและเอกชน) ในระดับท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมในท้องถิ่นนั้น

3. ให้มีการจัดรูปแบบ หรือองค์กรที่จะกำหนดแผนในระดับท้องถิ่นเพื่อประชาชนจะได้มีส่วนร่วมอย่างจริงจัง

ตามข้อปฏิบัติข้างต้นนี้ จะเห็นว่าการระบุความหมายของการมีส่วนร่วมดังกล่าว จะเป็นเรื่องที่ปฏิบัติไม่ได้ เพราะจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและปรับปรุงรูปแบบของราชการอย่างมากทีเดียว จึงจะเกิดผลข้อ 1, 2 และ 3 ข้างต้นนี้ ดังนั้นการที่ให้ชาวชนบทได้มีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผน และยังเมื่อเราพิจารณาไปถึงข้อกำหนดที่เกี่ยวกับกระบวนการตัดสินใจที่ใช้ในการพัฒนาชนบทตามที่ระบุไว้ต่อไปนี้ โครงการพัฒนาต่างๆ ไปก็คงเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมได้ยาก

นเรศ สงเคราะห์สุข (2541: 10) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนในลักษณะที่เป็นกระบวนการของการพัฒนา ตั้งแต่ต้นจนถึงสิ้นสุดกระบวนการ ได้แก่ การวิจัย (การศึกษาชุมชน) การวางแผน การตัดสินใจ การดำเนินการ การบริหารจัดการ การติดตามและประเมินผล ตลอดจนการจัดสรรผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น

เฉลิม เกิด โมลี (2543: ไม่ปรากฏเลขหน้า) ให้ความหมายว่าการมีส่วนร่วมหมายถึง การที่ประชาชนได้ใช้คุณสมบัติส่วนตัวในด้านความรู้ความสามารถ และทรัพยากรที่มีอยู่เข้าไปร่วมคิดตัดสินใจในขั้นตอนต่าง ๆ ของกิจกรรมหนึ่ง ๆ ด้วยตนเอง หรือองค์กรที่ประชาชนจัดตั้งขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพและเสมอภาค

ทองศักดิ์ จันทร์ทอง (2546: ไม่ปรากฏเลขหน้า) ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมในงานพัฒนาและจัดการทรัพยากรหมายถึง การที่ประชาชนซึ่งรวมหมายถึงบุคคล กลุ่ม และองค์กรมีส่วนร่วมในงานพัฒนา และการจัดการป่าและทรัพยากรทุกขั้นตอน อาทิ การรับรู้ข้อมูลข่าวสารการแสดงความคิดเห็น และการชี้ประเด็นปัญหา การกำหนดนโยบาย การวางแผน การจัดการ การได้รับผลประโยชน์ การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ การติดตามประเมินผลและแก้ไขปัญหาอุปสรรค การมีส่วนร่วม (participation) มีนัยลึกลงไปถึงการเป็นส่วนหนึ่งซึ่งต้องคิดว่า จะช่วยกันทำอะไร ต่างกับการกระทำร่วมกัน (interaction) ซึ่งเป็นแค่การสื่อสารพูดคุย หรือทำอะไรสักอย่างร่วมกัน การระดมสรรพกำลัง เป็นต้น

ในกระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม จะต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ กำหนดความต้องการของตนเอง ตัดสินใจใช้ทรัพยากร โดย WHO/UNICEF (อ้างถึงใน ปารีชาติ วลัยเสถียร และคณะ. 2543: 136) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนก่อให้เกิดกระบวนการ และโครงสร้างที่ประชาชนในชนบทสามารถที่จะแสดงออก ซึ่งความต้องการของตน การจัดอันดับความสำคัญของการเข้าร่วมในการพัฒนา และได้รับประโยชน์จากการพัฒนานั้น โดยเน้นการให้อำนาจการตัดสินใจแก่ประชาชนในชนบท

ในส่วนของ เวอร์ทไฮม์ (Wertheim. 1998: 3-5; อ้างถึงในปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ 2543: 136) ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วมคือ การที่ประชาชนจะเข้าไปมีส่วนในการตัดสินใจในระดับต่าง ๆ ทางกาจัดการบริหารและทางการเมือง เพื่อกำหนดความต้องการในชุมชน

แพทริเซีย (Patricia. 1999: 125; อ้างถึงในปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ. 2543: 137) กล่าวว่า การให้โอกาสประชาชนเป็นฝ่ายตัดสินใจกำหนดความต้องการของตน เป็นการเสริมพลังอำนาจให้ประชาชนระดมจิตความสามารถในการจัดการทรัพยากร การตัดสินใจและควบคุมกิจกรรมต่าง ๆ มากกว่าที่จะเป็นฝ่ายตั้งรับ

จากความหมายดังกล่าวได้ว่า การมีส่วนร่วมคือกระบวนการเรียนรู้ซึ่งกันและกันของผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย (stakeholder) เพื่อกำหนดวิธีการพัฒนาและแก้ไขปัญหาภายใต้ความรู้สึกรับผิดชอบร่วมกัน

3. รูปแบบของการมีส่วนร่วม

ม.ร.ว.อคิน รพีพัฒน์ (2527: 101) ได้กล่าวถึงรูปแบบของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาว่า ประกอบด้วย 2 ลักษณะ คือ

1. รูปแบบของการมีส่วนร่วม อาทิ เช่น เป็นการเข้าร่วมกิจกรรม เพราะเกรงใจใครหรือถูกบังคับเข้ามาทำงาน เพราะมีสิ่งจูงใจเฉพาะหน้าเช่นถ้ามาช่วยขุดดินสร้างเขื่อนจะได้รับของแจก เช่น ปลากระป๋องชาตินคนละกระป๋อง หรือเข้ามามีส่วนร่วมโดยเข้าใจถึงวัตถุประสงค์ของกิจกรรมนั้น และอยากเข้าร่วมทำ เพราะเห็นว่าเป็นกิจกรรมที่จะก่อประโยชน์ระยะยาวให้กับตนเอง

2. ช่วงในจังหวะใดที่คนในชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมในงานที่รัฐบาลจัดขึ้น เช่น โครงการสร้างงานในชนบทที่เคยทำด้วยกัน สามารถแบ่งการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเป็นการค้นหาปัญหาสาเหตุของปัญหา ตลอดจนแนวทางแก้ไข การตัดสินใจเลือกแนวทาง การวางแผนพัฒนา เพื่อแก้ไขปัญหาการปฏิบัติงานในกิจกรรมพัฒนา ตามแผนการประเมินผลงาน กิจกรรมการพัฒนาการลงทุน ในกิจกรรมโครงการของชุมชนตามขีดความสามารถของตนเอง และหน่วยงานที่ร่วมปฏิบัติตามนโยบาย แผนงาน โครงการและกิจกรรมให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ ร่วมควบคุมติดตามประเมินผล และร่วมบำรุงรักษาโครงการและกิจกรรมที่ได้ทำไว้ ทั้งโดยเอกชนและรัฐบาลได้ให้ใช้ประโยชน์ได้ตลอดปี

ลือชัย ศรีเงินยวง และ ผาสุก เอนกวานิช (2523 : 12-13) ได้กล่าวไว้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนที่แท้จริง จะต้องไม่หมายคามเพียงแต่การดึงประชาชนเข้าร่วม โครงการที่รัฐบาลเป็นผู้กำหนดรูปแบบและเป้าหมายของงาน และกำหนดให้มีการเข้าร่วมงาน ดังที่ผ่านมา แต่จะต้องเป็นการมีส่วนร่วมอย่างมีสำนึกรับผิดชอบ และมีบทบาทอย่างเต็มที่ ตั้งแต่ค้นคิดปัญหา วางแผนปฏิบัติงาน ดูแล กำกับ ตลอดจนประเมินผล ติดตามงาน การมีส่วนร่วมของประชาชนที่แท้จริง

จะต้องหมายถึงการมอบอำนาจอธิปไตยขั้นพื้นฐานคืนสู่ประชาชน การพยายามจัดตั้งและพัฒนาองค์กรประชาชนให้เข้มแข็งบนพื้นฐานของการพึ่งพาตนเองเป็นสำคัญ และได้แบ่งลักษณะของการมีส่วนร่วมออกเป็น 5 ลักษณะดังนี้

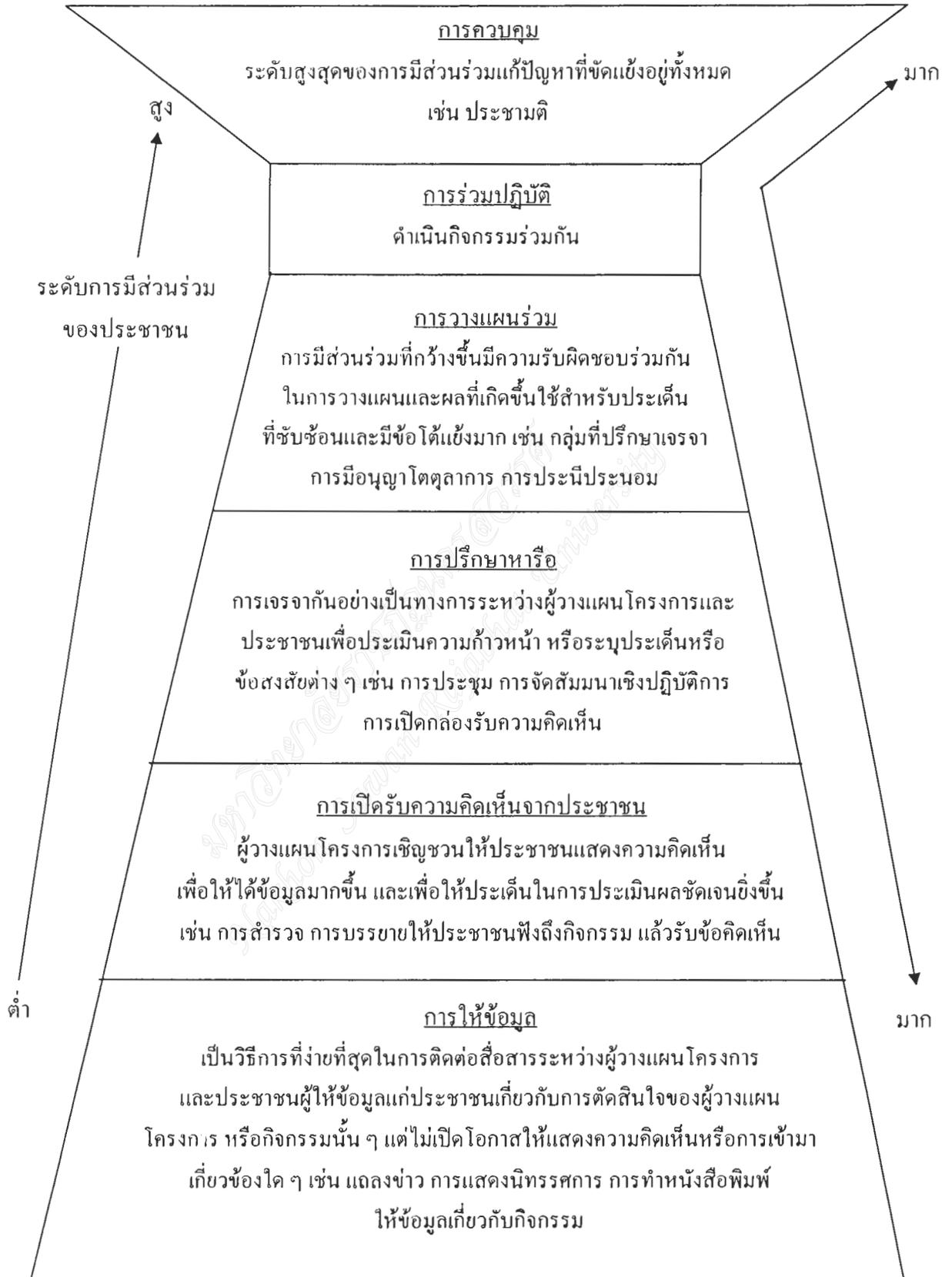
1. มีส่วนร่วมประชุม
2. มีส่วนร่วมบริจาคเงิน
3. มีส่วนร่วมเป็นสมาชิก
4. มีส่วนร่วมเป็นกรรมการ
5. มีส่วนร่วมในการเป็นผู้นำ

แกรี่ (Gary. 1970: 147 อ้างถึงใน อารณพันธ์ จันทร์สว่าง. 2524:45) ได้กล่าวไว้ว่าลักษณะของผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมหมายถึง การเป็นผู้สัมภาษณ์ (interviewer) เป็นผู้ชักชวน (solicitor) เป็นผู้ใช้แรงงาน (manual worker) รวมทั้งเป็นผู้ช่วยเหลือสนับสนุนในผลของการกระทำ (to help support the outcome of the action)

อักบายานี (Agbayani.; อ้างถึงในอารณพันธ์ จันทร์สว่าง. 2524: 46) ได้จัดลำดับขั้นของการมีส่วนร่วมในระดับต่าง ๆ ดังนี้

1. การร่วมประชุม
2. การออกความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ
3. การตีปัญหาให้กระจ่าง
4. การออกเสียงสนับสนุนหรือคัดค้านปัญหา
5. การออกเสียงเลือกตั้ง
6. การบริจาคเงิน
7. การบริจาควัตถุ
8. การช่วยเหลือด้านแรงงาน
9. การใช้โครงการที่เป็นประโยชน์ถูกต้อง
10. การช่วยเหลือในการรักษาโครงการ
11. การทำงานกับตัวนำการเปลี่ยนแปลง

ถวิลวดี บุรีกุล (2543: 8) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับระดับขั้นการมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วมโดยทั่วไปประกอบด้วย การให้ข้อมูล การเปิดรับความคิดเห็นของประชาชน การปรึกษาหารือ การวางแผนร่วมกัน การร่วมปฏิบัติและการควบคุมติดตาม โดยประชาชน โดยเป็นการเริ่มจากการสื่อสารทางเดียว ซึ่งเป็นการให้ข้อมูลแต่เพียงอย่างเดียวไปจนถึงสื่อสารสองทางที่เป็นการปรึกษาหารือ ร่วมคิด ร่วมวางแผน และเมื่อสื่อสารกันเข้าใจตรงกันแล้วจึงเป็นการร่วมทำ และในที่สุดเป็นการร่วมติดตามควบคุม ซึ่งนับเป็นขั้นตอนของการมีส่วนร่วมสูงสุด แต่จำนวนประชาชนที่จะเกี่ยวข้องมาน้อยแล้วแต่ระดับขั้น แสดงได้ดังภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 2.3 แสดงระดับขั้นการมีส่วนร่วม

ที่มา: ถวิลวดี บุรีกุล. (2543: 8)

จะเห็นได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นแนวคิดของทางยุทธศาสตร์ ของหลักการ พัฒนาชุมชนที่จะนำประชาชนให้บังเกิดความศรัทธาในตัวเอง (self reliance) มีความเชื่อมั่นในตนเอง (self confidence) ความรู้สึกเป็นเจ้าของ (sense of belonging) ในการดำเนินงานโครงการพัฒนาต่าง ๆ ในชุมชน ซึ่งจะนำไปสู่ความสามารถและประสิทธิภาพในการปกครองตนเองตามระบอบประชาธิปไตย สำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้น เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การค้นหาปัญหา การวิเคราะห์ปัญหา การวางแผน การพิจารณาตัดสินใจแก้ไขปัญหา การร่วมปฏิบัติและการร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่างๆ อันมีผลกระทบมาถึงตัวประชาชนเอง การที่จะสามารถทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาและนำมาซึ่งสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นได้นั้น ผู้นำการเปลี่ยนแปลงจะต้องยอมรับในปรัชญาการพัฒนาชุมชนที่ว่า มนุษย์ทุกคนมีความปรารถนาที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข ได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม และเป็นที่ยอมรับของคนอื่น และพร้อมที่จะอุทิศตนเพื่อกิจกรรมของชุมชน ขณะเดียวกันจะต้องยอมรับด้วยความบริสุทธิ์ใจว่า มนุษย์นั้นสามารถพัฒนาได้ หากมีโอกาสและการชี้แนะที่ถูกต้อง

ถวิล มาตรเถียม (2545: 195) ได้กล่าวสรุปว่า การมีส่วนร่วมเกิดผลดีและเป็นผลประโยชน์ของการมีส่วนร่วมประโยชน์ต่อการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์หลายประการ ได้แก่

1. การมีส่วนร่วมเป็นการระดมสรรพกำลังจากทรัพยากรมนุษย์ สามารถนำเอาประสบการณ์ ความรู้ และทักษะของแต่ละคนมาใช้ในการวางแผน ทำให้แผนงานที่ดีสมบูรณ์ขึ้นและการนำไปปฏิบัติจะประสบผลสำเร็จได้ดีขึ้นเช่นเดียวกัน
2. การมีส่วนร่วมทำให้คุณภาพของการตัดสินใจสูงขึ้น ทำให้ได้แผนงานที่เกิดจากหลายๆ ทรรศนะและหลากหลายผู้ชำนาญการหรือผู้เชี่ยวชาญ การมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ส่งเสริมให้เกิดความรับผิดชอบอย่างเต็มที่ ทำให้เกิดพันธสัญญาพร้อมที่จะให้ตรวจสอบตลอดจนช่วยให้เกิดการสนับสนุนในการนำไปปฏิบัติและร่วมรับผิดชอบในผลลัพธ์
3. การมีส่วนร่วมในการวางแผนและการตัดสินใจ เป็นมรรควิธีหนึ่งในการพัฒนาหรือเป็นการสร้างวัฒนธรรมการปฏิบัติงาน สนับสนุนให้เกิดความสามัคคีในทีมงาน และสร้างความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันในองค์กร
4. การมีส่วนร่วมในการบริหารเปิดโอกาสให้แต่ละบุคคล กลุ่มบุคคลเพิ่มพูนประสบการณ์ในวิชาชีพ และแสวงหาแนวทางพัฒนาวิชาชีพของตนเอง
5. การมีส่วนร่วมในการวางแผนและการตัดสินใจ เป็นการเปิดโอกาสอันยิ่งใหญ่สำหรับโรงเรียนที่จะลดการต่อต้าน และปรับเปลี่ยนไปสู่แนวปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพ การมีส่วนร่วมถือว่าเป็นความชอบธรรม หรือเป็นสิทธิของผู้ร่วมงานทุกคน

5. การบริหารแบบมีส่วนร่วม

5.1 ความหมายของการบริหารแบบมีส่วนร่วม

การบริหารแบบมีส่วนร่วม นับเป็นรูปแบบของการบริหารที่ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายในองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน เนื่องจากการบริหารแบบมีส่วนร่วมเน้นการให้ความสำคัญกับบุคคลและกลุ่มงานและได้รับการยอมรับว่า สามารถช่วยลดปัญหาข้อขัดแย้งและสร้างแรงจูงใจในการทำงานของผู้ปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล

จากรุงศ์ พลเดช (2546: 1) ได้ให้ความหมายไว้ว่าการบริหารแบบมีส่วนร่วม (participative management) คือ กระบวนการบริหารของการให้คนในองค์กรหรือทีมงานมีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการตัดสินใจ ใช้ความคิดสร้างสรรค์ และความเชี่ยวชาญในการบริหารงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ หรือแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดจากการบริหารงาน

ทับทิม กวีวัฒน์ (2545: 8) ได้สรุปว่าการบริหารแบบมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการตัดสินใจดำเนินการของผู้บริหารเพื่อให้ได้มาซึ่งประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการจัดการศึกษา

สมยศ นาวิการ (2545: 1) ได้ให้ความหมายว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วม คือ กระบวนการของการให้บุคคลกรมีส่วนเกี่ยวข้องอย่างแท้จริง ในกระบวนการตัดสินใจ ไม่ใช่เพียงสัมผัสหรือแสดงความห่วงใย โดยเน้นการแก้ปัญหาของการบริหารที่สำคัญ บนพื้นฐานของแนวความคิดของการแบ่งอำนาจ และ ธงชัย สันติวงษ์ (2543: 138) ได้แสดงความคิดเห็นที่คล้ายกันว่า การมีส่วนร่วมในการบริหาร คือวิธีที่ผู้บริหารได้เปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานได้มีส่วนร่วมในการบริหารงานด้านต่าง ๆ เช่น การมีส่วนร่วมในการวางแผน ช่วยเสนอแนะข้อคิดเห็นเพื่อประกอบการตัดสินใจของผู้บริหาร คือวิธีที่ผู้บริหารมีอิสระกับกลุ่มที่จะตัดสินใจทำงานเองภายใต้เป้าหมายและนโยบายที่มอบหมายไว้อย่างกว้าง ๆ ซึ่ง ชาญชัย อาจินสมาจาร (2539: 93) ให้ทัศนะว่ากระบวนการมีส่วนร่วมจะทำให้ทุกฝ่ายมีแรงจูงใจและแรงขับในการแสดงออกของตนสูงขึ้น ทำให้เกิดความคล่องตัวในการสร้างความสำเร็จในงาน ในขณะที่ สร้อยตระกูล อรรถมานะ (2542: 127) ก็มีความเห็นที่สอดคล้องกันว่าการเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมนอกจากจะหมายถึง การเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานมีส่วนร่วมทางสมอง หรือความคิดในการตั้งเป้าหมายในโครงการต่าง ๆ ก็จะทำให้เกิดความผูกพันทางจิตวิทยา เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของในเป้าหมายหรือโครงการนั้น ๆ เมื่อถึงภาคปฏิบัติก็จะมีแรงจูงใจ และกระตือรือร้นในงานบรรลุผลตามที่ได้มีส่วนกำหนดขึ้นมาด้วยแล้ว การให้มีส่วนร่วมนี้ยังหมายถึง การเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในการกิจต่าง ๆ ขององค์กร ตอบสนองต่อความต้องการในทางสังคม ความรักใคร่ และความเป็นเจ้าของ ตามทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ (Maslow) ด้วย นอกจากนี้ อุทัย บุญประเสริฐ (2542: 185) ก็มีความเห็นคล้ายกันว่า หลักการมีส่วนร่วมนั้น เปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องและมีส่วนได้ส่วนเสียได้มีส่วนร่วมในการบริหารตัดสินใจและร่วมจัดการศึกษาทั้งครู

ผู้ปกครอง ตัวแทนชุมชน ตัวแทนศิษย์เก่า และตัวแทนนักเรียนการที่บุคคลมีส่วนร่วมในการบริหาร การศึกษาจะเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ และรับผิดชอบในการจัดการศึกษามากขึ้น

จากความเห็นของนักวิชาการในเรื่องการบริหารแบบมีส่วนร่วมได้ให้ความหมายไปในแนวทางเดียวกัน สรุปได้ว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วม เป็นแบบการตัดสินใจดำเนินการของผู้บริหารเพื่อให้ได้มาซึ่งประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการจัดการศึกษา โดยมีเป้าหมายการจัด กระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคนไทยให้สมบูรณ์ทั้งกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญาท่ามกลาง บรรยากาศแห่งความเป็นประชาธิปไตย เคารพซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดความไว้วางใจ และให้ความ ร่วมมือด้วยความเต็มใจในลักษณะการทำงานเป็นทีมของบุคลากร อันเกิดจากการได้รับการยอมรับ ในคุณค่าของตนจากผู้บังคับบัญชา การได้มีส่วนร่วมคิด ร่วมทำและรับทราบผลสำเร็จของงานจาก การตัดสินใจร่วม สร้างความพึงพอใจและแรงจูงใจในการปฏิบัติงานเพื่อผลสัมฤทธิ์ของงานที่สูงขึ้น

5.2 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารแบบมีส่วนร่วม

จารุพงศ์ พลเดช (2546: ไม่ปรากฏเลขหน้า) กล่าวว่าจากกฎหมายรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 เป็นกฎหมายสูงสุดที่บัญญัติเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชน ไว้อย่างชัดเจน มากกว่ารัฐธรรมนูญ ฉบับใด ๆ โดยเฉพาะในมาตรา 76 กำหนดว่า รัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของ ประชาชน ในการกำหนดนโยบาย การตัดสินใจทางการเมือง การวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองรวมทั้งการตรวจสอบการใช้อำนาจของรัฐในทุกระดับ

5.3 ลักษณะการบริหารแบบมีส่วนร่วม

การบริหารแบบมีส่วนร่วม เน้นความสำคัญที่บุคลากรและกลุ่มงานให้มีส่วนเกี่ยวข้องใน การบริหารที่มีประสิทธิภาพในบรรยากาศที่เป็นประชาธิปไตย ซึ่งผู้บริหารยินยอมมอบและกระจาย อำนาจของตนสู่ผู้ปฏิบัติด้วยความเต็มใจ ซึ่งเป็นการช่วยลดภาระหน้าที่ของผู้บริหารลงและสามารถ ใช้เวลาในเรื่องสำคัญอื่น ๆ ได้มากขึ้น ขณะเดียวกันก็ช่วยให้งานในระดับล่างมีความหมายและท้าทาย มากขึ้นเนื่องจากบุคคลากรระดับปฏิบัติสามารถตัดสินใจได้ด้วยตนเอง ซึ่งมีผู้ให้ความเห็นใน ลักษณะการบริหารแบบมีส่วนร่วมดังต่อไปนี้

สมยศ นาวิการ (2540: 149) กล่าวถึงระบบการมีส่วนร่วม (participative system) ว่า การบริหารงานระบบนี้ ผู้นำจะยึดถือข้อสมมุติฐานที่มีต่อบุคคลตามทฤษฎี Y ของแม็กเกรเกอร์ (McGregor) ซึ่งกล่าวว่า ผู้นำใช้อำนาจหน้าที่เป็นทางลัดน้อยมาก และเรียกผู้นำแบบนี้ว่าเป็นผู้นำ ปัญหาาร่วมกัน ความเชื่อมั่นและไว้วางใจจะเกิดขึ้นระหว่างผู้บังคับบัญชากับบุคลากร ในขณะที่

สุนันทา เลานันท์ (2541: 197-198) ได้กล่าวถึงระบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมว่า แท้ที่จริงก็คือการใช้ระบบประชาธิปไตย ในการบริหารนั่นเอง ซึ่งบุคลากรทั้งหมดจะเป็นผู้กำหนด เป้าหมายขององค์กรและจะใช้วิธีตัดสินใจโดยกลุ่มเป็นหลักในการทำงาน ซึ่งผู้บริหารจะตัดสินใจ

เองก็ต่อเมื่อได้รับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่าง ๆ โดยรอบคอบแล้ว ดังนั้นในการตัดสินใจ จึงไม่ได้เกิดจากความต้องการส่วนตัวของใคร โดยเฉพาะ ผู้บริหารเชื่อว่า ไม่ว่าจะป็นรางวัลด้านวัตถุ หรือจิตใจต่างมีความสำคัญต่อการทำงานของบุคลากรทั้งสิ้น

ชงชัย สันติวงษ์ (2543 : 128) กล่าวว่า ผู้นำแบบประชาธิปไตยจะให้ความสำคัญกับบุคลากรและไม่เน้นถึงการใช้อำนาจหน้าที่ หรือก่อให้เกิดความเกรงกลัวในตัวผู้บังคับบัญชา แต่จะเปิดโอกาสให้บุคลากรแสดงความคิดเห็นและพูดคุยด้วย ในการปฏิบัติงานบริหารของผู้บังคับบัญชานี้ มักจะเป็นไปในทำนองที่ว่าสิ่งต่างๆ เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับทุกคน ดังนั้นการแก้ปัญหาต่างๆ จึงเป็นเรื่องที่จะให้โอกาสทุกฝ่ายเข้ามาร่วมพิจารณา ซึ่งอาจกระทำโดยมีการประชุมหรือจัดตั้งคณะกรรมการเป็นต้น ซึ่งผู้บังคับบัญชานี้จะพยายามส่งเสริมให้บุคลากรแสดงความคิดเห็นและมีโอกาสร่วมตัดสินใจ ในปัญหาต่างๆ ได้ด้วย สำหรับ สร้อยตระกูล ธรรมานะ (2542: 293) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำแบบประชาธิปไตยของลิเคิร์ต (Likert) ว่าเป็นนักบริหารที่มีความเชื่อมั่นและไว้วางใจในบุคลากรอย่างสมบูรณ์ ดังนั้นเขาจะเปิดโอกาสให้บุคลากรได้แสดงความคิดเห็นตลอดเวลา และให้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจโดยใช้ความเห็นพ้องต้องกัน โดยใช้เสียงส่วนใหญ่เป็นหลัก บุคลากร ครูผู้สอนจะมีความรู้สึกเป็นอิสระมากในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับงานทุกเรื่องดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ลักษณะของการบริหารแบบมีส่วนร่วมนั้น เกิดจากผู้นำแบบประชาธิปไตยที่บริหารงานด้วยโครงสร้างการบริหารงานที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วม เปิดโอกาสให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการบริหารงาน ตั้งแต่การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ หรือมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นให้ข้อเสนอแนะในการปฏิบัติงาน ในขั้นตอนหนึ่งหรือทุกขั้นตอนในกระบวนการบริหาร อันได้แก่ การวางแผน การสั่งการ การควบคุม ข่อมสร้าง ความภาคภูมิใจในความร่วมมือกันแต่ละบุคคลจะนำมาซึ่งความผูกพันและความยินยอมรับการปฏิบัติงานอันเกิดจากการมีส่วนร่วม นั้น ๆ โดยปราศจากข้อโต้แย้ง

5.4 นโยบายการบริหารแบบมีส่วนร่วม

ปัจจุบันได้มีการยอมรับในเรื่องกระบวนการมีส่วนร่วมในการบริหารองค์การอย่างกว้างขวาง ทั้งองค์กรภาครัฐและเอกชน ด้วยแนวคิดที่ว่า การเปิดโอกาสให้บุคลากรในองค์การและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหรือผู้เกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมปฏิบัติในกระบวนการบริหารองค์การนั้น ๆ จะทำให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ มีความผูกพันในกิจกรรมที่ตนเองมีส่วนร่วม และยินดีรับผลแห่งการปฏิบัติที่ตนเองมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในกิจกรรมนั้น ๆ ซึ่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2542: 39) ว่าด้วยการบริหารและการจัดการศึกษา ได้กำหนดให้กระทรวงศึกษาธิการกระจ่ายอำนาจการบริหาร และการจัดการศึกษาทั้งด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคลและการบริหารทั่วไป ไปยังคณะกรรมการและสำนักงานการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมเขตพื้นที่การศึกษาโดยตรงโดยยึดหลัก 3 ประการ คือ ความมีเอกภาพ

ด้านนโยบาย กระจายอำนาจการบริหารและประสานส่งเสริมให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการบริหาร จัดการศึกษาในท้องถิ่นของตนให้เป็นไปในทิศทางที่พึงประสงค์ คือ พัฒนาคนไทย ให้เป็นผู้มีความรอบรู้คุณธรรม ร่วมสร้างสรรค์สังคมไทยให้เจริญก้าวหน้า เกิดสมดุลแห่งธรรมชาติ ท่ามกลางสภาวะแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วตลอดเวลา โดยเฉพาะความเปลี่ยนแปลงอันเกิดจากการพัฒนาความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการสื่อสาร และข้อมูลสารสนเทศที่สามารถเชื่อมโยงเครือข่ายไปทั่วโลก

ในการกระจายอำนาจการบริหารจากส่วนกลางไปสถานศึกษานั้น มุ่งกระจายอำนาจการตัดสินใจไปให้ผู้ที่อยู่ใกล้ชิดกับเด็ก ซึ่งได้แก่ ผู้บริหาร โรงเรียน ครู ผู้ปกครองและชุมชนได้มีส่วนร่วมกันตัดสินใจในการบริหารให้มากที่สุด โดยใช้โรงเรียนเป็นฐานการบริหารโดยตรงเพื่อให้มีความคล่องตัวในการบริหารงานทั้ง 6 ภารกิจของสถานศึกษา ในรูปของคณะกรรมการสถานศึกษา ขั้นพื้นฐาน โดยมีความเชื่อว่าการบริหารจัดการศึกษาที่ดีที่สุดนั้น เกิดจากการตัดสินใจของคณะบุคคลที่อยู่ใกล้ชิดและมีส่วนเกี่ยวข้องกับนักเรียนมากที่สุด ซึ่งในความเป็นจริงนั้นคณะกรรมการดังกล่าวสามารถที่เข้าร่วมกำหนดนโยบายเป้าหมายและทิศทางการพัฒนาการศึกษาที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและสังคมได้ดี แต่การมีส่วนร่วมในกระบวนการบริหารที่จะนำไปสู่การปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมแล้ว บุคลากร ครูผู้สอนทุกคนของสถานศึกษาในฐานะผู้ปฏิบัติและมีปฏิสัมพันธ์โดยตรงกับผู้เรียนควรจะเป็นผู้ที่มีบทบาทในการมีส่วนร่วมในการบริหารมากที่สุด ทั้งนี้นอกจากบุคลากร ครูผู้สอนจะเป็นสมาชิกขององค์กรซึ่งต้องปฏิบัติหน้าที่ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้ผู้เรียนมีคุณสมบัติที่พึงประสงค์ ตามเป้าหมายการจัดการศึกษาอย่างเต็มตัว และรับผิดชอบในผลของการปฏิบัติงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายการจัดการศึกษาให้ผู้เรียนเป็นคนเก่ง ดี และมีความสุขแล้ว การปฏิบัติงานในหน้าที่ของบุคลากร ครูผู้สอนนั้น ยังยึดโยงกับการประเมินคุณภาพทั้งภายในและภายนอกองค์กรตามนโยบายประกันคุณภาพการจัดการศึกษา

ปรัชญา เวสารัชช์ (2544: 39) ได้กล่าวถึงการประเมินผู้บริหารต้นแบบ ซึ่งนอกจากมีเกณฑ์พิจารณาคุณสมบัติทั่วไปแล้ว ยังมีเกณฑ์สำคัญเรื่องสมรรถนะในการบริหาร ได้แก่ความสามารถในการดึงท้องถิ่นและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และให้โอกาสครูมีบทบาทในการแสดงความคิดเห็น ร่วมคิดวางแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ซึ่งจะส่งผลให้เกิดระบบการตรวจสอบการทำงานซึ่งกันและกัน ก่อให้เกิดการพัฒนาการจัดการศึกษามากกว่าระบบการบริหารการศึกษาตามแบบสั่งการเหมือนที่ผ่านมา โดยเฉพาะในเรื่องของการจัดวางระบบข้อมูลสารสนเทศของโรงเรียน และความสามารถในภารกิจการบริหารของผู้บริหารโรงเรียนนั้นนอกจากจะส่งผลเชิงบวกในแง่ของการพิจารณาดำเนินการที่รอบคอบถูกต้องและสอดคล้องกับความต้องการของบุคลากร และนักเรียนตลอดถึงชุมชนและสังคมโดยรวมแล้ว กาวใจให้ก้าวขอมรับของผู้บริหาร โรงเรียนยัง

ส่งผลถึงขวัญกำลังใจของบุคลากรและสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนที่สูงขึ้นเป็นตัวบ่งชี้ถึงประสิทธิภาพ และประสิทธิผลของการมีส่วนร่วมของบุคลากรในกระบวนการบริหารที่ชัดเจนอีกด้วย

งานปกครองนักศึกษา

1. ความหมายของงานปกครองนักศึกษา

งานปกครองนักศึกษาเป็นงานหนึ่งของการบริหารสถานศึกษาที่มีความสำคัญ ที่ส่งผลไปถึง การพัฒนาพฤติกรรมนักศึกษา สร้างเสริมให้นักศึกษามีความประพฤติดี มีระเบียบวินัยมีคุณธรรม และจริยธรรม พร้อมทั้งเจริญเติบโตเป็นพลเมืองดีของประเทศชาติต่อไปในอนาคต การปกครอง นักเรียนระดับมัธยมศึกษา นับว่าเป็นภาระหนักเพราะเป็นการปกครองเด็กวัยรุ่นซึ่งร่างกายและจิตใจ มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วเป็นวัยสำคัญของชีวิตที่จะนำไปสู่ความสำเร็จหรือล้มเหลวได้

กรมสามัญศึกษา (2539: 3) ให้ความหมายการปกครองนักเรียนว่า หมายถึงงานส่งเสริม พัฒนา ควบคุมและแก้ไขความประพฤติของนักเรียนให้อยู่ในระเบียบวินัย ก่อให้เกิดความสงบ เรียบร้อยในการอยู่ร่วมกัน เพื่อสนับสนุนกิจกรรมการเรียนการสอนให้บรรลุเป้าหมายของหลักสูตร นอกจากนั้น กรมสามัญศึกษา (2539: 47-51) ระบุไว้ตามเกณฑ์ตามมาตรฐานโรงเรียนมัธยมศึกษาว่า งานปกครองนักเรียน ได้แก่ การวางแผนการปกครองนักเรียน การบริหารงานปกครองนักเรียน การ ส่งเสริมพัฒนาให้นักเรียนมีวินัยคุณธรรม การแก้ไขพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของนักเรียน การ ดำเนินงานส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียน และการประเมินผลงานปกครองนักเรียน

วิศิษฐ์ หมายดี (2541: 23) ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับงานปกครองนักเรียนไว้ว่างาน ปกครองคืองานที่เกี่ยวกับการป้องกันแก้ไข พัฒนาและส่งเสริมพฤติกรรมของนักเรียน รวมทั้งสร้าง ความอบอุ่นให้เกิดขึ้นกับนักเรียนและดูแลพฤติกรรมของนักเรียนให้เป็นไปในแนวทางที่พึงประสงค์

นิกร จันทระ (2542: 18) กล่าวว่า งานปกครองนักเรียนคือ งานที่ส่งเสริมพัฒนาควบคุม และแก้ไขความประพฤติของนักเรียนให้อยู่ในระเบียบวินัยโดยอาศัยกระบวนการและการจัดการที่ดี เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนมีพัฒนาการทั้งทางด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และมีคุณสมบัติที่พึงประสงค์

สุรพล บุญมีทองอยู่ (2542: 14) กล่าวว่างานปกครองนักเรียนหมายถึง การส่งเสริมและ พัฒนา ควบคุมแก้ไขพฤติกรรมของนักเรียน ให้เป็นผู้อยู่ในระเบียบวินัย ก่อให้เกิดความสงบ เรียบร้อยในการอยู่ร่วมกันเพื่อสนับสนุนกิจกรรมการเรียนการสอนให้บรรลุเป้าหมายของหลักสูตร

โสรจ พิศชวนชม (2542 : 337) กล่าวว่าไว้ว่า งานฝ่ายปกครองหรือฝ่ายกิจการนักเรียนเป็น งานที่จะช่วยเหลือให้บริการแก่นักเรียน รวมทั้งการปกครองและควบคุมความประพฤตินักเรียน

สมบูรณ์ จวนสาธ (2544 : 13) ให้ความหมายว่า งานปกครองนักเรียนคือ งานที่จะต้องมีการ ควบคุมป้องกันแก้ไขพฤติกรรมของนักเรียนให้เป็นอยู่ในกฎระเบียบ ข้อบังคับของทาง โรงเรียน

เป็นผู้ที่มีความเจริญทางร่างกายจิตใจ อารมณ์และสังคมสามารถปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมในชุมชนได้อย่างมีความสุขตามอัตภาพของตนเองตลอดระยะเวลาที่กำลังศึกษาอยู่ในโรงเรียน

กล่าวโดยสรุป งานปกครอง งานปกครองนักเรียน คือ งานที่เกี่ยวกับการป้องกัน แก้ไข พัฒนาและส่งเสริมพฤติกรรมของนักเรียนให้อยู่ในระเบียบวินัย รวมทั้งการสร้างความอบอุ่นให้เกิดขึ้นกับนักเรียนและควบคุมดูแลนักเรียนโดยอาศัยหลักการทางจิตวิทยา เพื่อก่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยในการอยู่ร่วมกัน เป็นการสนับสนุนกิจกรรมการเรียนการสอนให้บรรลุเป้าหมายหลักสูตร

2. ความสำคัญของงานปกครองนักศึกษา

ฝ่ายปกครองเป็นฝ่ายที่มีความรับผิดชอบต่อการที่จะปลูกฝัง และส่งเสริมให้เด็กมีระเบียบวินัยและปฏิบัติตามคุณธรรมและจริยธรรมอันดีงามของประเทศ งานในฝ่ายปกครองจึงถือว่ามีความสำคัญเป็นเป็นอย่างยิ่งในอันที่จะทำให้เด็กวัยรุ่นมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ และเป็นที่ยอมรับของสังคมตลอดจนเป็นพลเมืองดีของชาติสืบไป

กรมสามัญศึกษา (2530 : 3) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการดำเนินงานปกครองนักเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้เกิดประโยชน์ 6 ประการ คือ

1. ให้เกิดความสงบเรียบร้อยใน โรงเรียน โรงเรียนดำเนินกิจการต่าง ๆ ได้ด้วยดี
2. ส่งเสริมให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
3. นักเรียนแต่ละคนได้รับการพัฒนาความรู้ความสามารถเฉพาะตนเต็มศักยภาพ
4. นักเรียนที่มีปัญหาด้านต่าง ๆ ได้รับความช่วยเหลือ และแก้ไขพฤติกรรมให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี
5. บุคลากรในโรงเรียนรู้จักควบคุมตนเอง ให้อยู่กันอย่างสงบสุขรู้จักการให้และการรับ มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียนเข้าใจและยอมรับกฎเกณฑ์ ระเบียบ ข้อบังคับ
6. บุคลากรในโรงเรียนเข้าใจรูปแบบการปกครองระบอบประชาธิปไตย รู้จักใช้สิทธิและทำหน้าที่ของตนอย่างถูกต้อง

3. แนวคิดและความเชื่อเกี่ยวกับงานปกครองนักศึกษา

ผู้ปฏิบัติงานฝ่ายปกครองนักเรียนจะต้องระลึกถึงวัตถุประสงค์ของหน่วยงานปกครองที่ตั้งไว้คือ เพื่อให้ให้นักเรียนมีผู้ปกครองดูแลแทนบิดามารดา ตลอดระยะเวลาที่อยู่ในโรงเรียนภายใต้ระเบียบวินัยที่กำหนดไว้อย่างมีความสุขพอสมควรอยู่เสมอ ดังนั้นการปฏิบัติงานจึงมีทั้งการป้องกัน การแก้ไข และส่งเสริมพฤติกรรมของนักเรียนให้บรรลุเป้าหมายและอุดมการณ์ของโรงเรียนที่วางไว้คณะครูอาจารย์ ฝ่ายปกครองไม่เพ่งเล็งและทำหน้าที่เป็นตำรวจ แต่จะเอาใจใส่ดูแลชี้แนะ และสนับสนุนให้ประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ดีถูกต้องดีงาม ละเว้นการประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ไม่ดีไม่ถูกต้องและขัดต่อระเบียบข้อบังคับของโรงเรียน ของสังคมส่วนรวม

กรมสามัญศึกษา (2530 : 2) ได้ให้แนวคิดทางจิตวิทยาในเรื่องพฤติกรรมมนุษย์ 3 ข้อ ซึ่งใช้เป็นแนวทางในงานปกครองนักเรียน คือ

1. พฤติกรรมของคนสามารถพัฒนาไปสู่เป้าหมายที่พึงประสงค์ได้โดยอาศัยแรงจูงใจจากภายในและภายนอกกระตุ้นให้คนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้
2. ทุกคนปรารถนาจะเป็นคนดี เป็นที่ยอมรับของบุคคลอื่น แต่การได้รับการตอบสนองที่ต่างกัน ทำให้คนมีพฤติกรรมที่แตกต่างกันด้วย
3. มนุษย์มีความแตกต่างระหว่างบุคคล ซึ่งมีผลมาจากพันธุกรรมและสิ่งแวดล้อม ดังนั้นการพัฒนาพฤติกรรมจำเป็นต้องได้รับการปฏิบัติที่แตกต่างกันด้วย

สิริกิติ์ มณีรินทร์ (2546: 1) ได้มอบ 9 หลักประกันพื้นฐานสำหรับเด็กไทย ไว้ดังนี้

1. เด็กต้องอยู่ในโรงเรียนอย่างปลอดภัยไม่ถูกแสวงหาผลประโยชน์หรือละเมิดทางร่างกาย ทางเพศและทางจิตใจ
2. เด็กต้องได้รับการบริการด้านโภชนาการ สาธารณสุขมูลฐาน มีครูคอยดูแลรักษาความปลอดภัยในชีวิตและร่างกาย ตลอดเวลาที่อยู่ในโรงเรียนและมีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม
3. เด็กต้องได้รับการปกป้องและบำบัดรักษาพ้นจากภัยยาเสพติด อบายมุขทั้งปวง และผลกระทบอันเกิดจากสภาพสังคมภายนอก
4. เด็กต้องไม่ถูกลงโทษโดยทารุณแก่ร่างกาย จิตใจ และกระทำโดยการประจาน หรือด้วยวิธีการที่ไม่เหมาะสม
5. เด็กต้องไม่ให้ออกจากสถานศึกษา เว้นแต่ได้จัดหาที่เรียนซึ่งเหมาะสมไว้รองรับ
6. เด็กต้องได้รับการปฏิบัติอย่างเสมอภาคและเป็นธรรม โดยไม่มีข้อจำกัดทางเชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ สภาพทางร่างกาย สติปัญญา สถานะทางเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและศาสนา
7. เด็กต้องได้รับสิทธิในการแสดงความคิดเห็น การพูด การเขียน การพิมพ์ การแสดงออกทางวิชาการและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสถานศึกษา ซึ่งไม่ขัดต่อระเบียบกฎหมายและศีลธรรมอันดี
8. เด็กต้องได้รับการพัฒนาทั้งร่างกาย สติปัญญา อารมณ์และสังคม อย่างเต็มศักยภาพไม่ว่าจะเป็นเด็กปกติ พิการ หรือด้อยโอกาส เพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี และพึ่งพาตนเองได้
9. เด็กต้องได้รับการศึกษาอบรมให้มีคุณธรรม จริยธรรม โดยครูผู้สอนให้วิชาความรู้ อย่างเต็มกำลังความสามารถ ไม่ปิดบัง เป็นต้นแบบคุณธรรมและเป็นตัวอย่างที่ดีต่อศิษย์

ตามแนวคิดดังกล่าว จะเห็นได้ว่า งานปกครองนักเรียน หรือการสร้างลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์ให้เกิดขึ้นภายในตัวนักเรียน ควรใช้วิธีการต่าง ๆ และอาศัยหลักจิตวิทยา เพื่อให้เหมาะสมกับนักเรียน และความแตกต่างของแต่ละบุคคล โดยไม่มุ่งจะใช้ระเบียบ ข้อบังคับเพียงอย่างเดียว

4. จุดมุ่งหมายของงานปกครองนักศึกษา

งานปกครองเป็นงานหนึ่งของการบริหารโรงเรียนที่จะส่งผลไปถึงการพัฒนาพฤติกรรมของนักเรียน สร้างเสริมให้มีความประพฤติ มีระเบียบวินัย มีคุณธรรม และจริยธรรมพร้อมที่จะเจริญเติบโตเป็นพลเมืองดีของประเทศชาติต่อไปในอนาคตงานปกครองนักเรียนจึงเป็นงานส่งเสริมพัฒนา ควบคุม และแก้ไขความประพฤติของนักเรียนให้อยู่ในระเบียบวินัยก่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยในการอยู่ร่วมกันของนักเรียนเพื่อให้กิจกรรมการเรียนการสอนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และพัฒนานักเรียนให้มีคุณธรรมอันพึงประสงค์ ตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตรในเรื่องต่อไปนี้คือ

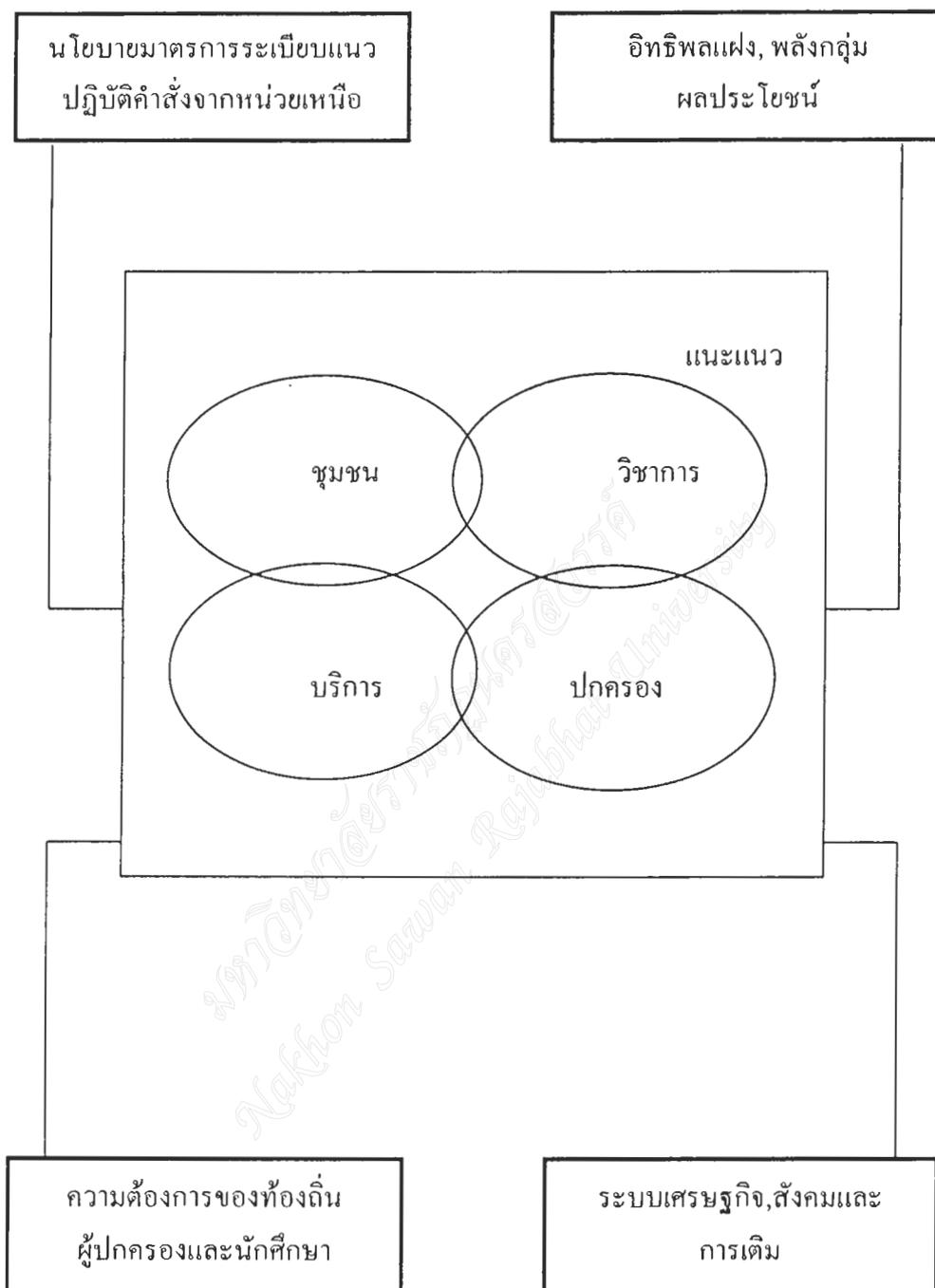
1. ความซื่อสัตย์ ความซื่อสัตย์ การไม่เบียดเบียนผู้อื่น การมีวินัยในตนเอง มีความรับผิดชอบต่อตนเอง ครอบครัวและสังคม
2. การเคารพต่อกฎหมายและพฤติกรรมในสังคม รู้จักทำงานเป็นหมู่คณะ มีความสามัคคี รู้จักเสียสละเพื่อส่วนรวม รู้จักแก้ปัญหาด้วยสันติวิธีอย่างมีหลักการและเหตุผล ใช้เสรีภาพของตนเองในทางสร้างสรรค์บนรากฐานแห่งกฎหมายจริยธรรม
3. ความภูมิใจในความเป็นไทย การเสียสละเพื่อส่วนรวม มีความจงรักภักดี ต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ มีความรู้และใฝ่ใฝ่ในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยตลอดจนการร่วมกันธำรงรักษาความปอดกภัย และความมั่นคงของประเทศชาติ

5. หลักการและแนวทางในการดำเนินงานปกครองนักศึกษา

งานปกครองนักเรียนเป็นส่วนหนึ่งของระบบโรงเรียน ซึ่งอยู่ภายใต้การบริหารของหัวหน้าสถานศึกษา และมอบหมายให้ผู้ช่วยผู้บริหารฝ่ายปกครองนักเรียนเป็นผู้ดำเนินงานปกครองนักเรียนมีส่วนสัมพันธ์อย่างยิ่งกับการเรียนการสอนหรืองานฝ่ายวิชาการ และงานแนะแนวนักเรียนนอกจากนี้ยังมีส่วนสนับสนุนการปฏิบัติงานฝ่ายบริการและฝ่ายธุรการอีกด้วย แต่อย่างไรก็ตามการปฏิบัติงานฝ่ายปกครองจะต้องคำนึงและพิจารณาระบบและตัวแปรนอกโรงเรียน คือ

1. นโยบาย มาตรการ ระเบียบและแนวปฏิบัติคำสั่งจากหน่วยเหนือ
2. ความต้องการของท้องถิ่น ผู้ปกครอง นักเรียน
3. ระบบเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง
4. อิทธิพลแฝง พลังกลุ่ม และผลประโยชน์

แสดงด้วยภาพได้ดังภาพที่ 2.4

ภาพที่ 2.4 แสดงขอบข่ายงานปกครองนักเรียนในระบบโรงเรียน

ที่มา : กรมสามัญศึกษา. (2532 : 20-23)

จากตัวแปรที่กล่าวไว้จะเห็นได้จากการที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการได้มอบให้ ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ จัดทำกรอบแนวปฏิบัติเพื่อใช้ชักจูงความเข้าใจกับสถานศึกษาทั้ง 40,000 แห่ง

ในวันเปิดภาคเรียน 19 พฤษภาคม 2546 (ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ 2546: ไม่ปรากฏเลขหน้า) โดยมีแนวทางดังต่อไปนี้

1. การแต่งกาย (เครื่องแบบเห็นนักเรียน ทรงผม) ให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่นภายใต้กรอบกฎกระทรวง โดยความชอบสถานศึกษาทุกระดับการศึกษา
2. ความปลอดภัยในเรื่องต่าง ของคณะกรรมการฯ เช่น การป้องกันสารเสพติด กัน การทะเลาะวิวาท การพนันบอล ภัยต่าง ๆ จากคนแปลกหน้า ความคืบหน้าโอกาสทางการศึกษา การป้องกันการออกกลางคัน สุขภาพอนามัยนักเรียน/ นักศึกษา และเด็กที่ไม่มีสัญชาติไทย
3. การพัฒนาระบบสารสนเทศนักเรียน/นักศึกษารายบุคคล ให้สามารถติดต่อประสานงานได้และเป็นปัจจุบัน
4. ระบบการดูแลนักเรียน/ นักศึกษา เพื่อใช้เป็นประโยชน์และความสะดวกในการกำหนดยุทธศาสตร์การแก้ปัญหาและพัฒนาเชิงรุกให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
5. ระบบการดูแลความปลอดภัยของนักเรียน/ นักศึกษา โดยสถานศึกษาจะต้องจัดให้มีแผนงาน / โครงการ รองรับ และเน้นให้ครอบคลุมทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา
6. การส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน/ นักศึกษา โดยจัดกิจกรรมให้เป็นคนดีมีจิตสำนึกเจตคติที่ดีต่อตนเอง ผู้อื่นและสังคม มีความสุขในขณะที่เป็นนักเรียน/ นักศึกษา โดยเน้นเรื่องการสอนด้วยการบรรยาย และคำนึงถึงหลักความสุขของนักเรียน/ นักศึกษาภายใต้กรอบวัฒนธรรมของชาติ
7. การลงโทษนักเรียน/ นักศึกษาให้ถือปฏิบัติตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการลงโทษนักเรียนหรือนักศึกษา พ.ศ. 2543 โดยเคร่งครัด และให้คำนึงถึงสิทธิเด็กและเยาวชน โดยสถานศึกษา พ.ศ. 2543 ทั้งนี้ สถานศึกษา ผู้ปกครองควรร่วมมือดูแล ส่งเสริมคุ้มครองและแก้ไข ปัญหาความประพฤติของนักเรียน-นักศีกษาอย่างใกล้ชิด เพื่อพัฒนาและส่งเสริมให้นักเรียน/ นักศีกษาเป็นพลเมืองดีของสังคมและประเทศชาติ

งานปกครองเป็นหน่วยปฏิบัติงานแนวหน้าเช่นเดียวกับงานวิชาการ และงานแนะแนว ซึ่งผู้ปฏิบัติงาน และทำงานมุ่งไปสู่จุดหมายที่ส่งเสริมให้นักเรียนทุกคน ได้พัฒนาศักยภาพที่แต่ละคนมี คือ ออกแรงกายแรงความคิดผลักดันให้นักเรียนได้เคลื่อนไปสู่จุดหมายของหลักสูตรที่กำหนดไว้ให้ได้ งานปกครองกับงานวิชาการและงานแนะแนวจึงมีส่วนผสมผสานกันมาก มีการจัด

โครงการกิจกรรมหรือแผนปฏิบัติการร่วมกัน คือ การจัดปฐมนิเทศนักเรียน การจัดโครงการอบรม และพัฒนานักศึกษา การพิจารณาสงเคราะห์นักเรียน การติดตามนักเรียนที่มีปัญหาตลอดถึงการพบปะผู้ปกครอง และการเยี่ยมนักเรียนที่บ้านสำหรับงานปกครองกับงานฝ่ายสนับสนุนการสอนได้แก่ การบริหาร บริการและธุรการนั้นงานปกครองมีส่วนช่วยให้การดำเนินงานต่าง ๆ ของแต่ละฝ่ายดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยและรวดเร็ว เช่นดูแลความเรียบร้อย

และขณะที่นักเรียนปฏิบัติกิจกรรมของแต่ละฝ่ายและควบคุมการจัดกิจกรรมให้ดำเนินไปตามโครงการที่ตั้งไว้

ในการปกครองนักเรียนจะต้องดำเนินการตามหลักการ 2 ประการ คือ

1. หลักการควบคุมโดยใช้กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ เป็นเครื่องมือควบคุมพฤติกรรมของบุคลากรทุกคนในโรงเรียนให้เป็นไปตามข้อตกลงที่กำหนดไว้เมื่อมีผู้กระทำผิดไปจากข้อตกลงนั้นจะมีการลงโทษ ว่ากล่าวตักเตือน หรือเขียนตี

2. หลักการพัฒนาส่งเสริมด้วยการจัดสภาพแวดล้อมหรือกิจกรรมต่าง ๆ โดยอาศัยทฤษฎีทางจิตวิทยาเป็นพื้นฐาน เพื่อส่งเสริมหรือกระตุ้นให้นักเรียนแสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ สภาพแวดล้อมและกิจกรรมต่างๆ มีประโยชน์ช่วยเหลือนักเรียนให้ได้พัฒนา ความถนัด ความสามารถพิเศษ ทำให้นักเรียนรู้สึกว่าเป็นคนมีคุณค่า และมีแรงจูงใจที่จะประพฤติดี ทั้งหลักการควบคุมและหลักการส่งเสริมต่างมุ่งไปสู่การป้องกันและแก้ไขพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ และเสริมสร้างพฤติกรรมที่เหมาะสม

การนำหลักการทั้งสองประการมาใช้ในการปกครองนักเรียนนั้น ต้องคำนึงถึงสาเหตุพฤติกรรมที่ต้องการแก้ไข ควบคุมหรือเสริมสร้าง ซึ่งสาเหตุของพฤติกรรมอาจมาจากสภาพแวดล้อม คือ สภาพครอบครัวและสภาพในโรงเรียน หรืออาจเกิดจากตัวเด็กเอง ในการแก้ปัญหานี้จะต้องหาสาเหตุก่อนแล้วหาวิธีแก้ไข โดยคำนึงว่าพฤติกรรมย่อมมีสาเหตุ พฤติกรรมอย่างเดียวกันอาจมาจากหลายสาเหตุ สาเหตุอย่างเดียวกัน อาจทำให้เกิดพฤติกรรมหลาย ๆ อย่าง และอย่าทำให้เด็กที่ยังไม่มีปัญหาขึ้นมา โดยการใช่วิธีแก้ไขปัญหาที่ถูกต้องดังมา ดังนี้

1. ศึกษาให้รู้ว่าเด็กมีปัญหาอะไรบ้าง
2. วิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหา
3. หาวิธีการแก้ไขที่เหมาะสม

6. ลักษณะของงานปกครองนักศึกษา

กรมสามัญศึกษา (2530: 20-23) ได้กำหนดงานปกครองนักเรียนควรดำเนินไปในลักษณะต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. ควบคุมดูแลนักเรียนด้านความประพฤติ และการปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับที่กำหนดไว้ด้วยการป้องกันไม่ให้นักเรียนมีพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ และแก้ไขพฤติกรรมที่เหมาะสมของนักเรียน
2. เสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมที่เหมาะสมให้แก่ นักเรียน และส่งเสริมให้พฤติกรรมที่พึงประสงค์ได้พัฒนายิ่งขึ้น
3. รักษาความปลอดภัยและดูแลสวัสดิภาพของนักเรียน

4. รักษาความสงบเรียบร้อยในโรงเรียน
5. ดูแลรักษาทรัพย์สินของทางราชการ

7. องค์ประกอบของงานปกครองนักศึกษา

การปกครองนักศึกษาเป็นงานบริหารที่สำคัญอย่างหนึ่งในสถานศึกษา โรงเรียน อาชีวศึกษา เพราะวัยของนักเรียนวัยนี้เป็นวัยรุ่น เป็นวัยหัวเลี้ยวหัวต่อ การบริหารงานปกครองนักเรียนในวันนี้ ทางโรงเรียนอาชีวศึกษาทุกโรงเรียนต้องมีระเบียบแบบแผนที่ต้องทำให้ให้นักเรียนประพฤติปฏิบัติตนให้เหมาะสม รู้จักตนเอง มีศีลธรรมไม่ติดยาเสพติดไม่มั่วสุมเล่นการพนัน และประพฤติผิดทางเพศ ครูอาจารย์ต้องมีความเข้าใจในงานการปกครอง

7.1 การวางแผนงานปกครองนักศึกษา

การบริหารงานที่ดีควรมีการวางแผนเพราะถือเป็นหลักการขั้นต้นของการบริหารงาน สำเร็จจุลล่วงไปด้วยดี จึงมีการกล่าวถึงการวางแผนไว้ดังนี้

เอกซัย กีสุขพันธ์ (2527: 35) ได้ให้ความหมายการวางแผนไว้ว่า

การวางแผนคือ การเตรียมการ หรือคาดการณ์ไว้ล่วงหน้า ทำให้ผู้บริหารมีความพร้อมที่จะปฏิบัติงานหรือกระทำอะไรบางอย่างในอนาคต การวางแผนจึงเป็นการตัดสินใจของผู้บริหารในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับ จะทำอะไร (what to do) ทำอย่างไร (how to do) ทำเมื่อใด (when to do) ให้ใครทำ (who is to do it) ทรัพยากรอะไร (what is needed to it)...

อุทัย บุญประเสริฐ (2538: 231-233) กล่าวถึงหลักหรือขั้นตอนสำคัญในการวางแผนไว้ดังนี้

1. การจัดตั้งหรือกำหนดหน่วยรับผิดชอบการประสานงานการวางแผนเพื่อให้มีหน้าที่ในการประสานงานการจัดทำแผนและกำกับให้มีการดำเนินงานตามกระบวนการวางแผนตัวบุคคล คณะกรรมการหรือหน่วยงานที่จัดตั้งขึ้นนี้ โรงเรียนจะเป็นผู้กำหนดขึ้นทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะเฉพาะของโรงเรียน ขึ้นอยู่กับโครงสร้างการบริหารของโรงเรียนนั้นๆ สิ่งสำคัญก็คือ คณะกรรมการหรือหน่วยงานที่ตั้งขึ้น ต้องรอบรู้เรื่องการวางแผน ต้องรู้ขอบเขตและวิธีการดำเนินงานในกระบวนการวางแผนสำหรับ โรงเรียนและมีความสามารถในการประสานงานวางแผน
2. การรวบรวมข้อมูลพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนทั้งหมด ทั้งข้อมูลภายนอกและภายใน
3. การรวบรวมปัญหาของโรงเรียนในแต่ละด้าน ที่เป็นปัญหาปัจจุบัน ซึ่งจะมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อการกำหนดแนวทางดำเนินงานและกำหนดแผนงานในอนาคต

4. การตรวจสอบทบทวนงานและภารกิจ ซึ่งเป็นภารกิจหลักที่สำคัญของโรงเรียนหรือสถานศึกษา ตรวจสอบ โครงสร้างและการดำเนินงานของหน่วยงาน สายงานหรือฝ่ายต่าง ๆ ที่รับผิดชอบแต่ละส่วนภายในโรงเรียน เพื่อดูว่ายังคงตอบสนองต่อภารกิจหลักของโรงเรียนอย่างมีประสิทธิภาพหรือไม่ อย่างไร

5. การประมวลแนวโน้มต่างๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งด้านงาน ปัญหาและความต้องการทรัพยากร ข้อจำกัด ข้อกำหนดต่าง ๆ ด้านหลักสูตร ด้านการงบประมาณ ด้านบุคลากร ด้านอาคารสถานที่ ตลอดจนแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงทั้งในโรงเรียนและสังคมภายนอกที่เกี่ยวข้องซึ่งอาจเกิดขึ้น และอาจมีผลกระทบต่อการทำงานของโรงเรียนหรือต่อส่วนต่างๆ ของโรงเรียนในอนาคต

6. การกำหนดนโยบาย กำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายการดำเนินงานในแผนงานด้านต่าง ๆ ให้ชัดเจน

7. การเตรียมแบบฟอร์มที่ต้องใช้ในการจัดทำแผนและโครงการ

8. การเตรียมเกณฑ์มาตรฐานต่าง ๆ ที่จำเป็นในการวางแผน เช่น อัตราส่วนนักเรียนต่อครู นักเรียนต่อห้องเรียน อัตราค่าใช้จ่ายรายตัว เป็นต้น

9. การจัดแผนและการประมวลโครงการ ในรูปแบบระยะสั้น ระยะปานกลาง และแผนระยะยาวของโรงเรียน

10. การดำเนินการหรือการนำแผนออกปฏิบัติและประเมินเพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินงาน ข้อมูลเกี่ยวกับผลงานผลงานการก้าวหน้าของการดำเนินงานตามแผน ทราบถึงปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น เพื่อการตัดสินใจปรับปรุงแก้ไข

11. การทบทวนแผน และการดำเนินการเพื่อปรับแผนในอนาคตหรือเพื่อสร้างแผนใหม่ต่อไป

7.2 การบริหารงานปกครองนักศึกษา

โรงเรียนอาชีวศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน ได้กำหนดระเบียบข้อปฏิบัติโดยยึดระเบียบของกระทรวงศึกษาธิการ กรมอาชีวศึกษา (2529: 7) นำมาใช้เป็นกรอบและแนวปฏิบัติให้นักศึกษาได้ประพฤติปฏิบัติ โดยมีหัวหน้าปกครองและคณะอาจารย์ปกครองรับผิดชอบ กำกับดูแลซึ่งสำนักงานการศึกษาเอกชนได้กำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบ ไว้ดังนี้

1. ปกครองดูแลนักศึกษาและผู้เข้ารับการฝึกอบรม ให้อยู่ในระเบียบวินัยของสถานศึกษา

2. ประสานงานกับครูอาจารย์ อาจารย์ที่ปรึกษาในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ของนักศึกษาและผู้เข้ารับการฝึกอบรมในสถานศึกษา

3. ประสานงานกับสารวัตรนักเรียนและนักศึกษา เจ้าหน้าที่บ้านเมือง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและผู้ปกครอง ในการแก้ไขปัญหาความประพฤติของนักศึกษา

4. ลงโทษหรือเสนอการลงโทษนักศึกษาผู้กระทำความผิด

หน้าที่และความรับผิดชอบที่โรงเรียนได้มอบหมายให้ผู้อำนวยการฝ่ายนักศึกษาและหัวหน้างานปกครองของนักเรียนมีดังนี้

1. วางแผน ควบคุม และแก้ไขปัญหาการมาโรงเรียนของนักเรียน นักศึกษาอบรม ศีลธรรมจรรยา มารยาท ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม
2. แนะนำในด้านความประพฤติของนักศึกษาให้สามารถปรับตัวเข้ากับสังคม และระเบียบประเพณีที่ตนอยู่ได้
3. ปกครองดูแลให้ความอบอุ่นและความปลอดภัยแก่นักเรียนนักศึกษาในขณะที่อยู่ในโรงเรียน
4. วางแผนและจัดให้มีการรวบรวมข้อมูล สถิติเกี่ยวกับการปกครองให้เป็นปัจจุบัน เพื่อป้องกันหรือแก้ไขปัญหา และนำไปใช้ในการแนะนำ ส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียน
5. ประสานงานกับผู้ปกครอง และร่วมมือแก้ไขปัญหาของนักศึกษาวิเคราะห์และวิจัยปัญหาของนักศึกษาไปแล้ว เพื่อประสานงานกับงานแนะแนวให้นักศึกษาประสบความสำเร็จ ตามศักยภาพ
6. วางแผนติดตามผลนักศึกษาที่สำเร็จการศึกษาไปแล้ว เพื่อนำมาปรับปรุงด้านการปกครองให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

ระเบียบข้อบังคับที่สถานศึกษากำหนดขึ้นนั้นอาจจะมีการแตกต่างกันออกไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับระดับและประเภทของสถานศึกษา โดยจำแนกออกมาเป็นระเบียบว่าด้วยเครื่องแบบนักศึกษา และระเบียบเกี่ยวกับความประพฤติของนักศึกษา กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดระเบียบว่าด้วยเครื่องแบบของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) ประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวท.) และประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) ไว้ในระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยเครื่องแบบนักเรียน และนักศึกษา พ.ศ. 2527 ไว้ดังนี้

1. เสื้อ ชาย หญิง ผ้าสีขาว แบบคอเชิ้ต แขนสั้น
2. กางเกง ผ้าสีกรมท่า แบบสุภาพ ชายาว
3. กระโปรง ผ้าสีดำหรือสีกรมท่า แบบสุภาพ ยาวเพียงใต้เข่า
4. เข็มขัด หนังสีดำ หัวเข็มขัด หัวเข็มขัดเป็นโลหะตราของสถานศึกษา
5. รองเท้า ถุงเท้า ชาย รองเท้าหนังหรือผ้าใบสีดำแบบหุ้มส้น ถุงเท้าสั้นสีดำ หญิง รองเท้าหนังสีดำ แบบหุ้มส้น หุ้มปลายเท้า มีส้นสูงไม่เกิน 2 นิ้ว

ในด้านการควบคุมดูแลความประพฤติของนักศึกษาในสถานศึกษา สังกัดกรมอาชีวศึกษานั้น กรมอาชีวศึกษาได้วางหลักเกณฑ์และวิธีการตัดคะแนน

ในด้านการควบคุมดูแลความประพฤติของนักศึกษาในสถานศึกษา สังกัดกรมอาชีวศึกษาเท่านั้น กรมอาชีวศึกษาได้วางหลักเกณฑ์และวิธีการตัดคะแนนความประพฤตินักศึกษาไว้ในระเบียบกรมอาชีวศึกษา ว่าด้วยการตัดคะแนนความประพฤตินักศึกษาในสถานศึกษา สังกัดกรมอาชีวศึกษา พ.ศ. 2524 ไว้ดังนี้

1. ความประพฤติผิดที่ต้องโทษ คัดชื่อออก
  - 1.1 ขโมยทรัพย์สินของสถานศึกษาหรือผู้อื่น และปรากฏหลักฐานแน่ชัด
  - 1.2 ทำลายทรัพย์สินของสถานศึกษาโดยเจตนา ให้เกิดความเสียหายอย่างร้ายแรง
  - 1.3 ช่องสุ่ม ก่อความสงบเรียบร้อย กระทบตนเป็นอันพาล
  - 1.4 ประพฤติผิดศีลธรรมอย่างร้ายแรง
  - 1.5 ต้องหาในคดีอาญาและถูกตัดสินลงโทษจำคุก
  - 1.6 ดิฉยาสเสพติดให้โทษ
  - 1.7 ขาดเรียนติดต่อกันเกิน 15 วัน โดยไม่แจ้งทางสถานศึกษาและทำให้ชื่อเสียงของสถานศึกษาเสียหาย
2. ความประพฤติที่ต้องโทษพักการเรียน ทำทัณฑ์บน หรือตัดคะแนนความประพฤติ
  - 2.1 เล่นการพนัน
  - 2.2 ประพฤติไม่เหมาะสมกับวัย สภาพของนักศึกษา เช่น เข้าไปในสถานหญิง โสเภณี บ่อนการพนัน สถานอาบอบนวด หรือไนท์คลับ
  - 2.3 ดื่มสุราหรือของมีเมาหรือยาเสพติดให้โทษ
  - 2.4 มีอาวุธร้ายไว้ในครอบครอง เช่น ปืนหรือวัตถุระเบิด
  - 2.5 แอบอ้างชื่อสถานศึกษาไปดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยไม่ได้รับการอนุญาตจนเกิดความเสียหาย หรืออาจเสียหายแก่ชื่อเสียงของสถานศึกษา
  - 2.6 เป็นกามโรค หรือ โรคติดต่อที่สังคมรังเกียจ
  - 2.7 ลบหลู่ครูบาอาจารย์
3. ลักษณะความผิดที่ถูกตัดคะแนนความประพฤติ และการแต่งกายระดับต่าง ๆ
  - 3.1 ความผิดที่ถูกตัดคะแนน 5 คะแนน
    - 3.1.1 แต่งกายไม่ถูกระเบียบว่าด้วยการแต่งกายนักศึกษา
    - 3.1.2 สูบบุหรี่ในที่เปิดเผย

- 3.1.3 มีอุปกรณ์เล่นการพนันไว้ในครอบครอง
- 3.1.4 กระทำในการอื่น ๆ ที่เป็นความผิดสถานเบา
- 3.1.5 ลักษณะความผิดอื่น ๆ (ตามที่สถานศึกษาเห็นสมควร)
  - 1) ไม่รักษาความสะอาดของเครื่องแต่งกาย ร่างกาย ห้องเรียน

หรืออาคาร

- 2) เล่นเกมส์ต่าง ๆ บนอาคารเรียน
- 3) มาเรียนสายโดยไม่มีเหตุผลจำเป็น
- 4) ไม่ให้ความร่วมมือต่อส่วนรวมหลีกเลี่ยงหลบซ่อน ไม่เข้า

แถวเคารพธงชาติในตอนเช้า

- 5) หลีกเลี่ยงการเข้าห้องประชุม

3.2 ความผิดที่ถูกตัดคะแนน 10 คะแนน

- 3.2.1 แสดงกริยาวาจาไม่สุภาพ
- 3.2.2 ขัดคำสั่งของครูอาจารย์
- 3.2.3 เข้าไปในบริเวณที่หวงห้ามโดยไม่ได้รับอนุญาต
- 3.2.4 ขาดเรียนติดต่อกัน 7 วัน โดยไม่ได้แจ้งให้สถานศึกษาทราบ

3.3 ความผิดที่ถูกตัดคะแนน 15 คะแนน

3.3.1 ก่อความเดือดร้อนแก่ผู้อื่นหรือก่อการทะเลาะวิวาทชกต่อย และ
กระทำการให้เกิดการแตกความสามัคคี

3.3.2 ยุยงส่งเสริมให้เกิดความกระด้างกระเดื่องและฝ่าฝืนระเบียบของ
สถานศึกษา

- 3.3.3 ดื่มสุราหรือของมึนเมา

- 3.3.4 เล่นการพนัน

- 3.3.5 มีอาวุธหรือวัตถุระเบิดในความครอบครอง

สถาบันการศึกษาทุกแห่งควรกำหนดวัตถุประสงค์ของงานวินัยนักศึกษาให้ชัดเจน
เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงานและการประเมินผลวัตถุประสงค์ของงานวินัยของนักศึกษา
โดยทั่วไปดังนี้

1. เพื่อช่วยให้นักศึกษามีความรู้ และตระหนักในกฎระเบียบของสถาบันอุดมศึกษา
ตลอดจนวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นแนวทางในการปฏิบัติของบุคคลในสังคม
2. เพื่อช่วยให้นักศึกษามีความเข้าใจสิทธิและหน้าที่ของตนเองตลอดจนเข้าใจ
และเคารพสิทธิของผู้อื่น

3. เพื่อช่วยให้นักศึกษามีความเข้าใจตนเอง โดยเฉพาะลักษณะที่มีความเกี่ยวข้องกับพฤติกรรม เช่น อารมณ์ ค่านิยม และระดับคุณธรรม เป็นต้น
4. เพื่อส่งเสริมให้นักศึกษาพัฒนาตนเอง โดยเฉพาะลักษณะที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรม
5. เพื่อส่งเสริมให้นักศึกษามีความรับผิดชอบตนเองพัฒนาเองให้เป็นผู้ที่มีวินัยในตนเอง เป็นพลเมืองที่ดี และมีส่วนร่วมเสริมสร้างและจรรโลงความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคม
6. เพื่อส่งเสริมให้นักศึกษาร่วมกันสร้างบรรยากาศที่มีความอบอุ่น และเป็นระเบียบเรียบร้อย ให้เอื้อต่อการเรียนการสอนการพัฒนานักศึกษา ตลอดจนการดำเนินงานของสถาบัน

7.3 การส่งเสริมให้นักศึกษามีวินัย คุณธรรม จริยธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพ

การส่งเสริมพัฒนาให้นักเรียนมีวินัย คุณธรรม จริยธรรม เป็นเรื่องสำคัญในโรงเรียน เพราะเป็นงานที่เน้นพัฒนาบุคคลให้เป็นคนดี มีระเบียบวินัย ทำให้คนมีคุณภาพ ซึ่งจะเป็นกำลังสำคัญของสังคมหรือประเทศชาติบ้านเมือง มีผู้กล่าวถึงความสำคัญด้านนี้คือ

บรรเทา กิตติศักดิ์ (ม.ป.ป.: 56-57) กล่าวถึงการปลูกฝังและพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนนั้น มีหลักที่ควรยึดถือ 3 ประการคือ 1) ต้องให้มีการปฏิบัติมากกว่าการเรียนรู้แต่เนื้อหา 2) จริยธรรมจะต้องสอนทุกระดับชั้นและสอดแทรกอยู่ในทุกวิชา ครูทุกคนจะต้องเข้าใจและเป็นหน้าที่ของครูทุกคน และจริยธรรมจะเกิดขึ้นได้จะต้องมีการอบรมอย่างสม่ำเสมอ และ 3) การประพฤติและการปฏิบัติตัวของครู ครูจะต้องเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียน สอดคล้องกับสิ่งที่ต้องการปลูกฝังและพัฒนาให้นักเรียน

สถาบันการศึกษาได้ทำหน้าที่สั่งสอนอบรมเด็กและเยาวชน ให้เติบโตเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีสติปัญญา และมีคุณภาพของประเทศให้เป็นพลเมืองที่ดี พร้อมทั้งจะเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณค่าของประเทศชาติในอนาคตอันที่จะสืบทอดความเป็นเอกราชของชาติและนำพาชาติให้เจริญรุ่งเรือง (เทียนชัย สิริสัมพันธ์, 2531: 13) ซึ่งสำนักงานการศึกษาเอกชนก็เป็นอีกหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการให้การศึกษาเป็น “การศึกษาด้านอาชีพ” เพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เป็นไปตามความต้องการของสังคมหรือตลาดแรงงาน ที่ต้องการคนขยัน มุ่งมั่นซื่อสัตย์ มีระเบียบวินัย มีความรู้ความเข้าใจในอาชีพ อันหมายถึง สถานประกอบการตนเองการรับผู้สำเร็จการศึกษาเข้าทำงานหรือสิ่งที่นายจ้างเน้นมากเป็นพิเศษ คือ เรื่องจริยธรรม (อร่าม โกฏิกุล, 2529 : 19) คุณสมบัติที่ดีตามความต้องการของนายจ้างนับว่าเป็นอุปสรรคที่สำคัญอย่างยิ่งของนักศึกษาอาชีวศึกษาที่จะออกไปประกอบอาชีพ โดยนายจ้างส่วนใหญ่มุ่งเน้นถึงความสำคัญของคนดีมีวินัย ขยัน ซื่อสัตย์และอดทนมาก ซึ่ง กรมอาชีวศึกษา

(2529: 9-10) ได้กล่าวถึงคุณสมบัติของแรงงานที่นายจ้างต้องการพอสรุปได้คือ จะต้องมีความรู้ความสามารถในด้านวิชาชีพเป็นอย่างดี และจะต้องมีบุคลิกภาพดี มีมนุษยสัมพันธ์ มีวินัยขยัน ซื่อสัตย์อดทนมีลักษณะความเป็นผู้นำและสามารถควบคุมตนเองได้ และในแผนพัฒนากรมอาชีวศึกษา ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530 – 2534) กรมอาชีวศึกษาได้วางนโยบายไว้ 13 ข้อ เพื่อเป็นการปฏิบัติงานและ 1 ใน 3 ข้อนั้นคือ “ส่งเสริมการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม เจตคติ นิสสัยในการทำงาน และบุคลิกภาพอันพึงประสงค์ในการดำรงชีวิตและการประกอบสัมมาอาชีพให้แก่ นักศึกษา” การส่งเสริมพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ของนักศึกษาในโรงเรียนอาชีวะได้ผลมากขึ้น คือการอบรมเลี้ยงดูที่นักศึกษาได้รับจากครอบครัว ซึ่งนับว่าเป็นสถาบันเป็นสถาบันที่มีอิทธิพลต่อสิ่งแวดล้อมทางพฤติกรรมของเด็กและเป็นสถาบันแรกที่ได้ให้การอบรมทางจิตใจแก่เด็กตลอดเวลา อุปนิสัยส่วนตัว อารมณ์ของเด็กและเยาวชนเริ่มมีมาจากบ้าน เด็กและเยาวชนจะเป็นผู้ที่มีความคิด ความรู้สึก มีมารยาทหรือการวางตัวอย่างไรนั้น ขึ้นอยู่ที่การอบรมจากทางบ้านเป็นส่วนหนึ่งสุชา จันทน์เอม (2518: 128) ได้กล่าวสรุปไว้ว่า การที่เด็กและเยาวชนจะมีความสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจนั้น ต้องขึ้นอยู่กับ การอบรมเลี้ยงดูที่ดี จากผลงานวิจัยในอดีตจนถึงปัจจุบันได้มีการแบ่งการอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย ฯลฯ เป็นต้น แต่การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยจะเป็นลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูที่จะส่งเสริมให้เด็กมีคุณธรรมและจริยธรรมสูงขึ้นไป

จากการศึกษางานวิจัยส่วนมากจะเป็นงานเกี่ยวกับความเชื่ออำนาจภายในตนเองและภายนอกตนเอง และรวมถึงความสามารถในการควบคุมตนเองซึ่งจากผลการวิจัยต่าง ๆ เหล่านี้ชี้ให้เห็นได้ว่าถ้าบุคคลมีความเชื่ออำนาจภายในตนมากกว่าเชื่ออำนาจภายนอกตนจะเป็นบุคคลที่มีลักษณะมุ่งอนาคต สามารถควบคุมตนเองได้เป็นอย่างดี ความละเอียดต่อการทำชั่ว (หิริ) และเกรงกลัวต่อการกระทำชั่ว ละอายและเกรงกลัวต่อสายตาของบุคคลภายนอก (โอตตปปะ) ดังเช่นการศึกษาวิจัยของ

ดวงเดือน พันธุมนาวิน และเพ็ญแข ประจันปัจจนึก (2524 : 14) ได้ศึกษา “จริยธรรมของเยาวชนไทย” โดยใช้การวิจัยเชิงทดลองและการศึกษาภาคสนาม เพื่อศึกษาบ่อเกิดและพัฒนาการทางจริยธรรมของเยาวชนไทย การศึกษาเหตุและผลของพฤติกรรมซื่อสัตย์กับเยาวชนไทยในกรุงเทพมหานคร ที่มีอายุตั้งแต่ 11 ถึง 25 ปี เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบวัดการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมแบบวัดลักษณะมุ่งอนาคตและแบบสอบถามอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย รวมทั้งเครื่องเล่นเกมไฟฟ้าอัตโนมัติ ซึ่งใช้วัดพฤติกรรมซื่อสัตย์หรือพฤติกรรม โกงผลของการวิจัยปรากฏว่า ลักษณะการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมและลักษณะมุ่งอนาคตปลูกฝังก่อนที่บุคคลจะมีอายุ 10 ปี เพราะเมื่อเริ่มวัยรุ่นลักษณะจริยธรรมทั้ง 2 ประการจะเริ่มคงที่ วัยรุ่นตอนต้นมีลักษณะมุ่งอนาคตสูง และจะเริ่มลดลงอย่างรวดเร็วเมื่ออายุมากขึ้น แสดงว่าวัยรุ่นตอนปลายมีการอบรมเลี้ยงดู

แบบรักมากใช้เหตุผลมาก และโทษทางจิตมากกว่าทางกาย มีความสัมพันธ์กับลักษณะมุ่งอนาคตสูง
อย่างเห็นได้ชัด

จากงานวิจัยดังกล่าวจะเห็นว่าเน้นการวัดจิตลักษณะ ได้แก่ ความเชื่ออำนาจในตน
ความเชื่ออำนาจนอกตน และจิตลักษณะทั้งสองนี้ยังเป็นตัวแปรที่สำคัญที่นำไปสู่การพัฒนา และ
เสริมสร้างให้บุคคลประพฤติแต่สิ่งที่ดีงาม กระทำความดีละเว้นความชั่ว สามารถควบคุมตนเองให้
กระทำแต่สิ่งที่ควร และถูกต้องถ้าเป็นนักศึกษาที่จะตั้งใจศึกษาเล่าเรียน ประพฤติปฏิบัติ ตาม
กฎระเบียบของสถาบันของตน ผู้ที่ทำงานก็จะตั้งใจทำงานด้วยความขยันหมั่นเพียรเจริญก้าวหน้าใน
หน้าที่การงาน มีสติตั้งมั่น มีสมาธิมั่นคงในการประพฤติปฏิบัติสิ่งต่าง ๆ ให้สำเร็จลุล่วงได้เป็นอย่างดี
ซึ่งท่านพุทธทาสภิกขุ (2518: 5) ได้กล่าวว่า การได้ฝึกสมาธิจะช่วยให้บุคคลสามารถบังคับจิตใจให้
อยู่ในขอบเขตใดเป็นปกติได้ง่าย และมากขึ้น ฉกาจ ช่วยโต และดวงเดือน พันธมนาวิน (2533: 10) ได้
กล่าวว่า การที่บุคคลได้เข้ามารับการฝึกสมาธิแบบอนาปานสติพร้อมทั้งรักษาศีลไปจนถึงระดับหนึ่ง
จะทำให้บุคคลนั้นสามารถควบคุมตนเองได้ภูมิใจเมื่อตนทำดี และละอายใจตนเองเมื่อทำชั่ว (หิริ)
และจะเกิดจากเกลียดกลัวการทำชั่ว (โอตตปปะ) ตามมาด้วย

ทัศนคติที่ดีต่อพุทธศาสนา

ทัศนคติ (attitude) ทัศนคติมี 3 องค์ประกอบคือ (1) การมีความรู้เชิงประเพณีว่าสิ่งดีมี
ประ โยชน์ หรือเลวมีโทษมากน้อยเพียงใด (2) การมีความรู้สึกพอใจ ไม่ชอบ ไม่พอใจสิ่งนั้น ซึ่ง
สอดคล้องกับองค์ประกอบที่หนึ่ง และ (3) ความพร้อมที่จะกระทำต่อสิ่งนั้นไปในทางที่จะยอมรับ
สนับสนุนเสริมสร้าง หรือในทางตรงกันข้าม มีความต้องการที่จะหลีกเลี่ยงให้ห่างไกลหรือทำลายล้าง
สิ่งนั้น Kretsch และคณะ (อ้างถึงใน ดวงเดือน พันธมนาวิน. 2523: 29-47) องค์ประกอบทั้งสามของ
ทัศนคติต่อ สิ่งใดสิ่งหนึ่งของบุคคล มักจะมีทิศทางและปริมาณที่สอดคล้องกัน โดยอัตโนมัติในคน
ที่มีจิตใจปกติ เช่น การมีความรู้ว่าความกตัญญูเป็นสิ่งที่ดีงาม มีประโยชน์ต่อตนเองและต่อผู้อื่นอีก
ทั้งเป็นคุณธรรมที่สำคัญเบื้องต้นของผู้ที่ปฏิบัติธรรมชั้นสูงต่อไป เมื่อเห็นว่าการกตัญญูต่อผู้มี
พระคุณ พร้อมทั้งจะปลูกฝังคุณธรรมนี้ให้แก่ลูกหลานต่อไป เป็นต้น (ฉกาจ ช่วยโต และดวงเดือน
พันธมนาวิน. 2533: 19)

ดังนั้น การที่บุคคลจะมีทัศนคติต่อสิ่งใดนั้น บุคคลจำเป็นต้องให้รับการกระตุ้น
จากสิ่งเร้าภายนอกก่อน สิ่งเร้าเหล่านี้จะเกิดการเรียนรู้และประสบการณ์ที่บุคคลได้รับการ
ตอบสนองที่เกิดจากการรับรู้จากการกระตุ้นนี้จะแสดงออกมาในรูปของความเชื่อตามการรับรู้
หลังจากนั้นก็เกิดอารมณ์หรือความรู้สึกซึ่งจะต้องสนองออกมาในรูปของคำพูดที่แสดงถึง
ความรู้สึกและหลังจากนั้นก็เกิดความพร้อมที่จะกระทำตามการรับรู้และความรู้สึกที่ได้รับ โดย
อาจจะออกมาในรูปของพฤติกรรมนั้น ๆ

จากกระบวนการของการเกิดทัศนคติที่ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น หากบุคคลได้รับข้อมูลจากสิ่งเร้าบิดเบือนไป หรือได้รับไม่ครบถ้วนในสิ่งเร้านั้นก็จะมีผลทำให้บุคคลนั้นเกิดมีทัศนคติที่ไม่เหมาะสมต่อสิ่งเร้านั้น ซึ่งการเกิดทัศนคติที่ไม่เหมาะสมนี้ก็จะส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมไม่เหมาะสมมากขึ้น และในการที่จะทำให้บุคคลมีทัศนคติที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งเปลี่ยนไปจากเดิมนั้น จำเป็นต้องให้บุคคลนั้นได้รับข้อมูลใหม่ที่เหมาะสมกับเรื่องนั้น ๆ ซึ่งวิธีที่จะให้บุคคลได้รับข้อมูลใหม่เพื่อเปลี่ยนทัศนคติให้เหมาะสมยิ่งขึ้น McGuir (อ้างถึงใน ตำราฯ วรเศรษฐศาสตร์, 2534: 43) ได้เสนอวิธีการชักจูงให้บุคคลรับข้อมูลใหม่เพื่อเปลี่ยนทัศนคติไว้ 4 วิธี คือ

1. การให้คำแนะนำ (suggestion situation) เป็นวิธีที่ให้บุคคลอื่น เช่น กลุ่มเพื่อนหรือบุคคลที่น่าเชื่อถือ มาเป็นผู้แนะนำสิ่งต่าง ๆ

2. การให้ทำตาม (conformity situation) วิธีนี้อาจจะออกมาในรูปของการให้เลียนแบบบุคคลที่มีอำนาจเหนือกว่าหรือที่ตนเองเลื่อมใสเช่น พ่อ แม่ ครู เป็นต้น

3. การอภิปรายกลุ่ม (group discussion situation) เป็นวิธีการที่ให้สมาชิกในกลุ่มได้เสนอความคิดเห็นในเรื่องนั้น ๆ แล้วหาข้อสรุปที่ถูกต้องเหมาะสม ก็จะทำให้สมาชิกในกลุ่มรับรู้และคล้อยตามได้

4. การใช้สารชักจูง (persuasive messages) เป็นวิธีการที่กระทำโดยการส่งสารหรือสื่อประเภทต่าง ๆ ซึ่งสารเหล่านั้นจำเป็นที่จะต้องมีความน่าเชื่อถือ จึงจะสามารถโน้มน้าวให้บุคคลที่ได้รับสารชักจูงนั้นเปลี่ยนทัศนคติไปจากเดิมได้

7.4 การแก้ไขพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของนักศึกษา

เยาวชนอาชีวศึกษาส่วนใหญ่อยู่ระหว่าง 15-17 ปี เป็นวัยที่กำลังอยากรู้อยากลอง อ่อนไหวเชื่อเพื่อนมากกว่าเชื่อฟังพ่อแม่ หรือครู อาจารย์ จึงมีโอกาสดังกล่าวจะถูกเพื่อนชักจูงให้เสพยาเสพติดได้ง่าย ในการแก้ปัญหานักศึกษาติดยาเสพติดให้ได้ผล จึงจำเป็นต้องโน้มน้าวให้ครูตระหนักในความสำคัญของปัญหานี้ ให้ครูทุกคนสำนึกร่วมกัน ในอันที่จะแก้ปัญหานักศึกษาเสพยาเสพติด การแก้ปัญหาดังกล่าวจึงจะเกิดผลดี เพราะการแก้ปัญหาโดยลำพังครู-อาจารย์ และเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองนั้น ไม่สามารถควบคุมดูแลให้ทั่วถึงได้ ดังนั้นเพื่อให้การแก้ปัญหามีทิศทางปฏิบัติไปในแนวเดียวกัน จึงจัดให้มีการประชุม ผู้ช่วยผู้บริหาร หัวหน้าคณะวิชา หัวหน้างานปกครอง หัวหน้าสวัสดิการและอาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อร่วมกันพิจารณาถึงสภาพปัญหาและลักษณะของปัญหา ตลอดจนร่วมกันวางแผนดำเนินการแก้ไขปัญหานี้ ทำให้ได้ข้อสรุปเพื่อประกอบการพิจารณาดำเนินการแก้ปัญหาดังนี้

1. นักศึกษาที่ติดยาเสพติดในระดับรุนแรงมักพ้นสภาพการเป็นนักศึกษาไปแล้ว
2. นักศึกษาที่เพิ่งเริ่มเสพยาเสพติด หรือมีแนวโน้มที่จะติดยา คือ กลุ่มนักศึกษาที่ต้องดูแลเป็นพิเศษ

3. นักศึกษาที่ยังไม่ติดยาไม่มีแนวโน้มว่าจะติดยา คือ กลุ่มเป้าหมายที่จะป้องกันไม่ให้นักศึกษาได้มีโอกาสมั่วสุ่มกัน

เพื่อให้ดำเนินการแก้ไขปัญหานักศึกษามั่วสุ่ม ติดยาเสพติดเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ได้ดำเนินการตามขั้นตอนการแก้ไขปัญหาดังนี้

1. ให้ความรู้เรื่องพิษภัยของสารเสพติด โดยการจัดกิจกรรมดังนี้
  - 1.1 จัดประกวดบอร์ดนิทรรศการเกี่ยวกับพิษภัยของสารเสพติด โดยมีการมอบรางวัลและประกาศเกียรติคุณแก่นักศึกษา และผู้ที่สนใจส่งบอร์ดนิทรรศการเข้าประกวด ผู้ได้รับรางวัลชนะเลิศ จะได้รับการสนับสนุนให้ส่งผลงานเข้าประกวดในระดับภาคและประเทศต่อไป
  - 1.2 เชิญวิทยากรมาบรรยาย เรื่องพิษภัยของสารเสพติด เช่น วิทยากรจากสาธารณสุขจังหวัด
  - 1.3 จัดอบรมแกนนำด้านภัยเอดส์และสารเสพติด ได้มอบหมายให้งานโครงการพิเศษจัดทำโครงการอบรมนักศึกษาแกนนำด้านภัยเอดส์และสารเสพติด โดยรับสมัครนักศึกษาจากทุกสาขาวิชาทุกระดับชั้น จำนวนรุ่นละ 60 คน โดยความสมัครใจเข้ารับการฝึกอบรมและสัมมนาเรื่องราวเกี่ยวกับพิษภัยของโรคเอดส์และพิษภัยของสารเสพติด เช่น ยาบ้า เป็นต้น เพื่อที่จะให้นักศึกษาคูแผลการเสพยาและการค้ายาเสพติด ทั้งในและนอกโรงเรียนและช่วยกันเผยแพร่ความรู้เรื่องพิษภัยของโรคเอดส์อีกด้วย นักศึกษาแกนนำเหล่านี้จะได้รับการสนับสนุนให้ไปทัศนศึกษาเยี่ยมชมสถานบำบัดรักษาผู้ป่วยโรคเอดส์ และสถานบำบัดผู้ติดยาเสพติด วัดถ้ำพระบาทน้ำพุ จังหวัดลพบุรี เป็นต้น การจัดอบรมนักศึกษาและแกนนำด้านภัยเอดส์และสารเสพติดนั้น ได้จัดขึ้นเป็นประจำทุกปี ปีละ 1 ครั้ง
  - 1.4 เชิญผู้ติดเชื้อเอดส์มาบรรยายในโอกาสที่นักศึกษาใหม่ เข้าค่ายปฐมนิเทศเป็นประจำทุกปี เพื่อให้นักศึกษาใหม่ทุกคนได้มีความรู้ความเข้าใจในสถานการณ์ที่ทำให้เป็นเอดส์ ซึ่งส่วนใหญ่ผู้ป่วยเหล่านี้มักใช้สารเสพติดมาก่อน
2. การกระตุ้นให้นักศึกษามีความตื่นตัว ตระหนักในพิษภัยของยาเสพติด เพื่อจะให้เกิดผลอีกต่อไป
  - 2.1 ให้ความรู้เรื่องพิษภัยร้ายแรงของสารเสพติด
  - 2.2 จัดนิทรรศการโทษของการติดยาเสพติด

หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน กระทรวงศึกษาธิการ (2544: 31-34) ได้ออกหนังสือดำเนินงานด้านสารเสพติด ของกระทรวงศึกษา แก่ผู้บริหาร โรงเรียน เอกชนที่ ศธ 1208/4732 ลงวันที่ 18 เมษายน 2544 ความว่า

ด้วยกระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดยุทธศาสตร์ 9 ประการ ของกระทรวงศึกษาธิการ ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาสารเสพติดในกลุ่มเด็กและเยาวชน รายละเอียดตามสิ่งที่ส่งมาด้วย

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน ขอให้โรงเรียนเอกชนดำเนินการตาม ยุทธศาสตร์ 9 ประการ ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาสารเสพติดในกลุ่มเด็กและเยาวชน ดังนี้

1. จัดตั้งคณะกรรมการป้องกันและแก้ไขปัญหาสารเสพติดระดับสถานศึกษา ซึ่งประกอบด้วยผู้นำชุมชนร่วมเป็นคณะกรรมการด้วย

2. จัดทำแผนปฏิบัติการให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ 9 ประการ ของ กระทรวงศึกษาธิการในการป้องกันและแก้ไขปัญหาสารเสพติดในกลุ่มเด็กและเยาวชน

ยุทธศาสตร์ 9 ประการ ของกระทรวงศึกษาธิการ ในการป้องกันและแก้ไขปัญหา สารเสพติดในกลุ่มเด็กและเยาวชน

กระทรวงศึกษาธิการเห็นว่า ปัญหาสารเสพติดในกลุ่มเยาวชนทั้งในสถานศึกษาและ นอกสถานศึกษานั้นเป็นปัญหา “พฤติกรรมกลุ่ม” เด็กและเยาวชนใช้สารเสพติดชนิดต่าง ๆ เพื่อช่วย ให้ตนกับคนที่รักชอบได้ร่วมกันทำกิจกรรมที่ตนชอบ หรือเป็นเครื่องมือในการรวมกลุ่มเพื่อให้ตน มีโอกาสที่แสดงออกซึ่งความเก่งกล้าสามารถหรือล้างปมด้อยในใจตน

แรงจูงใจหลักของการใช้สารเสพติดของนักเรียน นักศึกษา จึงอยู่ที่ความต้องการทาง สังคมจิตวิทยาของวัยรุ่น ที่ต้องการทำกิจกรรมกลุ่มที่ตนชอบ ร่วมกับเพื่อนที่ตนรักเพื่อความ สนุกสนานเพลิดเพลิน และความพึงใจจากการได้แสดงออกในสิ่งที่ตนคิดว่าดีที่สุดในชีวิต

กระทรวงศึกษาธิการ ได้มอบหมายให้สถานศึกษา และหน่วยงานทางการศึกษาที่ เกี่ยวข้องร่วมมือกับผู้ปกครอง และชุมชนปิดกั้น โอกาสการใช้ยาเสพติดของเยาวชนทุกวิถีทาง โดย เน้นการจัดกิจกรรมเสริมสร้างทางเลือก การส่งเสริมความสามารถพิเศษ การหล่อหลอมบุคลิกภาพ พึ่งตนเองและการฝึกฝนอบรมทักษะชีวิต เพื่อการรู้จักคิดใคร่ครวญ แยกแยะผิดชอบชั่วดี และ ฝึกฝนวินัยในตนเองเพื่อรู้จักการยับยั้งชั่งใจ ตามยุทธศาสตร์ 9 ประการดังนี้

1. จัดโครงการ “ครอบครัวเข้มแข็ง-โรงเรียนอบอุ่น” เพื่อเชื่อมและหลอมรวม พลังระหว่างบ้านและโรงเรียนให้เป็นที่พึ่งแก่เด็กและเยาวชนอย่างแท้จริง

2. นำศาสนธรรมสู่เด็กและเยาวชนเพื่อเป็นหลักในการดำเนินชีวิต ด้วยความ ร่วมมือระหว่างสถาบันทางศาสนาและโรงเรียน

3. สร้างเด็กและเยาวชนให้เป็นพลเมืองที่ดี และเคารพในประ โขชน์สาธารณะ
เหนือประโยชน์ส่วนตัวด้วยการเข้าร่วมกิจกรรมตามหลักสูตรและแนวทางของลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด
ผู้บำเพ็ญประโยชน์ และการฝึกตามหลักสูตรของนักศึกษาวิชาทหาร

4. ส่งเสริมให้เด็กและเยาวชน ได้ออกกำลังกาย และเล่นกีฬาอย่างสม่ำเสมอจน
เป็นนิสัยเพื่อพัฒนาสุขภาพกายและใจ เสริมสร้างวินัยในตนเองและสามารถทำงานร่วมกันเป็นทีม

5. ส่งเสริมให้เด็กและเยาวชน ได้เล่นดนตรีเพื่อกล่อมเกลาคิดใจและเสริมสร้าง
สุนทรียภาพ

6. ส่งเสริมกิจกรรมด้านศิลปะเพื่อให้เด็กและเยาวชนได้ค้นพบความสามารถ
ของตนเองที่ช่องทางในการแสดงออกและสื่อสารที่หลากหลาย และสร้างเสริมความคิดสร้างสรรค์
ซึ่งเป็นพื้นฐานที่สำคัญสำหรับโลกแห่งอนาคต

7. ให้ความสำคัญแก่การเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่น และวัฒนธรรมไทย เพื่อให้
เด็กและเยาวชนมีความภาคภูมิใจ และผูกพันต่อรากฐานทางวัฒนธรรมและสามารถเผชิญความ
เปลี่ยนแปลงด้วยความมั่นคงและรู้เท่าทัน

8. ถือเป็นหน้าที่สำคัญที่โรงเรียนจะต้องจัดการเรียนการสอน เพื่อให้ความรู้
เสริมสร้างจิตสำนึกทักษะชีวิตและภูมิด้านทานต่อยาเสพติดและอบายมุขและจัดระบบดูแลนักเรียน
ทุกคนให้ทั่วถึงโดยสร้างเครือข่ายแนะแนวภายในโรงเรียน

9. วางแนวทางที่จะร่วมมือกับผู้ปกครอง เพื่อบำบัดรักษาและฟื้นฟูเด็กและ
เยาวชนผู้หลงติดยาเสพติด

การแก้ไขปัญหาให้นักศึกษาพ้นสภาพกลางคัน เรียน ไม่จบหลักสูตรไว้ดังนี้

1. กำหนดให้อาจารย์ที่ปรึกษาทุกคน สํารวจผลการเรียนของนักศึกษาในความ
รับผิดชอบที่มีแนวโน้มว่าจะพ้นสภาพการเป็นนักศึกษา เพื่อจะติดตามดูแลอย่างใกล้ชิดอีกทางหนึ่ง

2. กำหนดให้อาจารย์ที่ปรึกษารวบรวมรายชื่อและจำนวนนักศึกษาที่มีผลการ
เรียนเป็น 0 หรือ 1 ในแต่ละรายวิชา เพื่อแจ้งให้สถานศึกษาทราบและดำเนินการจัดสอนซ่อมเสริม
เป็นการฉะพิเศษ

3. สถาบันดำเนินการขอความร่วมมือจากครูผู้สอน เปิดสอนซ่อมเสริมใน
รายวิชาที่นักศึกษามีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำกว่าเกณฑ์

4. กำหนดเป็นนโยบายของสถาบันให้ครูผู้สอนทฤษฎีพัฒนารูปแบบวิธีการสอน
ให้มีความหลากหลาย สนับสนุนให้ใช้สื่อการสอนแบบใหม่ให้มากขึ้น เพื่อกระตุ้นให้นักศึกษามี
ความสนใจการเรียนมากขึ้น

5. ให้ครูผู้สอนทฤษฎี จัดให้นักศึกษาได้มีการทดสอบย่อยจำนวนหลาย ๆ ครั้ง เพื่อลดภาระนักศึกษาในการดูหนังสือคราวละมาก ๆ ซึ่งมีผลทำให้ทำข้อสอบได้ไม่ดีเท่าที่ควร
6. กำหนดเป็นนโยบายการรับนักศึกษาใหม่ในปีต่อไป ให้ลดจำนวนลงเหลือกลุ่มละ 40-45 คน เพื่อครูผู้สอนจะได้ดูแล นักศึกษาได้อย่างทั่วถึงมากกว่าเดิม
7. กำหนดเกณฑ์มาตรฐานในการสอบคัดเลือกนักศึกษาเข้าเรียนในปีต่อไปนี้ มีให้นักศึกษาที่มีผลการสอบเฉลี่ยต่ำกว่าเกณฑ์ที่กำหนด

7.5 การดำเนินการส่งเสริมประชาธิปไตยในสถานศึกษา

การบริหารงานปกครองโรงเรียนเอกชนอาชีวศึกษาจะมีประสิทธิภาพได้ จะต้องมีการพัฒนานุกลทางด้านประชาธิปไตย ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้คนเป็นคนดี มีเหตุผลใช้ชีวิตประจำวันในสังคมได้อย่างมีความสุข ดังนั้นการส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียนจึงเป็นกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่สำคัญอีกกิจกรรมหนึ่ง

บรรเทา กิตติศักดิ์ (ม.ป.ป.: 192-206) ได้กล่าวถึงการส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียน ไว้ดังนี้ การจะสร้างคนในสังคมให้มีความเป็นประชาธิปไตยนั้น จะทำได้ก็โดยการฝึกปฏิบัติ จัดการศึกษาให้สอดคล้องกับระบอบการปกครองประชาธิปไตย การฝึกเด็กให้เป็นสมาชิกที่ดีในสังคมประชาธิปไตยนั้น ครูทุกคนจะต้องถือเป็นหน้าที่รับผิดชอบที่จะต้องฝึกให้นักเรียนมีน้ำใจประชาธิปไตย มีพฤติกรรมเป็นประชาธิปไตย รู้จักสิทธิและหน้าที่ของตน และจะต้องจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนให้เป็นประชาธิปไตยด้วย เพื่อให้นักเรียนได้มีกิจกรรมฝึกปฏิบัติความเป็นประชาธิปไตย เช่น การลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง การอภิปรายแสดงความคิดเห็นการทำงานร่วมกัน การประชุมวางแผน เป็นต้น การส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียนทำได้ด้วยวิธีการดังต่อไปนี้

1. การบริหารโรงเรียนแบบประชาธิปไตย
2. การเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมประชาธิปไตย
3. การปกครองและฝึกอบรมแบบประชาธิปไตย มีหลักที่ควรคำนึงถึงดังนี้
  - 3.1 ครูให้ความสนใจนักเรียน อุทิศจิตใจตลอดจนประวัติของนักเรียนเป็นอย่างดี
  - 3.2 ใช้หลักการเสริมแรงทางบวกมากกว่าทางลบ เช่น การให้รางวัล ทำให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนมากขึ้น
  - 3.3 การใช้เหตุผลกับนักเรียนเป็นสิ่งจำเป็น โดยเฉพาะเด็กโต
  - 3.3 ให้ความยุติธรรม การมีเหตุผล ความเป็นมิตร ความสนใจในนักเรียน ขอมรับฟังความคิดเห็นของนักเรียน

3.4 การสร้างจุดมุ่งหมายการเรียน ให้นักเรียนเห็นความสำคัญของการอ่าน จุดมุ่งหมายของการเลือกอาชีพ

3.5 การสร้างมติประจำหมู่คณะ เช่น การทำงานเป็นกลุ่ม โดยการแบ่งกลุ่ม และมีชื่อหรือสัญลักษณ์ประจำกลุ่ม และการเลือกหัวหน้ากลุ่ม

3.6 การสร้างระเบียบวินัยในตนเอง เช่น ให้นักเรียนควบคุมตนเองให้ นักเรียนสร้างกฎเกณฑ์การดำเนินชีวิต ให้นักเรียนรู้จักรับผิดชอบต่อหน้าที่ เป็นต้น

การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย เป็นลักษณะการอบรมที่ให้ความรัก ความอบอุ่น ปฏิบัติต่อเด็กด้วยความยุติธรรม ไม่ตามใจหรือเข้มงวดจนเกินไป ส่งเสริมให้เด็กมีอิสระในการคิด ตัดสินใจ และแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ด้วยตนเอง มีเหตุผล ให้ความร่วมมือกับเด็กตามโอกาสที่เหมาะสม ทำให้เด็กมีความต้องการของตนเอง การอบรมแบบประชาธิปไตยเป็นการให้ความรักสนับสนุน มีเหตุผลและลงโทษทางจิตมากกว่าทางกาย (ดวงเดือน พันธุมนาวิน และ เพ็ญแข ประจักษ์ปัจฉิม, 2524: 27)

ดวงเดือน พันธุมนาวิน และ เพ็ญแข ประจักษ์ปัจฉิม (2524: 28-34) กล่าวถึงการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยว่า เป็นลักษณะรวมของการอบรมเลี้ยงดูแบบรักมาก ควบคุมค่อนข้างน้อย ให้เหตุผลในการฝึกลักษณะนิสัย ให้การชมเชยมากกว่าการทำโทษ ซึ่งต่างจากการอบรมเลี้ยงดูแบบตามใจเกินไป การอบรมเลี้ยงดูแบบนี้จะทำให้เด็กมีความเป็นตัวของตัวเอง ให้ความร่วมมือกับผู้ใหญ่ รู้จักอดทนในการทำงาน มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีลักษณะมุ่งอนาคตและมีเหตุผลเชิงจริยธรรมในระดับสูง

ดังนั้นการดำเนินการส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียนจึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง ที่โรงเรียนฝึกให้นักเรียนรู้จัก โดยการเผยแพร่หลักการประชาธิปไตยภายในโรงเรียน มีการจัดทำโครงการส่งเสริมประชาธิปไตย เชิญวิทยากรมาพูดเรื่องการใช้สิทธิของตนเองในการเลือกตั้ง ให้นักเรียนมีการเลือกตั้งคณะกรรมการนักเรียนหรือสภานักเรียน มีหัวหน้านักเรียน มีคณะกรรมการ มีหัวหน้าชั้นแต่ละห้อง มีการร่วมมือในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ มีตัวแทนนักเรียนเข้าร่วมประชุมกับทางโรงเรียน มีการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมประชาธิปไตยอย่างต่อเนื่อง มีบรรยากาศของประชาธิปไตยภายในโรงเรียนอย่างเด่นชัด

7.6 การประเมินผลงานปกครองนักศึกษา

การประเมินผลงานปกครองนักศึกษา ได้แก่ การประเมินผลงานปกครองนักเรียน มีคณะกรรมการประเมินเป็นผู้ดำเนินการประเมิน มีเอกสารการประเมิน มีการวิเคราะห์ผลการประเมิน ผลงานปกครองนักศึกษา นำผลวิเคราะห์ไปใช้ในการปรับปรุงงานปกครองนักศึกษา มีผู้ให้ความหมาย การประเมินผลงานไว้ดังนี้

ภิญโญ สาร (2529 : 283) กล่าวถึงการประเมินผลสรุปได้ว่า การประเมินผลการปฏิบัติงาน คือ การตรวจสอบงานที่ทำไปแล้วนั้น ได้ผลดีเพียงใด โดยเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ของงานที่ตั้งไว้ก่อนลงมือทำงานหรือเปรียบเทียบกับแผนงานนโยบายหรือแผนงานที่ได้กำหนดไว้ก็ได้

เอกชัย กี่สุขพันธ์ (2527 : 65) ให้ความหมายการประเมินผลงานไว้ว่า เป็นงานที่ผู้บริหารประเมินสมรรถภาพในการปฏิบัติงาน โดยใช้วิธีการหลาย ๆ อย่างที่มีหลักเกณฑ์ ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการดำเนินงานขององค์การให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์

ดังนั้นการประเมินผลงานการปกครองนักศึกษาหมายถึง กรรมวิธีหรือกระบวนการที่ผู้บริหารได้ทำการประเมินสมรรถภาพในการปฏิบัติงาน โดยใช้วิธีการหลาย ๆ วิธีเพื่อเปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์ของงานที่ตั้งไว้ก่อนทำงาน โดยอาศัยเกณฑ์มาตรฐานเป็นเครื่องช่วยตัดสินใจ

การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

1. ความหมายของการสนทนากลุ่ม

วีรสิทธิ์ สิทธิไตรย์ และ โยธิน แสงวงดี (2536 : 2) ได้ให้ความหมายการสนทนากลุ่ม ดังนี้ การสนทนากลุ่มคือ การรวบรวมข้อมูลจากการนั่งสนทนากับผู้ให้ข้อมูลเป็นกลุ่ม ซึ่งผู้ร่วมสนทนากลุ่มนี้ได้มาจากการเลือกสรรตามหลักเกณฑ์ที่นักวิจัยกำหนดไว้ว่าจะเป็นผู้ที่สามารถให้คำตอบตรงประเด็น และสามารถตอบวัตถุประสงค์ที่สนใจศึกษามากที่สุด

โยธิน แสงวงดี (2536 : 47) ได้ให้ความหมายการสนทนากลุ่มดังนี้ การสนทนากลุ่มเป็นเทคนิคอันหนึ่งในการวิจัยเชิงคุณภาพ มีลักษณะเป็นการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างกว้างขวาง และเป็นอิสระในหัวข้อที่กำหนดให้ของกลุ่มบุคคลที่ได้รับการเลือกสรรในวงสนทนาจะมีพิธีกร (moderator) เป็นผู้ดำเนินการสนทนาให้ครอบคลุมเนื้อหาสาระที่ต้องการ และเป็นไปตามขั้นตอนที่กำหนด สาระจากการสนทนากลุ่มจะมีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์ และอยู่ในเทปบันทึกเสียง เพื่อนำไปวิเคราะห์หาข้อสรุปข้อวิจัยนั้น

ภานี วงษ์เอก (2531 : 400) ได้ให้ความหมายของการสนทนากลุ่มดังนี้ การสนทนากลุ่มเป็นการนั่งสนทนากันระหว่างผู้ให้สัมภาษณ์เป็นกลุ่ม ในระหว่างการสนทนากันของผู้ให้สัมภาษณ์นั้น จะมีผู้ดำเนินการสนทนา เป็นผู้คอยจุดประเด็นการสนทนาเพื่อเป็นการชักจูงใจ ให้บุคคลกลุ่มนี้ได้แสดงความคิดเห็นต่อประเด็น หรือแนวทางในการสนทนาให้ได้อย่างกว้างขวางลึกซึ้งและละเอียดที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ในการสนทนาดังกล่าว มีลักษณะเปิดกว้างที่จะให้ผู้เข้าร่วมสนทนา แต่ละคนวิพากษ์วิจารณ์ หรือมีข้อสงสัย ถามผู้เข้าร่วมสนทนาคนอื่น ๆ หรือตอบ ข้อวิพากษ์นั้น ๆ ได้ รวมทั้งตั้งผู้ดำเนินการสนทนาด้วย การที่ผู้เข้าสนทนาเหล่านี้มีปฏิริยาโต้ตอบกันในระหว่างการสนทนานั้น จะเป็นสิ่งที่เร้าใจให้เกิดการสนทนาในระดับลึกยิ่งขึ้นใน แต่ละประเด็น

จากนิยามดังกล่าว สรุปได้ว่าการสนทนากลุ่ม เป็นวิธีการศึกษาเชิงคุณภาพวิธีหนึ่งที่เชิญผู้เข้าร่วมสนทนา มาสนทนาในประเด็นต่าง ๆ ที่ผู้วิจัยสนใจจะศึกษา โดยผู้ร่วมสนทนาจะต้องเป็นผู้รู้ในเรื่องที่จะศึกษานั้นเป็นอย่างดี ในกลุ่มสนทนาจะมีผู้ดำเนินการสนทนาเป็นผู้จุดประเด็นคำถามต่าง ๆ และใช้พลวัตรกลุ่มในการกระตุ้นให้ผู้สนทนาได้แสดงความคิดเห็นนั้นอย่างกว้างขวางและลึกซึ้ง

ประเภทของวัตถุประสงค์ของการจัดสนทนากลุ่ม (Morgan, 1988:11; อ้างถึงใน วีรสิทธิ์ สิทธิไตรย์ และ โยธิน แสงวงดี. 2536: 9)

1. ใช้เพื่อสร้างให้เกิดสมมติฐานใหม่ (generating hypothesis)
2. ใช้เพื่อสำรวจความคิดเห็น ทศนคติของกลุ่มประชากรต่อปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นที่สนใจจะศึกษา
3. ใช้ในการทดสอบแนวความคิดในเรื่องที่เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ที่ผลิตขึ้นมาใหม่
4. ใช้ในการบำบัดรักษา เป็นการรวมกลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการช่วยแก้ปัญหาชีวิตแก่กันและกัน
5. ใช้ในการประเมินผลการวิจัยต่าง ๆ หรือ โครงการพัฒนาหรือประเมินผลทางด้านธุรกิจ
6. ใช้ในการพัฒนาแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์
7. ใช้เพื่อเป็นการค้นหาคำตอบที่ยังคลุมเครือหรือไม่แน่ชัดในการวิจัยเชิงปริมาณ เพื่อช่วยเสริมงานวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น
8. ใช้ประโยชน์ในการทำการศึกษานำร่อง ศึกษาบางเรื่องเพื่อเป็นแนวทางในการทำกรณีศึกษาต่อไป

2. องค์ประกอบของการจัดสนทนากลุ่ม

(Components of Conducting Focus Group Discussion)

1. สิ่งแรกที่ต้องทำในเรื่องของการสนทนากลุ่มคือ การกำหนดเรื่องที่จะทำการศึกษากำหนดหัวข้อเรื่องนี้ อาจเกิดจากสภาพปัญหาต่าง ๆ ในสังคมขณะนั้น หรือเรื่อง que ผู้วิจัยสนใจตลอดจนแนวคิดและทฤษฎีต่าง ๆ
2. กำหนดวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยกำหนดจากปัญหาการวิจัยในการสนทนากลุ่มจำนวนวัตถุประสงค์ที่ดีที่สุด ควรจะมีประมาณ 2-3 หัวข้อ
3. กำหนดประเด็นหรือตัวแปร หรือตัวบ่งชี้ที่คาดว่าจะเกี่ยวข้องกับเรื่อง que ทำการศึกษาเพื่อมาสร้างเป็นแนวทางในการดำเนินการสนทนา ซึ่งการกำหนดประเด็นหรือตัวแปรนั้น

ทำได้โดยจำแนกแยกแยะมาจากวัตถุประสงค์ของการศึกษา วัตถุประสงค์ต้องการทราบอะไร ที่กำหนดประเด็นหรือสมมติฐานและตัวแปรออกมาแล้วนำมาสร้างเป็นแนวคำถามย่อย ๆ

4. แนวคำถาม หรือกรอบคำถาม และการเรียงคำถาม คือ แนวทางในการสนทนา ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้บรรยากาศของกลุ่มราบรื่นสนุก ไม่เคร่งเครียด มีการนั่งการแลกเปลี่ยนความคิดอย่างจริงจังและจริงใจ แนวทางการสนทนานี้ได้จากการนำคำถามที่ร่างกายมาเรียบเรียงเป็นข้อย่อยจัดลำดับ หรือผูกเป็นเรื่องราวเพื่อนำการสนทนาให้เป็นขั้นตอน และจัดตามลำดับความคิดเป็นหมวดหรือหัวข้อใหญ่

ข้อสรุปที่สำคัญในการตั้งคำถามในการสนทนากลุ่ม

วอห์น ชุม และ สีนากูบ (Vaughn., Schumm and Sinagub. 1996 : 40; อ้างถึงใน วีรสิทธิ์ สิทธิไตรย์และโยธิน แสงดี.2536 : 11)

1. ระบุแนวคิดสำคัญ ที่จะสัมพันธ์กับประเด็นที่ต้องการศึกษา
2. แนวคิดสำคัญต้องได้รับการอธิบายที่ชัดเจน
3. ระบุคำถามที่กระตุ้นให้ผู้ร่วมสนทนาได้คิดและแสดงออกมาอย่างเข้มข้นเกี่ยวกับแนวคิดสำคัญนั้น
4. ต้องมีความชัดเจนทางภาษาและคำศัพท์ที่ใช้สนทนา ตลอดจนการสื่อสารภายในกลุ่ม
5. คำถามและข้อมูลจากผู้ร่วมสนทนาคาดว่าจะสามารถใช้ตอบคำถามการวิจัยและจุดประสงค์การวิจัยได้
6. ข้อมูลที่ได้จากผู้ร่วมสนทนาคาดว่าจะสามารถพิสูจน์สมมติฐานหรือขัดเกลาสมมติฐานได้

3. การสนทนาคัดเลือกผู้เข้าร่วมกลุ่มสนทนา

การสนทนากลุ่ม คือ เชิญคนมานั่งคุยกันเป็นกลุ่ม ซึ่งจะทำได้ข้อมูลจากกลุ่มที่มานั่งคุยกัน ดังนั้นการเลือกกลุ่มผู้เข้าร่วมสนทนาเป็นสิ่งสำคัญ เพราะจะได้คำตอบที่ตรงประเด็นกับเรื่องที่ต้องการศึกษา โดยทั่วไปผู้วิจัยจะต้องกำหนดกฎเกณฑ์ในการเลือกผู้ร่วมสนทนาในแต่ละกลุ่มไว้ล่วงหน้า กฎเกณฑ์ดังกล่าวจะขึ้นกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย หลักสำคัญประการหนึ่งในกาจัดคนเข้ากลุ่มสนทนาคือ ภายในกลุ่มแต่ละกลุ่มผู้ร่วมสนทนาควรมีภูมิหลังและคุณลักษณะบางประการที่คล้ายคลึงกัน (นภาพรณี หะวานนท์. 2534: 16) เพราะการมีภูมิหลังและประสบการณ์ที่คล้ายคลึงกันจะมีส่วนทำให้ผู้ร่วมสนทนา รู้สึกสบายใจ และแสดงความคิดเห็นสนับสนุนหรือโต้แย้งซึ่งกันและกันอย่างเปิดเผย และยังเป็นการแก้ไขปัญหามาไม่ให้เกิดความครอบงำทางปัญญาหรือความคิดของผู้ร่วมกลุ่มสนทนาด้วยตนเอง

บุคลากรในการจัดกลุ่มสนทนา

ในการจัดกลุ่มสนทนาแต่ละครั้งควรประกอบด้วยบุคคลต่อไปนี้คือ

1. ผู้ดำเนินการสนทนาเป็นผู้เปิดการสนทนากลุ่ม เป็นผู้ถามคำถามตลอดจนกำกับการสนทนาของกลุ่มให้เป็นไปตามแนวทางของหัวข้อการศึกษา เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจนละเอียดที่สุดในเวลาที่กำหนด ดังนั้นผู้ดำเนินการสนทนาควรมีคุณลักษณะดังนี้

1.1 ต้องเป็นผู้มีบุคลิกภาพดี สุภาพ อ่อนน้อม และมีมนุษยสัมพันธ์ดี

1.2 ต้องเป็นผู้รู้จักปัญหา รู้จักทฤษฎี และรู้จักวิธีการควบคุมประเด็น ควบคุมการสนทนาแบบกลุ่มเป็นอย่างดี

1.3 ต้องเข้าใจปัญหา วัตถุประสงค์ และแนวทฤษฎี ตลอดจนประเด็นหรือสมมติฐานของงานศึกษานั้น ๆ ต้องทราบถึงข้อคำถามตามแนวคำถามอย่างละเอียด

2. ผู้จัดบันทึกการสนทนา จะทำหน้าที่จดคำพูดทุกคำพูดทุกคำพูดที่จะจดบันทึกตลอดจนจดข้อปฏิบัติท่าทางของสมาชิกผู้เข้าร่วมกลุ่มด้วย ผู้จัดบันทึกต้องทำหน้าที่จัดบันทึกอย่างเดียว ไม่ควรร่วมสนทนาด้วย

3. ผู้ช่วยทั่วไป จะทำหน้าที่ช่วยเหลือทั่วไป เป็นบุคคลที่คอยเอื้ออำนวยและให้ความสะดวกแก่ผู้ที่อยู่ในกลุ่มสนทนา เช่น คอยบริการเครื่องดื่มของขบเคี้ยวแก่ผู้ร่วมสนทนา บันทึกเทปไปเปลี่ยนเทป ตลอดจนคอยถามไต่ถามผู้ที่ไม่เกี่ยวข้องกับวงสนทนาเข้าไปเสนอความคิดเห็นในกลุ่มหรือเข้าไปรบกวนสมาธิของสมาชิกกลุ่ม

อุปกรณ์ในการรวบรวมข้อมูล

ในการจัดกลุ่มสนทนาอุปกรณ์ในการรวบรวมข้อมูล คือ

1. เครื่องบันทึกเสียง เทปเปล่า ถ่านแบตเตอรี่สำหรับบันทึกเสียงขณะที่การสนทนา กำลังดำเนินการอยู่ ตลอดจนเสร็จสิ้นการสนทนา

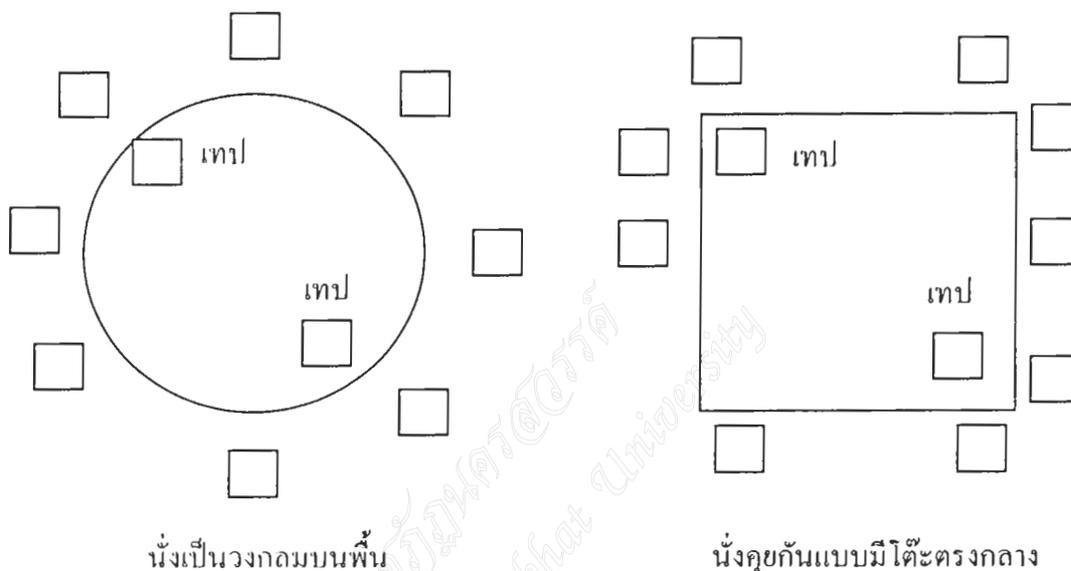
2. สมุดบันทึก ดินสอ ปากกา ขางลบ สำหรับผู้จัดบันทึกอุปกรณ์เสริมการสนทนา กลุ่ม เป็นอุปกรณ์ที่ช่วยให้วงการสนทนาดำเนินไปด้วยบรรยากาศสบายๆ และดูเป็นธรรมชาติ ไม่เคร่งเครียด สร้างบรรยากาศให้เป็นการจับเข่าคุยกัน อุปกรณ์ที่ช่วยเสริมการสนทนาให้ดูเป็นธรรมชาติ ได้แก่ เครื่องดื่ม ขนม นูหรีของขบเคี้ยวเล็ก ๆ น้อย ๆ หรืออาจรวมไปถึงรูปภาพ ภาพยนตร์ ผังกระจายเสียง บทความ หรือหนังสือ ซึ่งจะช่วยให้สมาชิกกลุ่มได้เข้าใจเรื่องหรือประเด็นที่ผู้วิจัยสนใจศึกษามากยิ่งขึ้น

สถานที่ที่จะจัดสนทนา

ความเป็นสถานที่ที่สมควรในความต้องการของผู้ร่วมสนทนาและผู้วิจัย เช่น สถานที่ทำงานของผู้วิจัย บ้านของผู้ร่วมสนทนา กลุ่ม วัดหรือห้องประชุมในโรงแรม (Morgan.

1980. 60-61) ควรเป็นสถานที่ผู้ร่วมกลุ่มทุกคนรู้จักดี เจียบ อากาศถ่ายเท สะดวก ไม่มีเสียงรบกวน แดดไม่ร้อน ไม่มีมด ขุง ห่างไกลจากการพลุกพล่าน

การนั่งสนทนาอาจจะจัดแบบเป็นวงกลม นั่งบนพื้นหรือนั่งบนเก้าอี้และมีโต๊ะกลาง นั่งรับประทานอาหารร่วมกัน ดังแสดงตามรูป (โยชิน แสงวดี. 2536: 94-95)

ภาพที่ 2.5 แสดงการนั่งสนทนา

ที่มา: โยชิน แสงวดี. (2536 : 94)

ของสนทนาคุณแก่ผู้ร่วมสนทนา

เพื่อเป็นการตอบแทนแก่ผู้เข้าร่วมสนทนา แม้จะเป็นสิ่งที่เล็กน้อย แต่ในทางจิตวิทยาแล้วเป็นสิ่งสำคัญมากสำหรับการแสดงออก ซึ่งความมีน้ำใจของผู้วิจัย จะมอบให้ก่อนจากกัน แสดงความขอบคุณที่ผู้ร่วมสนทนาได้สละเวลามาครั้งนี้

ระยะเวลาของการดำเนินการสนทนากลุ่ม

ควรใช้เวลาในการสนทนาประมาณ 1-2 ชั่วโมง ถ้ากำหนดเวลา 2 ชั่วโมง ต้องแจ้งให้กลุ่มสนทนาทราบว่าใช้เวลาในการสนทนา 2 ชั่วโมง ซึ่งผู้วิจัยจะต้องจัดแบ่งเวลาในการสนทนาจริงๆ 1 ชั่วโมง 30 นาที ส่วนเวลาอีก 30 นาที เป็นเวลาที่เผื่อไว้สำหรับผู้ร่วมสนทนาที่ลุดจากสนทนา ก่อนกำหนด (Morgan.1988: 56); ภาณี วงษ์เอก (2531: 405) กล่าวว่าระยะเวลาในการสนทนาไม่ควรจะเกิน 2 ชั่วโมง

ขั้นตอนในการเลือกสมาชิกในกลุ่มสนทนา

ก่อนที่จะดำเนินการสนทนากลุ่ม จะต้องเลือกพื้นที่ที่จะได้ผู้เข้าร่วมกลุ่ม แล้วจึงคัดเลือกผู้เข้าร่วมจากพื้นที่นั้น โดยจะหาบุคคลที่มีคุณลักษณะตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาและเหมาะสมกับการเข้าร่วมการสนทนากลุ่ม

1. การเลือกพื้นที่ เพื่อจะได้ผู้เข้าร่วมกลุ่ม อาจดำเนินการได้ 2 วิธี คือ การเลือกพื้นที่โดยเจาะจงตามวัตถุประสงค์ กล่าวคือ เลือกพื้นที่นั้นเพราะว่าคนส่วนมากที่พื้นที่มีคุณสมบัติตามที่เราต้องการ

การสุ่มตัวอย่างแบบเป็นขั้นตอน โดยการเลือกสุ่มตัวอย่างทีละขั้น

1) การสุ่มตัวอย่างง่าย ซึ่งอาจทำได้โดยการจับสลาก หรือการใช้ตารางสุ่มตัวอย่างเพื่อเลือกเขตตัวอย่างจากพื้นที่ทั้งหมด

2) การสุ่มตัวอย่างแบบเป็นขั้นตอน โดยการเลือกสุ่มตัวอย่างทีละขั้น

2. การคัดเลือกคนจากกลุ่มตัวอย่างในขั้นตอน โดยใช้ผู้นำหรือผู้รู้ในชุมชน การสุ่มตัวอย่างจากรายชื่อที่ตัดไว้จากทะเบียนบ้าน หรือรายชื่อบ้านตามคุณลักษณะที่ต้องการแล้วนำมาจับสลากไว้จำนวนหนึ่ง

3. การทำแบบคัดเลือก เพื่อคัดเลือกผู้ที่จะเข้ากลุ่ม (screening form) ในแบบคัดเลือกนักวิจัยจะต้องกำหนดคุณลักษณะที่ต้องการได้

4. การพบปะและกรอกแบบคัดเลือก เมื่อได้รายชื่อแล้ว ผู้วิจัยต้องไปเยี่ยมบุคคลเหล่านั้นที่บ้าน เพื่อช่วยกันพิจารณา รวมทั้งสังเกตบุคลิกภาพ ตลอดจนเน้นการสร้างความคุ้นเคยเพื่อให้อยากมาร่วมกลุ่ม

5. ประชุมตกลงเลือกผู้เข้าร่วมกลุ่ม ผู้วิจัยจะประชุมพูดคุยกัน เพื่อตกลงว่าบุคคลนั้นเหมาะสมที่จะเข้ากลุ่มหรือไม่

6. เตรียมบัตรนัดและแจกบัตรนัด

4. วิธีการจัดกลุ่มสนทนา

ในการจัดกลุ่มสนทนามีขั้นตอนต่างๆที่ต้องดำเนินการ 3 ขั้นตอน คือ (นภาพรณี หะวานนท์. 2534:17)

4.1 การเตรียมกลุ่มสนทนา

ก่อนจะเริ่มจัดกลุ่มสนทนา ผู้วิจัยจะต้องเตรียมสิ่งต่างๆ ให้พร้อม ได้แก่ องค์ประกอบของการจัดกลุ่มสนทนา องค์ประกอบที่สำคัญ คือ

4.1.1 แนวคำถาม หรือแนวทางในการสนทนา ที่จะใช้การดำเนินการสนทนา ต้องนำมาทดสอบ (pretest) แนวคำถามก่อนที่จะจริง โดยการจัดกลุ่มสนทนา หรือทำการสนทนา แบบเจาะลึกกับกลุ่มที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างหลาย ๆ คน

4.1.2 ผู้ดำเนินการสนทนา เป็นหัวใจสำคัญของความสำเร็จของการสนทนากลุ่ม จะต้องเป็นผู้กำกับการสนทนาของกลุ่มให้เป็นไปตามแนวทางของหัวข้อศึกษา และควบคุมการดำเนินการสนทนาในกลุ่ม (control dynamic of group discussion) ให้อยู่ในบรรยากาศการพูดคุยและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นได้ สาระและความสนุกสนานเป็นกันเอง ผู้ดำเนินการการสนทนาจะต้องมีความพร้อมในทุกด้าน ทั้งความเข้าใจในปัญหาการวิจัย เข้าใจเหตุผลที่มาของคำถามแต่ละข้อเป็นอย่างดี มีความสามารถระดมถามกลุ่มสนทนา เพื่อให้ได้คำตอบหรือความคิดเห็นที่ลึกซึ้ง

4.1.3 ผู้จัดบันทึกการสนทนากลุ่ม (note taker) ควรได้รับการฝึกฝนอย่างดีในการบันทึก เพื่อจะได้เข้าใจประเด็นคำถามต่าง ๆ อย่างถูกต้อง ผู้จัดบันทึกจะต้องจดให้ได้อย่างน้อย คำพูดที่เริ่มต้นประโยคแรกของผู้สนทนาทุกคน เพื่อว่าเมื่อถอดเทปจะสามารถกำหนดได้ว่าใครเป็นผู้พูดประโยคไหน (นภาพรณี หะวานนท์. 2534: 18)

4.1.4 สมาชิกกลุ่มสนทนา เมื่อคัดเลือกสมาชิกในกลุ่มแล้วควรไปเชิญการเข้ากลุ่มด้วยตนเอง เพื่อตอบคำถามผู้ที่ถูกคัดเลือกให้ชัดเจน เป็นการให้ความสำคัญแก่ผู้ถูกคัดเลือก และสร้าง ความสัมพันธ์ที่ดีเพื่อความร่วมมือ

4.2 การจัดกลุ่มสนทนา

การจัดกลุ่มสนทนา ควรมีขั้นตอนดังนี้

4.2.1 การต้อนรับผู้ร่วมสนทนา เมื่อผู้ร่วมสนทนามาถึงยังสถานที่จัดกลุ่มสนทนา ผู้วิจัยต้องสร้างบรรยากาศที่เป็นกันเองให้กับผู้ร่วมสนทนา การต้อนรับผู้เข้าร่วมสนทนาอย่างอบอุ่น เชื้อเชิญให้นั่งประจำที่ พูดคุยซักชวนให้ดื่ม น้ำและรับประทานอาหารของขบเคี้ยว เมื่อผู้ร่วมสนทนาครบแล้ว ผู้ดำเนินการสนทนาจึงเริ่มสนทนา

4.2.2 การเริ่มสนทนา ผู้ดำเนินการสนทนาแนะนำตนเองและทีมงาน อันประกอบด้วย ตัวผู้ดำเนินการสนทนาเอง ผู้บันทึกการสนทนา และผู้ช่วยทั่วไป และอธิบายถึงจุดมุ่งหมายในการมาทำการสนทนา วัตถุประสงค์การของการศึกษา และบอกให้ทราบว่าจะมีการบันทึกเทปคำสนทนา ตลอดจนการถกประเด็นปัญหา แล้วจึงเริ่มเกริ่นนำด้วยคำถามอุ่นเครื่องสร้างบรรยากาศให้เป็นกันเอง สร้างความคุ้นเคยให้เกิดขึ้นในการสนทนา

4.2.3 การสนทนา ผู้ดำเนินการสนทนาเริ่มคำถามที่จัดเตรียมไว้ไปที่ละคำถาม โดยการทิ้งช่วงให้มีการถกประเด็นและโต้แย้งกันให้พอสมควร ผู้ดำเนินการสนทนาควรแสดงบทบาทเป็นเพียงผู้จุดประเด็นการสนทนาเท่านั้น ไม่ควรแสดงความคิดเห็นใด ๆ ของตนเองออกมา

และไม่ควรแสดงท่าทีเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยกับผู้สนทนาคนใด แต่ควรใช้วิธีตะล่อมถามผู้ร่วมสนทนาเพื่อให้ผู้ร่วมสนทนาพูด เพราะจะทำให้บทบาทของผู้นำการสนทนาเด่นชัดเกินไป (มอร์แกน Morgan, 1988 : 48; อ้างถึงใน โยธิน แสงวดี, 2536: 99) กล่าวว่า ผู้ดำเนินการสนทนาควรมีบทบาทในการสนทนาน้อยที่สุด ไม่แสดงความคิดเห็นในลักษณะชี้แนะ

4.2.4 การเปิดการสนทนา หลังจากการเปิดการสนทนาตามเวลาที่กำหนดเรียบร้อยแล้ว ผู้ดำเนินการสนทนาต้องสรุปความคิดเห็น ทศนคติ ข้อเสนอแนะของผู้ร่วมสนทนาอย่างย่อๆ ให้ผู้สนทนาได้ทราบ และมีมติเป็นความคิดเห็นของกลุ่มสนทนาเพื่อเป็นการตอบแทนแก่ผู้เข้าร่วมสนทนา แม้จะเป็นสิ่งที่เล็กน้อย แต่ในทางจิตวิทยาแล้วเป็นสิ่งสำคัญมากสำหรับการแสดงออก ซึ่งความมีน้ำใจของผู้วิจัย จะมอบให้ก่อนจากกัน แสดงความขอบคุณที่ผู้ร่วมสนทนาได้สละเวลามาครั้งนี้

ระยะเวลาของการดำเนินการสนทนากลุ่ม

ควรใช้เวลาในการสนทนาประมาณ 1-2 ชั่วโมง ถ้ากำหนดเวลา 2 ชั่วโมง ต้องแจ้งให้กลุ่มสนทนาทราบว่าใช้เวลาในการสนทนา 2 ชั่วโมง ซึ่งผู้วิจัยจะต้องจัดแบ่งเวลาในการสนทนาจริงๆ 1 ชั่วโมง 30 นาที ส่วนเวลาอีก 30 นาที เป็นเวลาที่เผื่อไว้สำหรับผู้ร่วมสนทนาที่ลุกจากสนทนาก่อนกำหนด (Morgan, 1988: 56); ภาณี วงษ์เอก (2531: 405) กล่าวว่าระยะเวลาในการสนทนาไม่ควรจะเกิน 2 ชั่วโมง

ขั้นตอนในการเลือกสมาชิกในกลุ่มสนทนา

ก่อนที่จะดำเนินการสนทนากลุ่ม จะต้องเลือกพื้นที่ที่จะได้ผู้เข้าร่วมกลุ่ม แล้วจึงคัดเลือกผู้เข้าร่วมจากพื้นที่นั้น โดยจะหาบุคคลที่มีคุณลักษณะตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาและเหมาะสมกับการเข้าร่วมการสนทนากลุ่มไม่ใช่บุคคลใดบุคคลหนึ่ง

บทสรุป

การจัดสนทนากลุ่มมีจุดเด่นคือ การนำพลวัตของกลุ่มมาเป็นตัวกระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมกลุ่มสนทนาแสดงความคิดเห็นและทัศนะของตนออกมาอย่างเปิดเผยและจริงใจ ข้อมูลที่ได้จากกลุ่มสนทนาเป็นข้อมูลเชิงคุณภาพซึ่งแสดงให้เห็นถึงทัศนคติ ความคิดเห็น และแนวแผนพฤติกรรมที่อยู่เบื้องหลัง แต่อย่างไรก็ตามการใช้กลุ่มสนทนาเป็นวิธีการให้ได้มาซึ่งข้อมูลก็มีข้อจำกัดในตัวของมันเอง เพราะในการสนทนาผู้ร่วมสนทนาจะต้องแสดงความคิดเห็นและทัศนะของตนออกมา ต่อหน้าผู้ร่วมสนทนาคนอื่นๆ ซึ่งอาจมีผลทำให้ผู้ร่วมสนทนาไม่อยากพูดในสิ่งที่ตนถือเป็นเรื่องส่วนตัวหรือเป็นความลับ ดังนั้นหัวข้อที่เหมาะสมที่จะใช้พูดคุยในกลุ่มสนทนาจึงไม่ควรเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อนมากๆ หรือเรื่องที่ถูกถือถือว่าเป็นความลับ ซึ่งเมื่อเปิดเผยแล้วจะเกิดความเสียหาย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับยุทธศาสตร์การบริหารแบบมีส่วนร่วมในงานปกครองนักศึกษา มีรายละเอียดดังนี้

1. งานวิจัยในประเทศ

วิรัตน์ สุกุณา (2533) ได้วิจัยเรื่องปัญหาด้านการบริหารกิจกรรมนักเรียนโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครศรีธรรมราช ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาการบริหารกิจกรรมนักเรียนของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาจังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า ปัญหาการบริหารกิจกรรมนักเรียนของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษามีปัญหาระดับปานกลาง เปรียบเทียบปัญหาด้านการบริหารกิจกรรมนักเรียนของผู้บริหารโรงเรียนมีขนาดต่างกัน และประสบการณ์ต่างกันพบว่ามีปัญหาแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

สุทิน แทนนุ้ย (2533) ได้วิจัยเรื่องปัญหาด้านบริการนักเรียนของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาตามทัศนะของผู้บริหารโรงเรียนและครู อาจารย์ สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสุราษฎร์ธานี ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาการบริหารนักเรียนโดยส่วนรวม มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง เปรียบเทียบทัศนะของผู้บริหารและครู อาจารย์ที่มีต่อปัญหา การบริหารกิจการนักเรียนโดยส่วนรวมพบว่ามีปัญหาแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติและเมื่อเปรียบเทียบทัศนะของครู อาจารย์ที่มีต่อปัญหากิจการนักเรียนที่มีวุฒิประสบการณ์ในตำแหน่งขนาดโรงเรียนที่ต่างกัน โดยส่วนรวมพบว่ามีปัญหาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติและเมื่อเปรียบเทียบทัศนะของครู อาจารย์ที่มีต่อปัญหาการบริหารกิจการนักเรียนที่ประสบการณ์ในตำแหน่งขนาดโรงเรียนที่ต่างกัน โดยรวมพบว่าปัญหาที่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ 0.5

วันเพ็ญ คำสนิท (2536) ได้วิจัยเรื่องปัญหาการจัดบริการแนะแนวในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดชุมพร ตามความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอนและครูแนะแนว ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาการจัดบริการแนะแนวในโรงเรียนประถมศึกษามีปัญหาระดับปานกลางเมื่อเปรียบเทียบปัญหาการจัดบริการแนะแนวในโรงเรียนประถมศึกษาที่มีขนาดต่างกัน พบว่าปัญหาแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

सनัน วงศ์ประเสริฐ (2538) ได้วิจัยเรื่องปัญหางานกิจการนักเรียนที่เกี่ยวกับการรักษาระเบียบวินัยของนักเรียนของผู้บริหารโรงเรียนและครู โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดลำปาง ผลการวิจัยพบว่า มีปัญหาระดับน้อย เมื่อเปรียบเทียบปัญหาการบริหารงานกิจการนักเรียนที่เกี่ยวกับการรักษาระเบียบวินัยของนักเรียนตามทัศนะของผู้บริหารและครูผู้สอนจำแนกตามประสบการณ์ในตำแหน่งวุฒิทางการศึกษา พบว่าแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติยกเว้นครูผู้สอนที่มีประสบการณ์ต่างกัน มีทัศนะต่อปัญหาการบริหารงาน กิจการนักเรียนที่เกี่ยวกับระเบียบวินัยของนักเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

กุลวดี สุวรรณนิตย์ (2538) ได้วิจัยเรื่องสภาพปัญหาของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 3 ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนประถมศึกษาส่วนใหญ่มีการดำเนินการในการบริหารกิจการนักเรียนซึ่งประกอบด้วยงานที่โรงเรียนต้องปฏิบัติตามพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2523 ระเบียบที่เกี่ยวข้องและเรื่องที่เกี่ยวข้องกับตัวนักเรียนงานที่โรงเรียนจัดบริการนักเรียนและงานที่ส่งเสริมให้มีขึ้นในโรงเรียน โรงเรียนประถมศึกษาส่วนใหญ่ไม่ได้จัดและดำเนินการเกี่ยวกับงานสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียน กับศิษย์เก่า

ปัญหาในการบริหารกิจการนักเรียน โรงเรียนส่วนใหญ่มีปัญหาเกี่ยวกับติดตามผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง การขาดแคลนงบประมาณและวัสดุอุปกรณ์ ในการดำเนินงานบุคลากรขาดความรู้ ความเข้าใจในการจัดกิจกรรม บุคลากรไม่ให้ความร่วมมือในกิจกรรมที่ตนไม่รับผิดชอบ

สุชาติ แซ่ม้าเจียก (2539) ได้วิจัยเรื่องสภาพการจัดกิจกรรมนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาจังหวัดลพบุรี วิธีการเน้นกระบวนการปฏิบัติกิจกรรมปัญหาการจัดกิจกรรมนักเรียนในโรงเรียน ครู – อาจารย์ ขาดความรู้ ขาดทรัพยากรท้องถิ่น เงินงบประมาณไม่เพียงพอ ระบบสื่อสารภายในไม่มีประสิทธิภาพ การประเมินผล การติดตามผล ยังไม่จริงจัง และต่อเนื่อง

กานดา เพชรอมรกุล (2540) ได้วิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาการบริหารงานปกครองนักเรียนในโรงเรียนวัฒโนทัยพายัพ จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า ด้านการปกครองทั่วไปครูมีข้อเสนอว่าควรมีการให้ขวัญและกำลังใจกับอาจารย์ที่ปรึกษามากขึ้น ส่วนเรื่องการจัดทำปฏิทินงานของฝ่ายปกครองนั้นควรสอดคล้องกับการปฏิบัติจริง เพื่อให้อาจารย์ที่ปรึกษามีบทบาทสำคัญในการประเมินผลงานปกครองนักเรียนร่วมกับหัวหน้าระดับ และควรนำผลการประเมินไปปรับปรุงพัฒนางานให้เป็นรูปธรรม ด้านงานความประพฤติและวินัยนักเรียน ควรมีความร่วมมือและประสานงานกันระหว่างครูแนะแนว ครูที่ปรึกษาและผู้ปกครองโดยผู้ปกครองมีส่วนร่วมรับรู้เพื่อช่วยแก้ไขพฤติกรรมของนักเรียน ส่วนงานด้านวินัยและจริยธรรมนักเรียน ควรเน้นให้นักเรียนมีระเบียบวินัยในตนเอง มีความประพฤติ กิริยามารยาทและความรับผิดชอบ โดยเน้นการปฏิบัติมากกว่าการให้ความรู้ภาคทฤษฎี และได้ยกย่องชมเชยให้รางวัลแก่ครูผู้มีคุณธรรมดีเด่นที่เป็นแบบอย่างแก่นักเรียนทุกปี ส่วนการจัดสรรครูโรงเรียนวัฒโนทัยพายัพมีความเห็นว่ามี การปฏิบัติมากคือการจัดอาจารย์ที่ปรึกษาควบคุมดูแลและจัดแถวนักเรียน ได้อย่างเหมาะสม

จรัญ นิลพลับ (2541) ได้วิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนางานปกครองนักเรียนของโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า ควรมีการเผยแพร่กฎระเบียบข้อบังคับ ให้คณะครู นักเรียนและผู้ปกครองทราบ ตลอดจนแจกเอกสารและมีการประชุมครู-อาจารย์ นักเรียนและผู้ปกครองเพื่อทำความเข้าใจร่วมกัน ควรจัดปฏิทินการปฏิบัติงาน การจัดสายงานปกครองกำหนด

หน้าที่ความรับผิดชอบงานฝ่ายปกครอง คณะกรรมการฝ่ายปกครอง คณะกรรมการนักเรียนให้ชัดเจน ส่วนนักเรียนที่ประพฤติดีควรได้รับการยกย่องชมเชยและให้รางวัลเป็นทุนการศึกษา เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดี ควรให้นักเรียนทุกคนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานจัดกิจกรรมทางศาสนาทุกครั้ง ครูแนะแนว คณะครู คณะกรรมการนักเรียน ควรร่วมมือกันกำหนดแนวปฏิบัติและวิธีการแก้ไขพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของนักเรียน คณะครูฝ่ายวิชาการควรพยายามแทรกกิจกรรมส่งเสริมในระหว่างการเรียนการสอน เพื่อส่งเสริมความประพฤติที่ดีของนักเรียนให้มากที่สุด ควรรายงานผลการปกครองของนักเรียนให้ผู้ปกครองทราบ และนำผลจากการประเมินมาปรับปรุงและพัฒนาดำเนินงานปกครองให้ดียิ่งขึ้น

มหศักดิ์ ร่วมรักษ์ (2541) ได้วิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาการปกครองนักเรียน นักศึกษา โรงเรียนลำปางเทคโนโลยี่ พบว่า งานระเบียบวินัยนักศึกษามีความเห็นเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยเกี่ยวกับภารกิจว่า ควรส่งเสริมระเบียบวินัยที่ดีงาม ควรรักษาระเบียบวินัยของโรงเรียน ควรป้องกันการทำผิดระเบียบวินัยและการแก้ไขการทำผิดระเบียบวินัย งานป้องกันการประพฤติผิดระเบียบวินัย นักศึกษามีความเห็นเรียงลำดับงานมากไปหาน้อยเกี่ยวกับด้านภารกิจว่า ควรแก้ไขความประพฤติที่ไม่เหมาะสม ควรป้องกันการประพฤติที่ไม่เหมาะสม ควรส่งเสริมความประพฤติที่ดีงาม

อุทร นัสดากุล (2541) ได้วิจัยเรื่องความคิดเห็นของผู้ปกครองและนักเรียน โรงเรียนจำเมืองวิทยาคมเกี่ยวกับงานปกครองนักเรียน ผลการวิจัยพบว่า ครูสอดส่องดูแลตามบริเวณต่างๆ เช่น บริเวณลานตากคน ห้องน้ำ ห้องส้วมและหน้าประตูโรงเรียนเพื่อป้องกันไม่ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดทำกฎระเบียบ ข้อบังคับของโรงเรียน โรงเรียนควรชี้แจงให้ผู้ปกครองทุกคนเข้าใจเหตุผลในการใช้ระเบียบข้อบังคับดังกล่าว ควรกำหนดให้มีครู – อาจารย์ รับผิดชอบงานปกครองนักเรียนในรูปของคณะกรรมการฝ่ายปกครอง ไม่ควรให้ครูคนใดคนหนึ่งรับผิดชอบเพียงคนเดียวในด้านความคิดเห็นของนักเรียนเกี่ยวกับการลงโทษนักเรียน ได้เสนอแนะว่าควรให้นักเรียนได้ชี้แจงเหตุผลควรลงโทษนักเรียนด้วยความยุติธรรม ไม่ลำเอียง ไม่ใช่อารมณ์ การลงโทษควรให้ทำงานที่เป็นประโยชน์ต่อโรงเรียนแทนการเฆี่ยนตี ครูประจำชั้นมีส่วนช่วยป้องกันและแก้ไขพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของนักเรียนเพราะมีความใกล้ชิดและเป็นกันเองกับนักเรียน ควรให้นักเรียนเข้ามามีส่วนร่วมเป็นกรรมการพิจารณาโทษร่วมกับคณะกรรมการปกครองของโรงเรียน

ธีระ แทนศิริ (2541) ได้วิจัยเรื่องสภาพปัญหาการบริหารงานกิจกรรมนักเรียน โรงเรียนเอกชนผลการวิจัยพบว่า ปัญหาการบริหารงานกิจการนักเรียน โรงเรียนเอกชน ระดับประถมศึกษา ในจังหวัด สมุทรปราการ ตามทัศนคติของผู้บริหาร โรงเรียนและครูที่มีประสบการณ์แตกต่างกันและขนาดโรงเรียน แตกต่างกัน ผู้บริหาร โรงเรียนที่มีประสบการณ์ต่างกัน มีทัศนคติต่อปัญหาการบริหารงานกิจการนักเรียน โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.1 จำนวน 2 ด้าน คือ กิจกรรมสหกรณ์นักเรียน และกิจกรรมกีฬา

จรรยาบรรณ (2541) ได้วิจัยเรื่องระดับความพึงพอใจของผู้ปกครองต่องานกิจการนักเรียนและเปรียบเทียบความพึงพอใจของผู้ปกครองที่มีต่องานกิจการนักเรียนจำแนกตามประเภทโรงเรียน

1. ผู้ปกครองมีความพึงพอใจในระดับมาก คือ การบริการด้านรถรับส่งนักเรียน บริการด้านน้ำดื่ม และอาหาร และการรักษาความปลอดภัยให้แก่ นักเรียน กิจกรรมที่ผู้ปกครองมีความพึงพอใจอยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ การบริการด้านการแนะแนว การบริการด้านสุขภาพอนามัย

2. โรงเรียนที่ผู้ปกครองมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก คือ โรงเรียนที่เปิดสอนระดับอนุบาล ระดับประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษา ส่วนโรงเรียนที่ผู้ปกครองมีความพึงพอใจระดับปานกลาง คือ โรงเรียนที่เปิดสอนระดับอนุบาลและระดับประถมศึกษา

ปัญญา คล้ายจันทร์ (2541) ได้วิจัยเรื่องผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนที่มีขนาดโรงเรียนต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการปฏิบัติงานกิจกรรมนักเรียน ในด้านการควบคุมความประพฤติ ระเบียบวินัยของนักเรียน ด้านการจัดกิจกรรมนักเรียน ด้านการจัดบริการห้องสมุดโรงเรียนและด้านการจัดบริการสุขภาพอนามัยนักเรียน ผลการวิจัยพบว่า มีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

เกษม ดวงงาม (2542) ได้วิจัยเรื่องการบริหารงานปกครองนักเรียนหลากหลายชนเผ่าในโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์แม่จัน จังหวัดเชียงราย ผลการวิจัยพบว่า การวางแผนการปกครองนักเรียน ควรให้ครูและนักเรียนมีส่วนร่วมในการทำกฎระเบียบ ข้อบังคับและชี้แจงให้เข้าใจในการใช้กฎระเบียบนั้น ๆ ด้านการส่งเสริมพัฒนาระเบียบวินัย คุณธรรม จริยธรรม ควรมีการยกย่องชมเชย ให้เกียรติบัตรแก่นักเรียนที่มีความประพฤติดี ในด้านการแก้ไขพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ควรลงโทษนักเรียนเมื่อจำเป็น และใช้วิธีการลงโทษที่เหมาะสม ควรมีการแก้ไขที่ต้นเหตุของปัญหา ด้านการส่งเสริมประชาธิปไตย ควรให้นักเรียนร่วมกันคิดจัดหากิจกรรมต่าง ๆ และจัดผู้รับฟังความคิดเห็นของนักเรียนทุกคน ด้านการประเมินผลงานปกครองนักเรียน ควรมีการรายงานผลการปกครองนักเรียนให้ผู้ปกครองรับทราบและนำมาพัฒนาปรับปรุงพัฒนางานปกครองนักเรียนให้ดีขึ้นต่อไป

เดช สุธรรมแพง (2542) ได้วิจัยเรื่องการบริหารงานปกครองนักเรียนในโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์เชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า การวางแผนงานปกครองนักเรียนมีการจัดทำแผนปฏิทินการปฏิบัติงานปกครอง โดยมีครูและนักเรียนร่วมกันวางแผนแต่บางครั้งไม่สามารถปฏิบัติตามแผนที่วางไว้ การบริหารงานปกครองนักเรียนได้มีการกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของครูปกครองอย่างชัดเจน มีคณะกรรมการนักเรียนช่วยเหลือ มีการประสานงานกับผู้ปกครองและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การส่งเสริมนักเรียนให้มีวินัย คุณธรรม จริยธรรม ได้จัดให้มีการอบรมหน้าเสาธงทุกวันและในคาบโฮมรูมโดยครูที่ปรึกษา ครูแนะแนว วิทยากรภายนอกแต่ยังขาดการกระทำอย่างต่อเนื่อง

การแก้ไขพฤติกรรมโดยให้นักเรียนมีส่วนร่วม แต่ขาดความร่วมมือจากครูบางส่วนการส่งเสริมประชาธิปไตย ควรให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการแสดงออกมากขึ้น ควรให้มีการเลือกตั้งคณะกรรมการนักเรียน การประเมินผลงานปกครองนักเรียนควรให้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการประเมินผลงาน

เจริญ กาละ (2542) ได้วิจัยเรื่องการบริหารงานปกครองนักเรียนในโรงเรียนดอกคำใต้ วิทยาคม จังหวัดพะเยา พบว่า โรงเรียนมีคณะกรรมการฝ่ายปกครองร่วมกันจัดทำคู่มือนักเรียน เผยแพร่กฎระเบียบ ข้อบังคับเกี่ยวกับงานปกครองนักเรียน ให้ครู-อาจารย์ นักเรียนและผู้ปกครอง รับทราบเพื่อเข้าใจในเหตุผลของการใช้กฎระเบียบ ข้อบังคับดังกล่าว ครูที่ปรึกษาปฏิบัติงานดูแลนักเรียนในชั้นเรียน ทำพิธีหน้าเสาธง อบรมนักเรียนในคาบโฮมรูมทุกวัน เป็นแนวทางในการป้องกันแก้ไขปัญหานักเรียน ควรจัดให้มีการอบรมคุณธรรมและจริยธรรมทุกสัปดาห์ มีการยกย่องชมเชยครูที่ปรึกษาดีเด่นที่ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรับผิดชอบ การตรวจเครื่องแต่งกายนักเรียน ควรมีกำหนดเวลาที่แน่นอน การลงโทษนักเรียนที่กระทำผิดวินัยควรปฏิบัติตามกฎระเบียบ ข้อบังคับอย่างจริงจังไม่ควรเลือกเฉพาะราย ควรเชิญวิทยากรภายนอกมาให้ความรู้แก่นักเรียน ครูที่ปรึกษา ควรดูแลเอาใจใส่นักเรียนอย่างสม่ำเสมอ ส่วนนักเรียนมีความคิดเห็นควรจัดกิจกรรมเข้าค่าย คุณธรรมจริยธรรม ควรแก้ไขปัญหายาเสพติด โดยเฉพาะยาบ้าในโรงเรียน ควรเน้นเรื่องการแต่งกาย ความมีวินัยในตนเอง กิริยามารยาท ตลอดจนรักษาความสะอาดของห้องเรียนและบริเวณโรงเรียน

วิระพงษ์ วีระนาถินทร์ (2542) ได้วิจัยเรื่องการบริหารงานปกครองนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์ ผลการวิจัยพบว่า ยังมีปัญหาอุปสรรค ข้อขัดแย้งต่าง ๆ อยู่หลายประการที่ทำให้งานไม่บรรลุตามจุดประสงค์ของผู้ทำหน้าที่สายงานการปกครองนักเรียน เช่น ด้านการวางแผนงานปกครองนักเรียนมีปัญหาเกี่ยวกับการขาดความร่วมมือจากบุคคลที่เกี่ยวข้อง ขาดการนำข้อมูลมาใช้ในการบริหารงานปกครอง ทำให้ไม่มีประสิทธิภาพในการทำงาน ขาดข้อมูลและสถิติในการวางแผน นอกจากนี้โรงเรียนยังมีกฎระเบียบมากเกินไป ยากแก่การปฏิบัติตามกิจกรรมส่งเสริมการปลูกฝังทางด้านศีลธรรม วัฒนธรรม จริยธรรมที่ดั่งงาม ด้านการแก้ไขพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของนักเรียนมีปัญหาขาดความร่วมมือจากบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ครูผู้สอนและผู้ปกครองไม่ค่อยให้ความร่วมมือด้านการส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียน ครูขาดประสบการณ์ ทักษะ จัดกิจกรรมไม่เพียงพอต่อความต้องการของนักเรียน การประเมินผลการปฏิบัติงานปกครองนักเรียน มีปัญหาเกี่ยวกับการขาดข้อมูลและระบบสารสนเทศ การนำผลการประเมินไปสู่การปฏิบัติน้อย บุคลากรไม่เข้าใจและมีความรู้ในการประเมินการปกครอง

เพ็ญศรี ช่อพฤกษา (2543) ได้วิจัยเรื่องเกี่ยวกับการปฏิบัติงานกิจการนักเรียนในสังกัดเทศบาลเมืองในเขตการศึกษา 7 จากความคิดเห็นต่อการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก 3 ระดับ คือ การบริการเกี่ยวกับสุขภาพอนามัยนักเรียน การบริการทุนการศึกษา และปัญหาในการปฏิบัติงานกิจการนักเรียนจากความคิดเห็นของครูผู้สอนพบด้านที่มีปัญหามากกว่า 2 ด้าน คือ ปัญหาด้านการจัดบริการอาหารกลางวัน ปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพอนามัยของนักเรียน ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้บริหาร โรงเรียนและครูผู้สอนที่มีต่อการบริหารงานกิจการ นักเรียน ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

นลินีย์ นุตย์จิตะ (2543) ได้วิจัยเรื่องแนวทางการดำเนินงานกิจกรรมนักเรียนของโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า ควรมีการวางแผนกำหนดนโยบายให้ชัดเจน ควรเข้าใจเรื่องวินัย คุณธรรมจริยธรรมให้เกิดขึ้นในหมู่นักเรียนมากกว่าการลงโทษ ครูอาจารย์ควรประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียน ควรมีการนำวิทยากรมาบรรยายความรู้ด้านการทำงานแบบประชาธิปไตย ควรมีการประสานงานกับผู้ปกครองในการร่วมกันแก้ไขปัญหาพฤติกรรมของนักเรียน ควรมีการยกย่องนักเรียนที่ประพฤติดี ควรพิจารณาลงโทษนักเรียนอย่างถูกต้องและยุติธรรม ควรมีการประสานงานระหว่างฝ่ายปกครองอาจารย์ที่ปรึกษาและฝ่ายแนะแนวในการดูแลแก้ไขพฤติกรรมของนักเรียน

สนิท นุญเจริญ (2545) ได้วิจัยเรื่องการปฏิบัติงานปกครองนักเรียนของโรงเรียนแม่เจดีย์วิทยาคม จังหวัดเชียงราย ผลการวิจัยพบว่า มีการแต่งตั้งคณะกรรมการฝ่ายปกครอง รับผิดชอบในการบริหารงานปกครองนักเรียน และได้ดำเนินการตามโครงการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยมีครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลักในการดำเนินการและควบคุมการทำกิจกรรมหน้าเสาธงของนักเรียนมีครูเวรประจำวันตรวจตราดูแลนักเรียนบริเวณประตูเข้า-ออกของโรงเรียนทุกวัน จัดให้มีการอบรมนักเรียนประจำสัปดาห์เพื่อให้เกิดความมีวินัยในตนเอง จัดบรรยายภายในโรงเรียนช่วยให้นักเรียนมีความสุขที่ได้มาโรงเรียน จัดนักเรียนได้แสดงออกและให้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ มีการนิมนต์พระสงฆ์หรือเชิญวิทยากรมาอบรมให้ความรู้ด้านคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียน มีการสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมในแต่ละรายวิชา ครูที่ปรึกษาประจำชั้นมีบทบาทในการคัดเลือกนักเรียนที่สมควรรับทุนการศึกษาได้อย่างเหมาะสมและสามารถรักษาความลับของนักเรียนทำให้นักเรียนไว้วางใจ ส่วนที่เห็นว่าไม่ได้ปฏิบัติได้แก่ การแจ้งผลการขาดเรียนของนักเรียนให้ผู้ปกครองทราบ การให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการแก้ไขพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม การให้นักเรียนรุ่นพี่ช่วยดูแลพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของนักเรียนรุ่นน้อง ควรจัดให้มีการเข้าค่ายอบรมเพื่อปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมแก่นักเรียน ครูที่ปรึกษาประจำชั้นควรมีการประชุมประสานงานและร่วมมือกันดูแลนักเรียน

2. งานวิจัยในต่างประเทศ

จอห์นสัน (Johnson. 1979; อ้างถึงใน สุทิน แทนนุ้ย. 2523 : 67) ได้ศึกษาเรื่องกิจกรรมนอกห้องเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กและขนาดกลาง ที่รัฐเพนซิลวาเนีย ผลการวิจัยพบว่าโรงเรียนทั้ง 2 ประเภท ไม่ได้ปฏิบัติตามแนวทางที่เสนอไว้ในหนังสือการบริหารกิจกรรมนักเรียนสรุปได้ดังนี้ คือ ไม่เปิดโอกาสให้นักเรียนหรือผู้ปกครองเข้าร่วมในขบวนการพัฒนาปรัชญาและนโยบายในการจัดกิจกรรมนักเรียน ไม่มีการชี้แจงปรัชญาและนโยบายเกี่ยวกับการบริหารกิจการนักเรียนเป็นลายลักษณ์อักษร ไม่เปิดโอกาสให้มีการฝึกอบรมครูฝ่ายกิจกรรมนักเรียนอย่างกว้างขวาง ไม่ดำเนินการประเมินผลกิจกรรมตามคู่มือที่กำหนดไว้

ลินคอล์น (Lincoln. 1981; อ้างถึงใน ประเทศ สิทธิกุล. 2539: 67) ได้ศึกษาเรื่องแนวปฏิบัติในปัจจุบันเกี่ยวกับการบริหาร กิจการนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษาของรัฐบาล ในมลรัฐมอนทานา ผลการวิจัยพบว่า เกิดปัญหา 2 ประการดังนี้ ปัญหาค่าใช้จ่ายต่อหัวในการจัดกิจกรรมนักเรียนได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วในระยะ 40 ปีที่แล้ว แต่เป็นการเพิ่มที่วัดได้ยาก เพราะค่าครองชีพก็เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว และปัญหาความแตกต่าง ระหว่างรายรับและรายจ่ายต่อหัวของนักเรียนในกลุ่มกิจกรรมการลงทุนสำหรับ กิจการนักเรียน ได้เพิ่มสูงสุดในโรงเรียนขนาดเล็ก

อเกสตัน (Agalston. 1993; อ้างถึงใน สมบูรณ์ จวนสง. 2542) ได้วิจัยเรื่องทางเลือกสำหรับการลงโทษนักเรียนในการทำโทษเขียนดี ผลการวิจัยพบว่า การลงโทษนักเรียนโดยการเขียนดีนั้นไม่มีประสิทธิภาพ ขณะเดียวกันได้เสนอแนะว่า การลงโทษทางบวกยังพอมิเป็นทางเลือกที่เหมาะสม แต่ผู้บริหารโรงเรียนไม่ค่อยจะคุ้นเคยกับวิธีเหล่านั้น นอกจากนี้ยังพบว่าเนื่องจากมีทางเลือกอื่น จึงได้มีการแก้ไขกฎหมายห้ามลงโทษแบบเขียนดีเด็ก แต่ก็ไม่นับผู้บริหารอาจเลือกวิธีการทำโทษอื่น ๆ ที่ยังมีผลต่อเด็ก เพราะผู้บริหารไม่ได้รับการฝึกอบรมในการแก้ปัญหาแบบใหม่ในแคโรไลนาได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการร่วมกันเพื่อยกเลิกการทำโทษโดยการเขียนดีเด็ก โดยจัดสถานที่อบรมเชิงปฏิบัติการ จุดเน้นคือ การประชาสัมพันธ์วิชาการใหม่ และให้ชุมชนมีส่วนร่วมและเล็งเห็นความสำคัญ ผู้วิจัยได้ทบทวนประวัติความเป็นมา ผลทางจิตวิทยาและด้านกฎหมายเกี่ยวกับการทำโทษโดยการเขียนดีเด็ก ควรให้โอกาสนักศึกษาได้ใช้ทางเลือกใหม่ในการลงโทษเด็กฝึกอบรมการแก้ปัญหาดังกล่าวให้แก่ครูบรรจุใหม่ให้โรงเรียน พ่อแม่ผู้ปกครองร่วมด้วย

ราเรส (Lares. 1995; อ้างถึงใน คำชัย จำสูงเนิน. 2544) ได้วิจัยเรื่องความเข้าใจหลักการและการปฏิบัติตนตามหลักการบริหารจัดการคุณภาพแบบเบ็ดเสร็จ (total quality management) ในด้านวิษย์นักเรียน เพื่อกำหนดคุณภาพของระบบการดูแลจัดการวินัยนักเรียน ตลอดจนการจัด

อุปสรรคบางประการในการแก้ปัญหาวินัยนักเรียน เพื่อปรับปรุงคำนิยามที่เป็นรูปธรรมเกี่ยวกับพฤติกรรมที่เป็นคุณภาพและระบบของพฤติกรรม โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจาก การไปเยี่ยมชมเขียนสำนักงานวินัยนักเรียน นักเรียน ครู และผู้ปกครอง ใน โรงเรียนชายระดับมัธยมศึกษาตอนต้นแล้ว นำมาให้ครูและนักเรียนร่วมกันวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับวินัยนักเรียน โดยใช้หลัก TQM เพื่อร่วมกันตัดสินใจว่าปัญหาวินัยเรื่องใดและช่วยเวลาใดของการเรียนที่เป็นปัญหาสำคัญ ตลอดจนร่วมกันหาสาเหตุของปัญหา และแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยได้สรุปหลักการของ TQM ในการแก้ไขปัญหาวินัยนักเรียนใช้ประโยชน์ได้ เนื่องจากทำให้นักเรียนมีพัฒนาการทางวินัยที่เหมาะสมและเป็นที่ยอมรับ ทำให้ผู้ใหญ่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการช่วยเหลือนักเรียนหาแนวทางให้บรรยากาศแห่งความไว้วางใจซึ่งกันและกัน มีผลทำให้นักเรียนรู้สึกว่าได้รับการสนับสนุนและเสริมสร้างความรับผิดชอบในการมีพฤติกรรมของตนหลักการนี้จึงเป็นวิธีการสนับสนุนให้นักเรียนมีวินัยด้วยตนเอง ไม่ใช่เป็นเครื่องมือที่นำไปสู่ความไม่พอใจหรือโกรธแค้นผู้ใหญ่หรือโรงเรียน

คลาร์ค (Clark. 1997; อ้างถึงใน อารมณ อิงทรจันทร. 2546) ได้วิจัยเรื่องการเรียนจากบทเรียนการมีส่วนร่วม ในการจัดการศึกษาของผู้นำท้องถิ่น ผู้วิจัยได้บรรยายถึงแนวความคิดของนักธุรกิจ 4 คน ที่มีส่วนร่วมในโครงการ โดยสัมภาษณ์ ใช้เทปบันทึกและนำข้อมูลมาวิเคราะห์เพื่อสรุปผลการวิจัยพบว่า เนื้อหาหลักๆ ที่ได้จากการสัมภาษณ์คือ ส่วนที่เป็นโครงการ กิจกรรม กระบวนการ และความจริงที่เป็นไปได้ ข้อสรุปได้แก่

1. ขอบความคิดเห็น ช้อแนะนำจากภาคเอกชน(ธุรกิจ)แทนที่จะขอเงินอย่างเดียว
2. ภาคธุรกิจต้องการทราบว่าผู้บริหาร โรงเรียนจะจริงจังและมุ่งมั่นในการจัดการศึกษาเพียงใด
3. ความร่วมมือจากภาคเอกชนจะต้องเป็นไปได้จริง
4. โรงเรียนจะต้องมองธุรกิจว่าสำคัญเช่นเดียวกัน
5. ภาคเอกชน(ธุรกิจ)จะต้องช่วยเหลือโรงเรียนด้านการจัดหาทุน งบประมาณ

ไทเลอร์(Tyler. 1997; อ้างถึงใน เทอดเกียรติยศ คำโสภา. 2542)ได้วิจัยเรื่องความรู้ของผู้ปกครองเกี่ยวกับสิทธิของผู้ปกครองและนักเรียน เกี่ยวกับการปฏิบัติทางด้านวินัยของ โรงเรียน ผลการวิจัยพบว่า พ่อแม่ผิวดาวและเม็กซิกันอเมริกัน มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการลงโทษเด็ก โดยการให้ชุดฝึกเรียนชั่วคราว ทั้งพักที่บ้านและโรงเรียน และการให้ออกของนักเรียนมากกว่า ผู้ปกครองผิวดำ รวมทั้งการปฏิบัติตามระเบียบวินัยของโรงเรียน พ่อแม่ที่มีอายุมากมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับระเบียบวินัยมากกว่าผู้ปกครองที่อยู่ในวัยหนุ่มสาว แต่โดยภาพรวมแล้ว ผู้ปกครองมี

ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับระเบียบวินัยของโรงเรียนที่คล้ายคลึงกัน และผู้วิจัยเสนอแนะว่า น่าจะ ได้มีการวิจัยในเรื่องความรู้ความเข้าใจของพ่อแม่ผู้ปกครอง และบุคลากรของโรงเรียนเกี่ยวกับนโยบายด้านระเบียบวินัยของโรงเรียนรวมทั้งเปรียบเทียบทัศนคติของพ่อแม่ผู้ปกครองที่มีลูกหลานอยู่ในวัยเรียน และได้ช่วยเหลือกิจกรรมของโรงเรียนกับผู้ปกครองที่ไม่ได้ช่วยเหลือกิจกรรมใดๆ ของโรงเรียน

โคล (Colc. 1999; อ้างถึงใน คำชัย จำสูงเนิน. 2542) ได้วิจัยเรื่องการรับรู้เกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของผู้ช่วยครูใหญ่ในด้านการดูแลควบคุมวินัยนักเรียน ตามความคิดเห็นของครูใหญ่และผู้ช่วยครูใหญ่ในโรงเรียนของรัฐจอร์เจีย การเก็บข้อมูลใช้แบบสอบถาม ผลการวิจัยพบว่าผู้ช่วยครูใหญ่ได้ปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างเหมาะสมในการกำจัดกลุ่มนักเรียนที่จะรวมกลุ่มกันกระทำความผิดหรือมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานระหว่างแจกผู้มาเยี่ยมชมเขียนกับบุคลากรของโรงเรียน ควบคุมการเข้าชั้นเรียนของนักเรียน และประสานงานกับหน่วยงานที่ช่วยสนับสนุนการทำกิจกรรมของนักเรียน ทั้ง 2 กลุ่ม มีการรับรู้เกี่ยวกับความรับผิดชอบเบื้องต้นของผู้ช่วยผู้บริหารฝ่ายวินัยนักเรียนแตกต่างกันในเรื่องต่อไปนี้ การเสริมสร้างบรรยากาศของโรงเรียนให้เกิดการสร้างสรรค์พฤติกรรมที่เหมาะสม การรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความผิดทางวินัยของนักเรียนเป็นผู้ประสานงาน กับบุคคลภายนอก การรับบุคลากรมาร่วมทำงานและการบริหารงบประมาณ แต่ทั้ง 2 กลุ่มมีการรับรู้เรื่องอื่นๆ อีกจำนวนมาก ไม่แตกต่างกัน

นอร์แมนน์ (Naurmann. 1981; อ้างถึงใน ปัญญา คล้ายจันทร์. 2541 : 36) ได้ศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของระเบียบวินัยในโรงเรียนที่มีผลต่อบรรยากาศในโรงเรียน พบว่าวิธีใช้ระเบียบวินัยได้เป็นข้อกำหนดบรรยากาศของโรงเรียน และบุคลิกภาพความแตกต่าง ในวิธีการของผู้รักษาวินัยเป็นตัวกำหนดแบบอย่างที่ดีของระเบียบและบรรยากาศของโรงเรียน

ปิง (Ping. 1999: 13321) ได้ศึกษาประเด็นสำคัญ การขยายตัวของบทบาทนักศึกษา ระหว่างประเทศ สำหรับการบริหารงานกิจการนักศึกษา ประเด็นสำคัญของผลกระทบการพัฒนา ระหว่างประเทศในการบริหารงานกิจการนักศึกษา ในระดับมหาวิทยาลัย ผู้วิจัยพิจารณาถึงการขยายบทบาทระหว่างประเทศของงานกิจการนักศึกษา ข้อโต้แย้งการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานของกิจกรรมนักศึกษา คือ การศึกษานั้นเอง ความเป็นนานาชาติของการจัดกิจกรรมนักศึกษาได้ขยายตัวออกไป แต่ไม่ใช่ปัจจัยสำคัญเปลี่ยนแปลง ความรับผิดชอบหลัก 3 ประการได้แก่

1. กฎระเบียบในการปฏิบัติตนให้เหมาะสม
2. การพัฒนาตนเอง

3. การบริการด้านสังเคราะห์ เป็นประเด็นสำคัญทั้ง 3 ประการ ของการบริหารกิจการนักศึกษา

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ที่เกี่ยวกับการบริหารกิจการนักเรียน พบว่า

1. ทักษะของผู้บริหารและครูอาจารย์ที่มีต่อปัญหาการบริหารงานกิจการนักเรียนที่มี วัชวุฒิ ประสานการณ์ในตำแหน่ง ขนาดโรงเรียนต่างกัน โดยส่วนรวมพบว่ามีปัญหาที่มีความแตกต่างกัน อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

2. ปัญหาการบริหารงานโครงการสนับสนุนประชาธิปไตยในโรงเรียนมีปัญหาาระดับ ปานกลาง และปัญหาเกี่ยวกับการรักษาระเบียบวินัยของนักเรียนพบว่ามีปัญหาาระดับน้อย

3. ปัญหาการจัดกิจกรรมนักเรียนในโรงเรียน ครูอาจารย์ขาดความรู้ ขาดทรัพยากร งบประมาณไม่เพียงพอการประเมินผลงานติดตามผลยังไม่จริงจังและต่อเนื่อง

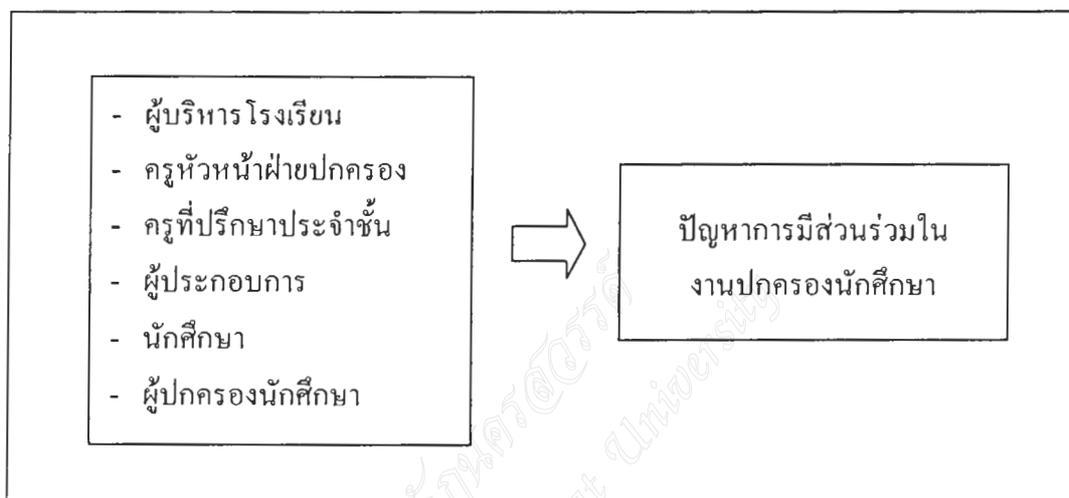
4. ผู้ปกครองมีความพึงพอใจในการบริการของโรงเรียนในระดับมาก คือ การบริการ ด้านรถรับส่งนักเรียน บริการน้ำดื่มและอาหารและความปลอดภัยแก่นักเรียน ส่วนด้านสุขภาพ อนามัยและการแนะแนว มีความพึงพอใจระดับปานกลาง

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ สรุปได้ว่า ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับงานปกครองนักศึกษา เกิดจากขาดการร่วมมือในการดำเนินงานจากบุคลากรฝ่ายต่างๆ ได้แก่ครู อาจารย์ นักศึกษา ผู้ปกครองและชุมชน ขาดการเผยแพร่ให้ครู อาจารย์ นักศึกษาและผู้ปกครองได้รับทราบถึงกฎระเบียบข้อบังคับของโรงเรียนอย่างทั่วถึง ขาดการติดต่อประสานงานกับผู้ปกครองให้ทราบถึงปัญหาพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของนักศึกษา การเปิดโอกาสให้ครูอาจารย์ นักศึกษา ผู้ปกครอง เข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในการจัดกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียน รวมถึงการยกย่องชมเชย ให้รางวัล แก่นักศึกษาที่ทำความดี ประพฤติดี มารยาทดี จะทำให้ งานปกครองนักศึกษาเกิดประสิทธิผลนอกจากนี้ควรให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการประเมินผลงาน ปกครองนักศึกษา และนำผลการประเมินมาปรับปรุงงานอย่างจริงจัง ในการลงโทษนักศึกษาที่ ประพฤติผิดระเบียบของวิทยาลัย ควรมีการว่ากล่าว ตักเตือน และลงโทษนักศึกษาตามความเหมาะสม

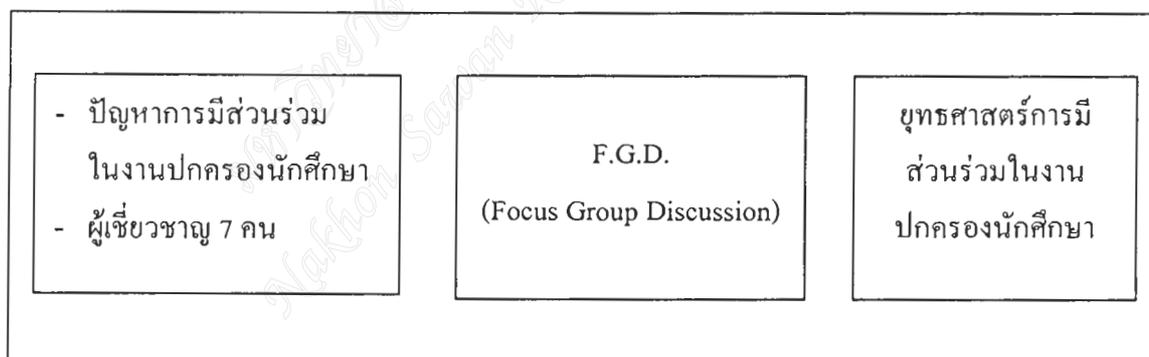
กรอบความคิดในการวิจัย

จากการศึกษาค้นคว้า เอกสาร ตำรา และงานวิจัยดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยสามารถเสนอกรอบความคิดในการวิจัยการมีส่วนร่วมในงานปกครองนักศึกษาวิทยาลัยเทคนิคแม่ฮ่องสอน ได้ดังนี้

ช่วงที่ 1 ศึกษาปัญหา

ช่วงที่ 2 สร้างยุทธศาสตร์

ภาพที่ 2.6 แสดงกรอบความคิดในการวิจัย